

مٹی مراد

ماہتاب و محبوب

منی مراد

(کھاٹیون)

ماہتاب محبوب

نیو لیڈرس پبلیکیشنس
تذرو ولی محمد، حیدرآباد سندھ-
1990 ع

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جو ڪتاب نمبر هڪ سؤ ائيتاليهه
ڇپائيندڙ
نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو وڻي محمد، حيدرآباد، سنڌ.
بيون ايڊيشن نومبر 1990ع

قيمت 33/- رپيا
پڪي جلد سان 55/- رپيا

(سڀ حق ۽ واسطا قائم)

MITHI MURAD (Short Stories) Written by MAHTAB
MAHBOOB. Published by New Fields Publications, Tando Wali
Mohammed, Hyderabad Sindh. Pakistan. Second Edition
November 1990. Price Per Copy Rs. 33/-

هن ڪتاب جو پهريون ايڊيشن آڪٽوبر 1979ع ۾ ارم پبليڪيشن
طرفان شايع ٿيو هو.

وچور

5	انٽساب
6	پنهنجي پاران
7	پيش لفظ
9	بئڪ جا چڪ
23	ڊگهو پير پيران
47	سريت
72	مريم جو بت
89	سويي
107	ميٺ ڏيڻ
121	لالن
139	چارو
145	مٺي مراد

انتساب:-

سدا حیات کھاڻيڪار

نسیم احمد کول

جي نال—

— ماھتاب محبوب

پنهنجي پاران

عُن جو هو:

”تنهنجي ڪتاب تي پيش لفظ مان لکندس - ٻيو
ڪوئي نه لکندو، انهيءَ تي منهنجو حق آهي.“
هُن وڌي سگه ڪ مان چيو هو:

”تنهنجي ڪتاب جو اهڙو مهاڳ لکندس، جو
ڪنهن به نه لکيو هوندو.“

پر ايئن نه ٿيو ايئن نه ٿي سگهيو.....!
سنڌي ٻوليءَ جو بڻي تاج بادشاهه، سنڌي ڪهاڻيءَ
جو امام نسيم ڪرل، شهيد ٿي ويو.... مان هنجو
قول پاران خاطر ’نئون نياپو‘ تان ورتل سندس ئي
مضمون جو هڪ ٽڪرو، هن ڪتاب ۾، پيش لفظ
طور ڏيئي رهي آهيان.

ماهتاب محبوب

حيدرآباد سنڌ

۱۴ جولائي ۱۹۷۹ع

پيش لفظ

ليکڪا ماحتاب ماحبوب جو نالو مڪنهن بني بشر کان گجهو مڪونهي جو موه گذريل سورهن سترهن سالن کان اڳانار سنڌي ادب جي آفق تي چوڏعين جي چنڊ جيان پئي چمڪندي رهي آهي. هوه آن وقت به نشانبر هئي جڏهن موه پنهنجي پڙ ڏاڏن دائود خان عباسي ۽ ميان سرفراز خان جي پاڙي ۾ پنهنجي پيڪائين گهر ۾ رهندي هئي.

پر محبوب سان پيوند ٿيڻ بعد ته سندس محبوبيت ۾ واڌارو اچي ويو آهي. هيئر سندس گهر هر عصر اديبن لاه چهر ۽ چانه به آهي ۽ سندس گهر سادو به اچن ته چور به. گذريل مهني جڏهن چورن لطيف آباد ۾ پنهنجو هفتو ملهايو هو ته هنن ماحتاب جي گهر کي به ڏيڍ ڪلاڪن ڏنو هو. ڪاڏڪن ان وقت اندر سندس گهر ۾ دل تي بهاري ۽ پوچي ڏني پر هڪ شئي جا ڪٽڻ کان ڳوري هئي ۽ هئي ماحتاب جو ادبي ذوق؛ جو اڳي کان اڳرو آهي. ان ادبي ذوق وڌائڻ ۾ سندس ڪانڌ محبوب جو به وڏو هٿ آهي. سڀ کان پهريون ته هن پنهنجي گهر واريءَ کي حويلين مان ڪڍي کيس ننڍڙي بهشتي گهر ۾ رهايو اٿس، جنهن جو نالو ٿي 'ارم نما' آهي. ان بعد عملي طرح کيس مشهور مسلمان مفڪر ابو سينا وانگر کيس هر سهوليت مهيا ڪري ڏني آهي. ان فلاسافر لاءِ چون ٿا ته هڪ ٻارنهن دريو طبقو ٺهيل هو جو سمورو ايراني ڦالين سان سينگاريل هو ۽ هر در تي هڪ جوڙو سونين روپين گرگابين جو ميسر هو جيئن هو ڪنهن سوچ ويچار دوران ٻاهر به نڪري ته کيس

هر در تي جتي ملي ۽ مندرس خيالن جو سلسلو نه ٿئي.
اهڙي طرح محبوب ڪٿي ٻارهن دريو نه پر .ڪ ۽ سانت جو
آشيانو ٺاهي کيس ڏوٺي سانچن جي گهڻي جهنگڙت کان
بچائي هن ادبي چنڊ کي گهريلو گرھن کان بچايو آهي.

— نسيم ڪرل

پڪا پڪ

”آئي جيڇي!“ بختاور بهاري ڏيندي عجب مان رڙ ڪئي،
 ”هيءَ سنائيءَ جي ڇپي، ڪٻت پويان ڪنڊ مان لڏي اٿم،
 وسري وئي هئو شايد۔ ڳاڙهيون ڪوليون پيون سُرُن، چئو ته
 اڇلائي ڇڏيان؟“
 ”آئي، ڪوھ اڇلائين.“

رئيسيائي زليخان جيڪا ڪالھوڪي ميلاد کان موٽي
 اچڻ کان پوءِ بدھضميءَ سان گڏوگڏ وھمن جو شڪار ٿيو،
 ڪنھوت جي جنڊيءَ جي پاون واري ڪت تي ڀير ٿيو پئي هئي،
 تنھن پنھنجي شينھڻ جھڙي سسي ڪنڌي اوڳرائي ڏيئي چيو،
 ”هيڏي کڻي آءُ.“

”جيڇي، سنائي ته بنھم سڪي هڏو ٿي پئي آهي!“
 ”نيتيون بهاري به ته انڌن وانگر ڏيو ٿيون.“ زليخان
 سنائيءَ کي تپاسن خاطر، پٺاڻي جھڙو نڪ پيتيءَ ۾ وجھندي
 چيو، ”نه ته هوند گھڻو وقت اڳ لڄي پوي ها.“ پيتيءَ
 مان نڪ ڪڍي بختاور تي تارا ڦوٽاريندي چيائين.

”جيڇي باچاهه پير دستگير جو قسم، الله قران جو سنھن،
 آءُ ته سٺي بهاري ڪڍندي آهيان، الاجي ڪيئن رھجي وئي
 جو اک تي ئي نه چڙهي.“ بختاور ميسٽي ٿيندي چيو.

”ڪهڙو انڌا اکين تي چڙھيو هيءَ ڏاڻ، جو نظر
 نٿي آبيءَ؟“ زليخان وھاڻي هيٺان پنھنجي عينڪ ڪڍندي چيو،
 ”وڃ جلدي واندي ٿي پوءِ هيڏي اچ ته ڪم سان آمايانءُ.“
 ائين چوندِي ٿلھن شيشن واري عينڪ پنھنجي مٿل ٻڪري جهڙي
 اکين تي چاڙهي ڇڏيائين.

ٿوريءَ دير کان پوءِ بختاور به حڪم جي بندي ٿي اچي اڳيان بيٺي.

”هي سڌو وڃي سرفراز ڪالونيءَ ۾ سيدن جي گهر بيبي زيبيل جي هٿ ۾ ڏيئي آءٌ.“ زليخان ڀرت واري پوش سان ڍڪيل منائيءَ جو تش ڪيس ڏيندي چيو، ”ڇٽجائس ته جيڪي سائنس جهڙا سلام ۽ پاڪر چيا اٿئي ۽ هيءَ ٻوٽي جي ڄمڻ جي منائي ڏني اٿس.“

اهو ٻڌي زليخان جي ننهن، جنهن کي ٻانهيءَ تيل جي تري پئي هنئي سا چرڪجي وئي.

”ڇاچي گهر گهر کي ڏسو آهي. ههڙي هڏي جهڙي منائي ڏسي هوءَ ڇا چوندي؟“

”آئي سو اڇلايان ڪوهه!“ رئيسيائي ريڊ جهڙيون ناسون ڦڙڪائيندي ڀرون ڇاڙهي چوڻ لڳي: ”ڪنهن کي ڏجي ته وري ٿورو ته ٿيندو نه، پوءِ ڪيئن نه ڪيئن خوشي سندن. پاڻ تان ته ٻوجھو هلڪو ٿئي. آءٌ به ڪيس ٻوٽي ڄاڻي هيڏا سارا پنج رپيا ڏئي آئي هئس. هينئر پاڻ به اچي ڏسي ويندي، ڪوليون سو سڀ چونڊي ڇڏيون اٿم.“

”ڇاچي تنهنجي مرضي، پر هروڀرو ڪا گلا نه ٿي پوي.“

”آئي وڃي گلا ڪن.“ زليخان موڙو ڏيندي ورائيو، ”مون ته پنهنجي هٿن سان ڪانه گهڙي آهي جو آءٌ ٻڌل ٿيس.“

ايتري ۾ ٻيون ٻانهيون، ٻوپان ۽ جهمٽي به اچي ٿٽيون.

”جيڪي آءٌ تي بختاور سان گڏ وڃان.“ ٻوپان لاڏ مان وڻجي مٿجي مٿو ڪنهندي پٿو اڏائيندي چيو.

”جيڪي آءٌ به“ جهمٽيءَ گچيءَ ۾ ٻڌل گهر لڳل ڏند ۽ ڪن ڪوٺين سان ڪيڏندي چيو.

”آئي هاڻي وڃو ڏاڻيون، سڪ نه ڦٽايو. ڏترو ڪٿو منائي وري اچي مون کي ڀيڙيون ڏيو.“ ايئن چوندي سمهڻ ڪاڻ ڇيڻهه سڏي ڪيائين، ”ڪاليم ڪاٺي خان جي گهر سولود ٻڌڻ

ڪاڻ زمين تي ويهي ويهي پاسن ۾ سور پئجي ويو آسم.
پٽ ڀر ويهان ها ته آرام اچيم ها.

”جيءِ پوءِ ڪٿي پٽ ڀر ويهو ها.“ بختاور جيڪا وڃڻ
ڪاڻ سمنڊو پيئي هئي، تنهن جو ائين چوڻ چڻ فوني ڪي
چاڀي ڏيڻ:

”ائي وهڙيون اڳيئي جايون والاري ويون. اسان جهڙيون
پوڙهيون ڪٿي ٿيون وٺڻ!“ رئيساڻي تڏو ساھ ڪندي چيو،
”ائي الله ڪڏهن اهو به وقت هو جو جوانيءَ ۾ منهنجي نالي
وٺڻ ڪاڻ پيون سڪنديون هيون. بتا بتا پاڪر پيون پائينديون
هئم. پر ڪالھ ته ڪنهن اک ڪٿي ڪونه ٿي ڏٺو! سڀڪا
پنهنجي ليکي سڻو ڏاڇڻ جي سانئڻ ٿيو پئي هلي. هڪڙي نوابن
سو ويچاري وٽ سارو وڏو پاڪر پائي ملي. ڪنهن ڪنهن
ماڻهو منجهه اچا قرب آهي. ويچاري صغران به چڱي زال آهي،
اڳيون عروج ڪونهيس ڪو پر قربن جا پنا اٿس.“ زليخان ڳالهائيندي
رهي، ٻانهيون ڳالهيون ٻڌڻ ڪاڻ گلر تي پٽلي هئي ويهي رهيون.
”ڪنوار ٻڌين پئي؟“ رئيساڻي گهٽيل ’چلمائي‘ ۾
دونهائيل آواز ۾ نهن جو ڌيان پاڻ ڏانهن ڇڪائيندي چيو.
”ها چاچي ڪن آسم.“ ننڍس ڦٽي ڏيندي ورائيو.

”امان، آءٌ به آخر انسان آهيان. ڪيڏي مهل گرم
گهٽ ڪيڏي مهل وڌ، سو ڪالھ مولودن ۾ پوڙ مڙئي مزو
ڏنم، به تڙون ته ڪائي ويس. هڪڙي نڙيءَ ۾ اڻڪي پيم.
گهٽي ڳيٽون ڏنم، پاڻي پيم، ماڳهن ساھ اچي منجهيم.
تون ته الائي ڪيڏي هلي وئي هئڻءَ. ٻي ڪا واھ نه ڏسي
وري جاشيءَ جا به گرھ ڪائي پاڻي پيم تڏهن سمين سمين اها
تڙ هيٺ لٽي. ائي ڪنوار سونفن جو عرق ڍڪي رکيو آهي
ته اهو پيئڻ، من ڪا اوڳرائي هوڳرائي اچي. بدھضميءَ ڪري
هانور چڻ جهلجي پيو آسم. تون ڏي وڃي ويندي آهيان پر ڏور
ڪريان. سٺي نور جو قسم.“

”چاچي ڇو ڪوڙ ڪندين؟“ پر اهڙو سون ئي گهڻو ريو
 جو ڪن چئي. ٻن ٻوڙين ڪاڻ ڪئي پاڻ کي چئي ڇڏيئي.“
 ”شابس هڃئي! آفرين اٿئي!!“ زليخان ڏوراپي مان چيس،
 ”هي وڙ تي ڳالهائين. آءُ پنهنجي نياڻي سمجهي توسان حال
 ٿي اوريان؛ تنهن جو ٿي بدلو ڏينم.“
 ”چاچي تون به ايتري چيڙاڪ نه ٿي، آخر چيومان؟“
 به چاه؟

ٻانهيون پاڻ ۾ هوريان هوريان ڪي ڪري ڪلڻ لڳيون.
 ”اٺي ٻڌو ٻنهيون بي حياتون!“ رئيساڻي ۽ ڌڙڪو ڏيندي
 چين، ”ديد جو پاڻي سڪي ويو اٿو بي شرميون ڪٿو مڏي
 دفع ٿيو.“

”اٺي جيءَ جي گهر جي تم اسان کي خبر ئي ڪانهي.“
 ٽنهي گڏجي ڪورس جي انداز ۾ پڇيو.
 ”اي ڪوهم اچي ننڍڙيون ٿيون آهيو. سرفراز ڪالوني
 ۾ هليا ڪونه هئاسين؛ جتي پر سال پوڻو ڄاڻو هو. لمليٽ ڪونه
 پياري هئائون. بنهه ڪي انڌيون آهيو.“
 ”هائو جيءَ هائو. اها ٻيبي نه جيڪا سدائين ٻينگهي
 ۾ ويٺي هوندي آهي.“ جهمٽيءَ جهڪو ڏيندي چيو.
 ”هائو ٻنهيون هاڻي ڏرو.“ رئيساڻي پوءِ چاري ۽ جو
 رڻو منهن تي ويڙهي پئجي رهي.

....

....

....

سيٽ جي حوالي جي ڌر تي پئجن شرط جهمٽيءَ
 ٽونٽ هڻندي بختاور کي چيو: ”اٺي بخسي سون ڪي ته نه
 پئي ٿي. پهرين تون اندر گهڙ.“
 ”رن ڪمڪ ڪڍي وڌ.“ مٿي ماري هاڻي نون پئجن
 ڇڏ. سڌي ٿي اندر هل.“ بختاور ڪمڪ تي هٿ رکندي

ڇنگهندي وري کيس هانو وارو زورائتو چنبو وهائيندي ڄاڻنٿ
 ۾ پير رکيو. بيبي زبيل جيڪا پينگهي ۾ ڇپاڙيل سنڌي اخبار
 جا ٽڪر ڳنڍي پڙهي رهي هئي تنهن ڏيڍيءَ تي سُسُسُ
 ٻڌي پيڙاريءَ مان چيو: ”اٺي امان ڪير آهي، ڇاهي؟“
 بيبيءَ جي آواز تي جهمٽيءَ ڏيڍي مان ڏند ڪڍي اڱڻ ۾
 جهاتي وڌي ته وري پٺيائينس پوپان ۽ بختاور به ليئا پاتا.
 ”اٺي مايون اندر اچو، ڪير ٿو اوهاڻ کان لڪي.“ زبيل ٽوڪ
 مان چيو. جواب ۾ ٽيئي چئيون لڦ لڦ جتيون گسائيندي
 هڪ ٻئي مٿان ڪرنديون ٿاڀڙنديون اندر آيون.

”بيبي، جيڪي زليخان سلام ۽ ڀاڪر چيا اٿو ۽ هيءَ
 ٻوٽي جي ڄمڻ جي منائي ڏني اٿس.“ بختاور تشت اڳتي
 وڌائيندي چيو.

”اٺي امان، لک شڪرانا، الله بخشي ڏس ڪڏهن ڄاڻو؟“
 ”بيبي، هي ٽيون چنبه ٿو ڏسجي.“

”هان! مون کي ته ڪا خبر ئي ڪانهي. اڄ ئي اوهاڻ
 واتان ٻڌان، چئجوس ته اچي مبارڪ ڏيئي ويندس.“ تشت ۽
 پوش واپس ڪندي چيائين. بيبي پير نوڪريائون کائينس سوڪلائي
 هليون ويون.

بيبي زبيل جنهن جي مٿان سان مڙئي گهڻي دل هئي،
 تنهن جي خيالن ۾ گرم جلييون، گلاب ڄمون ۽ پيني جون
 منايون ڦرڻ لڳيون. بيتابيءَ مان ڪٿي جو پيٽي ڪوليائين ته
 بس الله ڏي ٻانهو سهي. دستو هڻ ميهڙي ۾ ته ٽڪر ٿي
 پوي پر مجال آهي جو منائي پري! قسم ئي اور ٿي نظر آيو.
 ٽڪيون، موٽيون، توشا، سڪل لڏون. بيبي ڏکي وئي.
 ”اولائي!“ رڙ ڪندي ڏيئي ڪي سڏيائين، ”مان هيڏي
 ته آهي. هيءَ وڏ گهراڻي مان منائي آئي آهي سا ته اچي ڏس.
 ماڻهو ٿيون ملن ٿا.“

”ماڻو امان، اچان پئي.“ لائيءَ ورائيو. ”اٺي الا!“

لاليءَ منائيءَ کي ڏسندي حيرت سان آڻڻ ڪئي ڇهن تي رکي، ”اهاڻ ڏي ته لالڙيءَ کي ڏيان.“

لاليءَ منائيءَ جو دٻو ماءُ کان وٺندي انگڻ ۾ بند ڪري ڇڏيو. ڏانهن وڌايو جيڪا اڳ اُهي منهن تي هڙيل هئي؛ سا سڄي منائي ڇت ڪري وئي. پر خبر تان پئي ته هن جو هيانءُ وٺيو ويو ۽ هو به بيخوش ٿي ڪري پئي.

”ڇا ٿيو! ڇا ٿيو!“ گهر جا ڀاتي ڀريشان ٿي ويا. لالي پنهنجي لالڙيءَ کي ڏسي روئڻ لڳي، سڪيلڙي ڌيءَ جي سڪيلڙي لالڙيءَ جو اهو حال ڏسي سڀي زبيل وڃي شاهه سائينءَ کي ننڍ مان ڏوندڙيو جيڪو آفيم جو روڙو کائي پنڪين ۾ پيو هو، هو ڇوڪر ڀري ويهي رهيو. ”هان! هان!! ڇو؟ ڇا هئي؟“ شاهه سائين گهٻرائيندي پڇيو.

”مڙهي خبر آ سائين. رکيل منائي کائڻ سان لالڙي ڏير ٿي پئجي رهي آهي. اتي ڪو بلو ڪريو.“

”هون....! سمجهي ويس، اهو زهرات جو اثر آهي.“ شاهه سائين سوچ مان ورائيو. ”جلدي ڪري مٺي سوڍا ڏيو ته ڦڙو گاسيت جو وجهي پيارونس.“

شاهه سائين اهو ٿوڻڪو ڪيو ته ٿوري دير کان پوءِ لالڙيءَ گهڻون اکيون کوليون. نماڻا نيش ڪئي پئي لالڙيءَ ڏانهن ڏٺائين. شام جو ٻوڙو ڌنار ڏهن آيو پر هو به پڙ ڪڍي پئي. مڃال جو ڌنار کي ويجهڻ اچڻ ڏي. نمون هڻي سندس جستي گهاگهر چڀي ڪري ڇڏيائين ۽ کيس به پتي ٺاهوڪيون لتون ٽوڪي اڌ مٿو ڪري ڇڏيائين. نيٺ ٻاهن رين جو بازار به ڪير گهرائي ٻارن کي پياريو ويو تڏهن ڪو ٻارن جو ڪروڙ لٿو. پئي ڏينهن ٻيبي زبيل سوير ٿي سڀري تيار ٿي. ”لالڙي، آءٌ وڃان ٿي رئيسن کي مبارڪ ڏيڻ، گهر جو خيال رکجانءِ.“

”اهاڻ ڪهڙو ضرور پيو آهي وڃڻ جو.“ لالڙيءَ رسندڙ آواز ۾ چيو، ”ڪني منائي ڏسي اڌ مٿو مڪير اٿن وري به اوڏانهن پئي وڃي.“

”امان لالي، پرايا پنج رپيا کايو ويئي آهيان، سي ته ڏيئي اچان. پوءِ هو مٿي تي ٿيو پيو آهي. ڇا به هئي پر هئي ته مٿاڻي. ننگ جون پاڙون دوزخ ۾.“

”ڪهڙو اچي رئيسيائيءَ سان ننگ ٿيو اٿئي؟“

”لالي امان هاڻي ٺهيو، وڃان ٿي. هن ويڃاريءَ جو ڪهڙو ڏوھ، اهي نوڪرياڻين جا ڪم آهن. تازي کائي ڪٿي پاروڻي ڏنائون.“ بيبي زيل ٿڌي دل سان ڏيئي ڪي سمجھايو. ”جڳو، ڀلي وڃ امان، پر اچجانءِ سگهي. کائجانءِ به ڪجهه نه.“

”بس امان اجهو ٿي اچان.“ ايئن چئي بيبيءَ، علوءَ جي ماءُ کي گڏجي هلڻ لاءِ چيو، جيڪا ڇيڻ جو اڌ ٿالھ مٿي تي رکي لاڏييءَ جا ڇيڻا بهارڻ آئي هئي. علوءَ ماءُ پھريان ته ڪجهه نه سمجھڻ جي بهاني سان چرڪي جيان وڌو وات ڦاڙيو ۽ پوءِ لاچار هڪڙي ناس هيٺ ۽ هڪڙي مٿي ڪري ڏند کي ڪرڻو ڏيندي پڇيو، ”ڪٿي ٿي هليو؟“

”رئيسن وٽ“ بيبي زيل پرس هٿ ۾ کڻندي ورائيو. ”انهن ڀينگ ٻين وٽ،“ علوءَ ماءُ ڇيڻ جو ٿالھ ٻٽ تي رکندي هلڪي ڪاوڙ مان چيو، ”جن مون کي زڪات ۾ آڻو به رئڙي ڏنو؟“

”ٺهيو رن، ڇڏ پرائيون ڳالهيون، چڱي زال ٿي مان ڪري هل.“ بيبيءَ حجت مان چيس.

”امان لالي منهنجي ٿالھ جي ڀارت اٿئي.“ علوءَ ماءُ، بيبي زيل جي پٺيان پٺيان ڏيئيءَ طرف وڌندي لاليءَ ڏانهن ايلاز واري انداز ۾ ڏسندي چيو.

”ها، ها ڪو نه ڪٽندو اهو ٿالھ ۽ پنهنجي امانت پاڻ اچي کائجانءِ.“ لالي کيس دلچاءُ ڏني.

”اٺي منهنجي جيڄل ڀڻ!“ بيبي زيبل کي ڏسندي ئي
رئيسيائي خوشيءَ مان کيڪر ڪندي ڪٽ تان اٿي.

”ڀلي ڪري آئينءِ.“ ايئن چوندي ايڏو ته پاڪر
پاتائينس جو بيبي زيبل جي اکين جا تارا ڦري ويا. بدن ڀرو
ٿي ويس. ڀانڀائين ته اهو ڪو وڃڻ جو وقت آهي ۽ اڳيان
رئيسيائي جي روپ ۾ ڪو عزرائيل بيٺو آهي. نيٺ اڌ مٿو
ڪري رئيسيائي کيس ٻانهن کان وٺي وڃي پلنگ تي ويهاريو.
”اٺي ڪنوار، منهنجي جانب ڀڻ سان ته اچي کيڪر
ڪر.“ رئيسيائي هڪل ڪندي نهن کي چيو.

”چاچي اچان ٿي،“ ننهنس ڪوئيءَ مان ئي ورائيو.
”ننڍڙي جا ڪڙا پئي بدلایان.“

”اٺي منهنجي ڪا جيڏي ٿي اچي ته پرڪو لڳيو
وڃنهي.“ رئيسيائيءَ چڙ مان بيبيءَ ڏي منهن ڪندي چيو،
”ادي ڏسين ويٺي اڄڪلهه جي نهن جا حال، جواب جو
سوال پيو پوي. پنهنجيون سرتيون هيڏا مٿا کنيو ڄڻ سير سير جا
ڏوپلا وجهيو اچن، سي وٺن ٿيون باقي تون ۽ آءٌ نٿيون وٺون.“
”ادي واندي ٿي ٻانهي ايندي.“ زيبل مرڪندي چيو.

”پر ڀڻ اهي وار ڏٺا اٿئي جيڪي ڳوڙهين ڳوڙهين
وانگر مٿي ۾ چڪ هنيو ٻيا اٿن. آءٌ ته ڏکيو وڃان. ڪٿي
پڇين: ”اٺي بچڙيون ڪوهم ٿيون آهيو. اهو ڇا پاتو اٿو؟“
ته چون: ”ماسي اها مگ (وگ) آهي.“ اسان جي بابي ڏاڏي
به اهي مڱيون ڪون ڏٺيون! منهنجي نهن کي لڳي منيان ته
هاڪار سندس ساهيڙين جي ٿي بيعزتي ڪريان.“ چيم: ”اسان
آءٌ ڪوهم بيعزتي ڪنديس، منهنجون ته نياڻيون آهن. اسان
ته اهي شيون نه ڏٺيون نه ٻڌيون.“

رئيسيائي زليخان ڳالهائين پئي ته ننهنس به ڪڪوهنج
۾ ڪري آئي، ”ماسي، بسم الله ڀلي ڪري آئينءِ.“ زيبل کي
کيڪاريندي چيائين.

”ڌيءَ توکي مبارڪون هجن ڪڪي جون. الله بخشي
 بچائي ڏيئي. جيئن ئي خبر پئي اٿم تيئن ئي آئي آهيان.“ زيبيل
 کيڪر جو جواب ڏيندي چيو.

زليخان جهڙو هئي ڪڪي کي ننھڙس کان وٺي زيبيل
 جي هنج ۾ ڏٺو. بيبي زيبيل جيڪا اڳيئي انهيءَ موقعي لاءِ
 تيار هئي تنهن پرس مان ڏهن جو نوٽ ٻاهر ڪڍيو. ڪڙڪ
 نوٽ ڏسي رئيسيائيءَ جون واڳون مڙهي ڪنن ڏي رڙهيون.
 چيائين: ”اٺي ادي ڪوھم پئي ٿورا چاڙهين؟“

”ادي اهڙا ٿورا شال سدائين چڙهن.“ زيبيل ورائيو.
 ”اٺي بختاور“ رئيسيائي رنڌڻي ڏانهن منهن ڪندي
 رڙ ڪئي، ”بيبي ڪاڻ ڪا چانهه پائي ڪٿي اچ.“
 ”حاضر جيئجي“ ٻانهيءَ اندر ڪمري ۾ ايندي چيو،
 ”بوتل وٺي اچان؟“

”اٺي سڃاڻي نه بيبيءَ کي؟“ زليخان بوتل واري
 ڳالهه اڻ ٻڌي ڪندي پڇيو.

”هاڻو جيئجي ڇو نه؟“ بختاور ڪٽيل ڪموڊ جهڙا
 ڏند ڪيندي چيو، اچان ڪالھ ته مٺائي ڏيئي آئي آهيان.“
 ”ها اسان“ زيبيل ايئن چيو ڄڻ ڪا وسريل ڳالهه
 ياد پئي هجي، ”مٺائي ڏاڍي سٺي هئي؛ اصل حاڪماڻي. ڇپ
 سان پئي پري، تنهن ته پنڌ وڌو!!“

زيبيل جي ٽوڪ کي زليخان جي ننهن سمجهي ورتو
 جو شرم کان سندس منهن ئي لهي ويو پر سسٽس نه سمجهيو.
 تڏهن خوشيءَ ۾ ڏيڏريءَ وانگر ڦونڊجي وئي ۽ تيز وڪون
 ڪئي رڌڻي ۾ بختاور کي وڃي جهليائين.

”سيئن مٺي ڪڏهن بي سورو ويهڻ ڏٺو آئون؟ بوتل
 اها پيئندي ته پيون نور وانگر ويهي ڏسنديون ڇا؟ ڏيڍ رڻي
 لڳي پئي آهي بوتل چار کن ته اچن. اٺي گهوڙت!! ڇهه رپيا.
 مائي ماٺڙي ڪري چانهه جي ڦڙي ڪٽي ٺاه، آئون به هڪڙو

ڪوٺ ڪئي ٻيٽنڊس، سستي ٿي پئي آتم، هڏن مان ٽڙڪاٽ
 پيا نڪرڻس. ”زليخان آرس پچندي چيو، ”په پيو هڏ، ادي-
 جيڪي وهائي وانگر گول گول گول ٺهيا پيا آهن آهي گرم ڪري
 چانوم سان گڏ آئي رک.“

”جيڪي!“ بختاور عجب مان پڇيو، ”اهو وهائي وارو
 ڇا آهي؟“

”ڏوڙ پويو هوريان ڳالهائون، رٿسڻائي سڀني کي گڏ
 پيو، ”وهائي وانگر ڪونهن جن م ڇڏو ڀريل آهي.“
 ”ها جيڪي ها، جيڪي ڏهن ٻارنهن ڏينهن اڳ ڪراچيءَ
 مان گراري واري ماڻي وٺي آئي هئي نه!“

”اڻي هائو هائو، فرج م بنا آهن جلدي ڪري وٺ.“
 ”اڻي جيڪي!“ بختاور فڪرمندي سان چيو، ”ڪالوم
 رئيس ننڍي فرج ڪوليو ته چيائين: آچل ڇڏيو انهن م ڇٽ آهي.“
 ”اڻي سسٽس مان ڇٽ آئي هونديس. ڪو به لاء آچلن.
 هاري ڏان بهتا چڱا آهن. انهن کي پيا آهي. انهن ڏٺا آهن
 اهڙا ڇا ٿيندا آهن؟ ماڻهي نه ڪهڙيون تنهن لاء ڪري ته پٺڙ پئي.“

هن پنهنجي ٻر م گهڻي هوريان ڳالهائڻ جي ڪوشش
 ڪئي پر سندس ڦاٽل ڦاٽل جيوڙو آواز ٿڌهن به وڃي نٿو
 جي ڪنن تائين رسيو. نٿو نه ڪئي سم نه سم ڪو
 زبل جي حوالي ڪندي سڌو رڌڻي م وڃي سس جي سٿان
 ڪڙڪي. بختاور جيڪا تن تي پيٽڙ گرم ڪري رهي هئي
 تنهن کي چيائين: ”هي پيٽڙ ڪٿي در ڏان ٻاهر آچل.“
 ”ڪنوار، جيڪي سائڻ جو حڪم آهي ته ڪوسا
 ڪري ڪٿي اڃان.“

”آه تي نولي جوان، خبردار جو اندر لٽي آئي آهين.
 آچل نه ته رئيس کي حني ڪل لهرائيندي سانء. الله ماريءَ
 وانگر ٻارنهن ڏينهن سٺو هليا آهن. ڪنهن غريبن تي
 مارينديون ڇا؟“

“آئي تون ڪو به ڀري وٺينءَ.” رئيساڻي، جنهن رنڌڻي سان لڳ استور مان ڇانهه لاءِ ڪنڊ جا چمچا ڳڻي پئي ڪيا ڪاوڙ مان چيو، “تنهنجو نالو ته ڪونه ورتوسين؟”

“تنهنجو نالو ڇو وٺندا، مان ته سچ ٿي چوان. مٺائيءَ جا به ته پاڻ سڀني کي منهن تي ويهي ڀونڊا گهڙيائين. ته به نه سمجهڻي. ان کان وڌيڪ پيو ڇا چوندي! سڀ ڪجهه اتي پيو هوندو ڇاچي، ايمان ڪريو. جيئن جهجهي دولت تيئن وڌيڪ بک!” تنهنس ٿورو تڪاڻيءَ مان ڳالهائيو.

“آئي تون ته ڍاولن جي آهين، اسين ته بکين جا آهيون.” سسٽس ٽڪاڻي وندرائيندي چيو.

“ڇو ته آهيان ڍاولن جي. جڳ جهان به چوندو.” انگيءَ مان خرچيءَ وارا ڏهه رپيا ڪڍي جهمٽيءَ ڏانهن وڌائيندي چيائين: “چار بوتلون ۽ بسڪيٽ وٺي جلدي موٽ.”

....

....

....

بيبي زيبيل سهي وانگر ڪن آڀا ڪيو رڌڻي مان ايندڙ آواز ڏانهن لڳايو ويئي هئي، تنهن ڪنوار کي ڏسي مشڪندي چيو: “بس ڙي امان، ڪٿي ڇوڙ سڃاڻ ڪٿي ڍور سڃاڻ. تنهنجي سس به زور آهي.”

“بس ماسي، ڪهڙا سور ٻڌايانو، مڙئي پيو وقت پاس ٿئي.” ڪنوار شرمساريءَ مان ورائيو.

“آئي امان تون ڌيءَ آهين، توکان ڇا لڪيان.” ڳالڙهه ڪري وزن ملندو ڏسي زيبيل جي همت وڌي: “مٺائي ڪاڻن سان هيڏي ساري ڳئون بيهوش ٿي وئي. الله ڪٿي ڪو وسيلو ڪيو ته وسن جهڙي ڳئون ٿي هٿن سان وٺي. ٻارنهن رپيا ڏيئي دڪان تان چار سير کير گهرايم؛ سي به گهوريا پر ٻار گهر جي کير تي هريل سي راتوڪي رات ۾ پاڻڊر ۽ پاڻيءَ وارو کير پي بيمار ٿي پيا دست الڻيون

بيهن ئي نه، اهي سور جدا ڏسڻا پيا. سون سان نسورو ويل
ٿي پيو.“

”بس ماسي، ڏٺي ڪٿي خير ڪيو. آءٌ به توهان ڏي
سنڀريس پئي. لاليج سان ته هڪ ڀيرو ملاقات ٿي هئم باقي
توهانجي نهن ڏسڻ جي ڏاڍي سڪا اٿم.“ ڪنوار ڳالهه بدلائڻ
خاطر چيو.

ايتري ۾ بختاور بوتلون ۽ بسڪيٽ آڻي آچي اڳيان
رڪيا. رئيسائي زليخان به پٺيائينس سيڪندي آئي. ”اٺي
زيب، خوش ته ويئي آهين؟“ ايئن چوندي ڀلنگ تي ٿي ويئي،
”آپ ساهي بيهڻ ئي نٿي ڏينم. نوڪرياڻين سان مٽو پئي
هنيو. مٺيون ڪجهه سمجھن ئي ڪين ٿيون. جيئن مولودن
تان موٽي آهيان، تيئن سگهي ڏينهن ڪاڻ پئي سڪان!“ ايئن
چوندي زليخان ٽرائيءَ تي لامارو هنيو. ڪجهه بسڪيٽ وڃي
هيٺ گلم تي ڪريا جيڪي علوءَ ماءُ ميڙي ڪٺي ڪوهه
جهڙي وات ۾ وڌا.

زيبل اڃان هڪ بسڪيٽ مس ڪاڌو ته زليخان ٿي
ڪاٺي بوتل اوتري بڪايل ڍڳيءَ وانگر خوفناڪ اوڳرائي زيبل
جي منهن منجهه ڏيندي چيو: ”هه هه، هيئون ئي ٿري پيم!“
زيبل جو روح ئي ڦري ويو. ساهه ڪٺي گهٽيائين ۽
هٿ وارو ٻچيل بسڪوٽ علوءَ ماءُ جي تريءَ تي رکيائين
جنهن موڙو ڏيئي ڦڪي ڇڏيو.

”ادي زيبل اڱاري ٿي پئي اٿم ڀانيان ته وڃي ڦڪي
ڦڪيان.“ زليخان لاڳيتيون چار پنج ڪٽيون اوڳرايون ڏيندي
وري ڪمري ڏانهن ويئي.

”ڇڱو ڪنوار امان، هاڻي آءٌ به هلاڻ ٿي.“ بي بي
زيبل علوءَ ماءُ ڏانهن ڏسندي برقي ۾ هٿ وڌو. ڪنوار به
وجهه ڏسي ڪاغذ ۾ ويڙهيل رٿو ڪٺي زيبل کي ڏيندي چيو:
”ماسي هي رٿو آڻو، منهنجي طرفان تحفو.“

”امان، ڇو ٿي هلاڪيون ڪرين.“ زيبيل قرب مان چيس، هلاڪين جو لفظ ٻڌي رئيسيائي جا ڪجهه فاصلي تي بيٺي هئي تنهن ٿڪي ٿڪڻ کان سواءِ ئي پويان پير ڪيا، ”اٺي ڪوھم هلاڪيون آهن. جهڙي هيءَ تهڙي آءٌ، اها به ته منهنجي پٽ جي زال آهي. ڪنوار يادگيري ڪئي؛ مونکي وسري ويو سو توکي ڪٿي ڏنائين. منهنجو مغز ته جيئن مولودن تان اٿي آهيان تيئن اهي ئي ڪونه.“ هن ٿيڙيءَ اک سان رڻي کي ڏسندي چيو.

”ڇو ادي خير ته آهي، ڇا ٿيو مولودن کي؟ سوڀر به مولودن جي ٿي ڳالهه ڪئي.“ ٻيبي زيبيل رڻو علوءَ ماءُ کي جهلڻ کان ڏيندي پڇيو.

”ادي، الله رسول جا وٺي اهڙا ڊپ ڏياريا اٿن جو منهنجا رات ڏينهن ويا پيا آهن. ڀانيان ته هڏا پيا ٽڙڪ ٽڙڪ ڪن.“

”ادي ڇو پيا ٽڙڪ ٽڙڪ ڪن؟“

”پيڻ سولوديائيءَ صالحان بيبيءَ چيو ته زمين تي وڏائيءَ سان نه هلو. قبر ۾ اهو ماس ماکوڙا ۽ ٽڏيون کائينديون. پوءِ اهي هڏا ٽڙڪندا سو ادي آءٌ ته ڳري زال، ڀانيان ته اها تعدي جيئري ئي مونسان پئي ٿئي.“

”ادي ان ۾ ڊپ جي ڪهڙي ڳالهه. موت ته سڀ جي مٿان بيٺو آهي ڪي اوڀر ڪي سوير. هي ته صالحان بيبيءَ ثواب کڻيو جو اسان جهڙن انڌن کي واڻون. پيئي ڏسي.“

”تون پيڻ ويٺي آهي زيبيل؛ سڀ سچ پئي چئين، پر ٻيلي منهنجو حال ڪونه آئي. رات جو ننڊ مان گهوڙا گهوڙا ڪيو اٿان. ڀانيان ته ماکوڙا پيا پٽين، ٽڏيون پيون ڇڪ هڻن. رات ۾ گوريون سڀيون ننڊ جون ڪيڏم ٿڏهن به ڀانيان ته هڏن مان ٽڙڪاٽ پيا نڪرن. پٽ چير ته ماليخوليا اٿئي، هاڻي وڃان ته ڪيڏي وڃان.“

”ادي رب رحم ڪندو. تون وهم ڇڏي ڏي.“ ايئن چوندي زبيل برقعو پاتو.

....

...

....

سس نهن زبيل کي آماڻي واپس آيون. رئيسيائي جنهن جي منهن تي ڪجهه دٻر پهرين رسمي خوش اخلاقي هئي سو ڦري نر ڦوڻو ٿي پيو. ڪنوار به ڀري ۽ وسائيل هئي. کيس اچڻ وارين حالتن جا پسن پئي پيا. آخر اهوئي ٿيو. رئيسيائيءَ ڦاٽ کاڌو: ”اٺي اهو ڪو ٿي رڻو ڏٺي؟ آئون نه ڏسان ها ته اهو اڪائي ٿي ڏٺي. ڪو ٻت ٿي هينئر پرڻائي ڇا جو رڻو ٿي ڏٺي؟“

”چاچي مونکي ماءُ وانگر سيڪ ڏنائين تڏهن ڏنو مانس ڪا وڏي ڳالهه ته ڪانهي. عزت ته توهانجي ئي گهر جي ٿي ڪا امان جي ته ڪونه ٿي!“

”اٺي آءٌ اڃان جيئري وين ٿي آهيان. رستو منهنجو. تون پنهنجا رستا ڳولي هٿ ڪر. خوشي منهنجي ڪنهن کي ڏيان يا نه. چاليهن رپين جي پوتي ڪڍي کڻي ڏني اٿي! هيٺون ئي سڙي ويم جيڏيءَ مهل پوتيءَ تي نظر پيم.“

”چاچي اوهانجي ته ڪانه ڏنيم. مونکي پنهنجي ماءُ ڏني هئي سا ڏنم.“ ڪنوار منهن سڄائيندي چيو.

”اٺي ماڻي سڀ ڪجهه ڏيئي ڇڏينس.“ رئيسيائي دوري پوندڙ لهجي ۾ ڳالهائين: ”اهي نئون ٻولا، دهرين، پازين، ساڙهيون سينبل جيڪي ٺٽو اٿي، سڀ ڏي زبيل کي. مون به زبيل جي پچر ڇڏي. اها اٺي توکي آءٌ ايئن سمجهندس ته ماڻهن ڏاج ۾ ڳڻائي هيئم.“ ايئن چوندي زليخان جوش منجهان بختاور ۽ جهمٽيءَ کي سڏ ڪيو: ”ناس ٿيون ڪيڏي ويون. اچي پيڙيون ڏسونم. پٺن کي مڪون هڻوم ته اوگرائي اچيم. هانو تي بار چڙهيو پيو آهي.“ ايئن چوندي ڪت تي ٿي ويئي ۽ چلچليءَ ۾ ڇاڙيل ڦوٽا ڦٽي ڪيائين. ”اٺي بختاور

ڪٿي آهين، موت پئي هيڏي آءُ.“ بختاور سڏ ٻڌي به ڪن لائڙ ڪري ڇڏي ۽ جهمٽيءَ کي چوڻ لڳي: ”اٺي ڏسڻ ٿي اها مٺي مڙهانگ به گهڙيون آرام ڪرڻ نٿي ڏي. مائي اسين به ته ماڙو آهيون ڪي لوهم جا ٺهيل ڪونه آهيون.“

”ادي پاڻ کي ته ڪنوار کي ڏسڻو آهي. تازو ڪڪو جاس ته ريشمي وڳا لڪائي پاڻ کي ڏنائين. انجي سر ڪاڻ ته انهيءَ ڪوڳ جا سور سهايو وينيون آهيون. هل ته ٻئي پيڙيون ڏئي اچونس.“ جهمٽيءَ بختاور کي سمجهائيندي چيو.

”مٺيون رستو ڏسي ڏسي منهنجون اکيون بيون سور ڪن. پنهنجو ته خيال ڪونه ٿو پئسو.“ رئيسيائي ڳوهم وانگر ور ڏيئي اونڌي ٿي پيئي. ايتري ۾ پوپان به جيڪا واڙي مان ڪير ڪڍڻ وئي هئي تنهن به چئوڙي رکي اچي بختيءَ ۽ جهمٽيءَ سان گڏجي پوڙهيءَ جي پٺيءَ پيرن ۽ چاهه تي مڪن جو مينهن وسائي ڏنو، جن انهيءَ بهاني سان اڳيون پوڙين ڪرڻ جو ارادو هون.

”اين... اون... ٻاڻو.“ رئيسيائي ڊڳيءَ جي رانپات جيان هڪ خطرناڪ اوگرائي ڏني جو ٽيئي ٻانهيون چرڪي ويون.

”اٺي جيڇي اهو ڪهڙو مرض آهي جو پٺن کي مڪ هنئي اٿئون ته ٻاڻو ٻاڻو پئي اٿي؟“ جهمٽي پڇڻ کان سواءِ رهي نه سگهي.

”صدقي ڪيون مرض لڳيو ستن پيڙهين کي، مون کي ڪو ٿئي.“

”جيڇي پوءِ ڪارو لوڻ چو نٿي کائين؟“ پوپان به ڪا پيرن ڀر ويهي ٽنگن کي پيڙيون ڏيئي رهي هئي پڇيو.

”اٺي مٺيون ڏسو نٿيون ته اڳيئي، ’بلد بشر‘ اٿم وري لوڻ ڪارائي هٿن سان ٿيون ماريو.“

رئيسيائي زورائي لت هڻندي پوپان کي ڏت تان هيٺ ڪيرائي ڇڏيو.

”سانئڻ هو سڪل پنچراين ھڏي جھڙو ڏاڪڙ جو سڌائين وات پيو چوريندو هو سو ڇو نٿي گھرائين؟“ بختيءَ جھمٽي ۽ ٻوپان جو حشر ڏسي ٻچندي ٻچندي صلاح ڏني. ”اٺي بختي ان مٺي جا ھوش حواس موڪلائي ويا. پيري وٺي ويس. ھٿن سان ٿيون ماريوم. اٿيون ستيون سيون ھڻي ويٺو ماڻھو ماري.“ رئيساڻي ڪنجھندي ورائيو. ”ڇاچي خير ته آھي ڊاڪٽرن جون پيون ڳالھيون نڪرن؟“ ڪنوار فڪرمندي ۽ سان پڇيو.

”اٺي ھاڻي ٺھيو ٺھيو. ماڻھن ته تعويذ ڪري ھي حال ڪيو آھم. ھاڻي ٺريو ويٺي آھي.“ ”ڇاچي تڪليفون ڪي تعويذن سان ٿينديون آھن ڇا؟ امان ويڃاري ته در کان ئي ٻاهر نه نڪري سو توهان تي تعويذ ڪرائيندي، اھي وھم وسار.“

”تون ڪير آھين مون ڪي نصيحت ڏيڻ واري. مون ڪي به ته ولو ۽ پوٻي چيو آھي ته تعويذ اٿئي روز پئي ڳرندي وڃين.“ ”ڇاچي جيئن وٺي تيئن ڄڻ، وڏي وات اٿئي.“

”وڏي وات! ڇا چيئي؟ اٺي وڏي وات ڇا ڪي چئبو آھي، اها خبر اٿئي؟ بي-اي پڙھي آھين پر ڪڙھي ناھين مون ڪي وڏين واٽن جا پئي ڏس ڏين. اھو شان ھوندو ماڻھن جو، انھيءَ ڪي وڏي وات ڏيکار.“

”آءٌ ته سمجھي نٿي سگھان! الائي ڪھڙا مطلب وٺي ڪين؟“

”تون ڪوھم لاءِ سمجھين. توکان ته ٿڃ جو ڪير پيو وڃي. ڦيٿان وجهي سڄو سارو منھنجو پڇو پاڻھون ڪري ڇڏيو اٿئي. مون ڪي ڏسيو آھيون ھيڪ ڪيو ڇڏي. مون ڪي ڪا پرواھم به آھي ڇا سندس. آءٌ به سڄي ملڪيت پنھنجين نياڻين ڪي نه لکي ڏيان ته منھنجو نالو به زليخان ناھي.“

”ڇاچي وڃي لکي ڏيون. مون ڪي ڇو ٿا ٻڌايو. پنھنجو

پُست آتو، پاڻ ڄاڻو. ”ايئن چئي ڪنوار پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي ۽ رئسيائي نوڪريائين کي تڙيون ڏيئي پري ڪري پاڻ چلم پيئن ٺهه رهي.“

....

....

....

”نڪ نڪ نڪ“

”اٺي بختاور ڏس ته در تي ڪير آهي؟“
 بختاور ٻوڙي در ڏانهن ويئي ۽ دعوتي ڪارڊ کڻي آئي.
 ”جيئي، گنجي مٿي وارو ٿلهو پاڻي، هي ڪاڳر ڏيئي“
 ويس آئي.

”اٺي منهنجي اڳيان ڪاڳرن جو نالو نه وٺو. سڏ ڪيو ڪنوار کي ته پڙهي.“ زليخان ڪارڊ ڏسي دهلجي ويئي.
 ”چاچي خير ته آهي“ ڪنوار اندر ايندي پڇيو.
 ”اٺي امان سدائين خير هجي. هي ڪاڳر الائي چاچو آيو آهي. مولودن جو ته ڪونهي؟“

”ها چاچي واهه جي گجھارت پڳئي. ڪلهوڙن مان آيو آهي. ميلاد ڪيو اٺن سڀاڻي شام جو ستين وڳي.“
 ”مائي مون بس ڪئي. منهنجا ڦٽڙ ٿا ڪنن. اهي روز روز جا واعظ مون کي ڏڪائن ٿا. تون وڃي ٻه ڀيرا اچجان. ثواب جو ڪم آهي.“

”چاچي ايتري دير آءُ ننڍي ٻار سان ڪيئن وهنديس؟“
 ”اٺي جهجهي ويهڻ جو ڪٽڙو ڪم. تون ماني جي ڏانيم تي وڃجانءِ.“

”چاچي ماني گهر ۾ ڪونه آهي ڇا؟ سچي سردار جي ساراهه نه ٻڌي سين ته وڃي ڇا ڪيوسين؟“

”پر امان ’رواز‘ جي ڳالهه ٿي ڪيان. تنازو هيٺ ڪاٺي خان جي گهر به ڏنم ته نوين سوڌو به زالون پئي آيون. ڪير جي پڇين ته دير ڪوهه ڪيو؟ چي: ”اسان ٻين دعوتن تان پيون اچون.“

”چاچي مون کي ته شرم پيو اچي ماني ڪاڻ وڃڻ.“
 ”نهيو امان مون بس ڪئي. جي طاقت ساريءَ ته پانهي ويندس
 توکي منهنجي رستن سان قدم ڪٽوئي ڪونهي. آءٌ وٽان ته
 منهنجو راج به وٺي.“

ڪنوار جواب ڏيڻ کان سواءِ ئي پنهنجي ڪمري ۾ غلي
 وئي. ايتري ۾ وري در تي ٽڪ ٽڪ ٿي. پانهي وئي ۽ پيو
 ڪارڊ ڪٽي آئي.

”جيچي هي مٽياريءَ جي سيدن جو ڊليور عيد ميلاد
 جو ڪاڳر ڏئي ويو آهي.“

”اٺي ٺپاڳيون، ٺپتيون چيو مانو ڪون ته مون کي
 ايتري ڪاڳر نه ڏيکاريو. انهن ڪاڳرن سان منهنجو هيانءُ
 ٿو ڦاٽي. وڃي ڪنوار کي ڏيو. رکي نه رکي سندس مرضي.“
 رئيسياڻي پلاند مان ڦوٽا چوڙي ٽڪڙي ٽڪڙي ڇپاڙڻ لڳي
 بوءِ گيت ڏيندي پانهيءَ کان پڇيائين:

”اٺي بختاور اهي وري ڪڏهن کان ميلاد ڪرڻ
 لڳيون؟ اسان به اچو مٿو آندو. ٻه عيدون ٻڌيون سٺيون سين،
 اها عيد ميلاد وري ڪوهم؟ اڳي مڙسن منجهه مولود ٿيندا
 هئا. هاڻي وريو چون عيد ميلاد. مٿاسين مائي! منهنجو به ساڻن
 نائين ڏاڏين کان رستو آهي تڏهن ته ڪون ڪيا هيائون
 اهي ميلاد.“

”اٺي جيچي اهو ميلاد جو ڦيڻ اچي هن خلق
 وڌو. تنهن لاءِ ڪري گهر گهر ۾ ٿا ميلاد ٿين. ڪلهوڙن
 به نه ديد سڪيءَ ۾ نئين پنڳلي جي خوشيءَ ۾ ميلاد
 ڪرائو آهي.“

”اٺي به ائين چونه ڪريون؟ اسان ڪنهن ڪاٺي
 ۽ ڪلهوڙن کان ڏهت آيون ڇا؟ سڳي نبي پوندو ڄايو
 اٿم چونم عقيقي سان ڪٽڻ ميلاد به ڪرايون. ڦيڻ جو ٿيو.
 مون به سڄي جمار ڏنو آهي. ستر ۾ پھتي آهيان، ڪو مفت

جو ڪو به ڏٺو هئس. ماڻهن کي ته نينگر جي توهر جي به خبر نه پئي، اها ڊاڪٽريائي امينا چڱي ملڪ الموت ساماڻي آهي جو جن سان ئي پڪر بوسا ۾ معصومي جي توهر به ڪري ڇڏيائين. اڃان چوڏهن پنڌهن جو هجي ها ته ٻاڙهي گوڏ ٻڏي گهوڙي تي بيهن ٻاجن سان سرڪس ڪري ها ته لوڪ ۾ به والھ والھ ٿي ها. ائي مئي جهڙي ڪنوار کي سڏي وٺ.

”چاچي خير؟“ ڪنوار اچي ڪائس پڇيو.
 ”آئي اٺن مڙسهن اچي ته چئيس ڪا ڳر ٺهراء سڀني کي ميلاد، عقيقي ۾ نينگر جي توهر جي خوشيءَ جو سڏ گهمرائي.“
 ”پر چاچي پوءِ ته چار پڪر ڪسندا، به عقيقي جا، هڪ توهر جو ۽ هڪ ميلاد جو.“
 ”آئي چئن کي ڪٿي ڇڏ. ماڻهو اچي ڪلون ڳڻيندا ڇا؟ عقيقي لاءِ هڪ پڪر ڪافي آهي. ڪٿو ته ٻيو ٿورو ڪلفيو گوشت به ڳيرائي وٺنداسين.“
 ”چاچو، ست ۾ ته به پڪر آهن هڪ ۾ عقيقو ڪيئن ٿيندو؟“

”ماڻي ست ڪير ٿو ٿئي، اڄ ناس ٿي پورا ڪن ٿا ٽين. اڀرو سڀرو پڪر به ڇهين سوين کان گهٽ ڪونهي. هاڻي وڃي تياري ڪر. مڙسهن اچي ته انهيءَ سان صلاح ڪر تيسين ويٺم ته انهن زالن جي نالن جون لشتون لکرايان، جز سان ڏيڻ وٺڻ جو رستو آهي.“

ڊگهو پير پيران

زيبل صبح سان ڀري ڪپڙن جي ڪنيو، مونتيءَ جي سنڪ سٽڪ لايو ويٺي هئي اڄ مڙئي ڪجهه سوڊ به هئي جو پنهنجي جواني، ديواني، مستانيءَ جي زماني وارو راڳ به جهونگاري رهي هئي.

”آنا هي ڪون؟ جاتا هي ڪون؟ چپ چپ ڪي، هان هان چپ چپ ڪي، ميري سامني.“
”چپ چپ ڪي“ چوڻ مٺل وري ڪپڙن کي اهڙيءَ طرح پات ۾ ٿي سٽڪا ڏيارين ڄڻ ڪپڙن مان به ’چپ چپ‘ جو آواز ٻي نڪتو، جو شايد انهيءَ راڳ جي طرز سان ڪنن کي ڀلو پئي لڳس. انهيءَ ڪري ته گهوڙيءَ گهوڙيءَ ٻي ورجائين:

”هان هان چپ چپ ڪي.... ميري سامني.“ ايتري ۾ در تي سوڌر جو وڏيرڪي اسٽائيل وارو زورائتو هارن وڳو:
”پان.... پان.... ن.... ن.“

”ٿو ووو.“ زيبل به هارن وانگر ٿوٽ ڪئي. سندس سوڊ خراب ٿي ويو ۽ خار ۾ زور زور سان ٻوٽيءَ جي چليءَ تي نل جي هيٺ رکي برش سان رهڙڻ لڳي.
”جهڙي پان چيڳري تهڙو سندس اولاد. ’چوغم، لايو ڪپڙن جي پٽڙي پوڙيو ڇڏين.“ پنهنجي منهن ڀٽڪائين.
”پان.... ن.... ن.... پان.... پ.“

هن ڀيري رهندو زورائتو هارن وڳو. ”وٺ پٺين، ڪن ڪناتي ڇڏيا آتن. ڪهڙي گهل پئي آتن صبح ساڻ.“ زيبل پڇان مان پائمرادو ڪرڪي. وري پنهنجي ئي پڇان بابت سوچ ورائي ويس ته اها ڇو ٿي ٿئي؟ ٻار بال سان راند ڪندا ته به پئي پڇان ايندس ۽ رڙ پئي ٻونديس ته مغز ٿو ٽاڙي يال جي

نڪ نڪ نه ڪريو. سڀني وڃائيندا ته به پئي واکا ڪندي ته کيس چريو ڪري رکندا، پئي چوندي: بند ڪريو اها روت روت... مٿي ڪندا ته به پئي جڪ کائيندي ته مغز به بان بان ۽ دم دم پئي ٿئي. ڪن ڪم ڪار به نه ڪرڻ سگهندي. ايئن ڇو ٿوڻي... شايد... شايد اها پيري. هن ڊچندي ڊچندي سوچيو.

”نه... نه... اهي پيريءَ جون نشانيون ناهن... مان اڃان ڪراڙي ٿوروئي ئي آهيان.“ هوءُ پنهنجو پاڻ کي ڏيڏي لڳي: ”اها شڪايت ته ڪمزوريءَ لاءِ اٿم.“ هوءُ پنهنجو پردو رکڻ لڳي پر پردي جي ڪنڊ لاشڪ ته هوا جي تيز جهوٽي سان لهجي وئي هئي... ۽ هن ڏٺو ته هڪ اٺن سائين جي ننڍڙي نينگر پنهنجي ڪراڙي ڏاڏيءَ اڳيان گهڙي گهڙي پير جي ٽڪڙيءَ واري جستي سيني لڳاتار ٽرڙ... ٽرڙ... ڪري وڃائي رهِي هئي. ڏاڏيس کيس دستبرداري نموني سان ڇيهي رهِي هئي. ”نه وڃاءُ ڙي نه وڃاءُ، منهنجو مغز ٿو ٽاڻي!“ ۽ هوءُ ڏاڏيءَ تي لڇندو ٿي ٿين ٽڪيون سڀيون وڃائڻ لڳي هئي. حيرانيءَ مان ٿي سوچائين ته ڪراڙين تي اهي راندين جا راحت ڀريا آواز ڇو نٿا آڻڻ، جڏهن کيس ته ڏاڍو مزو ٿو اچي ۽ ڪاٺي مغز ۾ چڪ ٿئي محسوس ٿئي!! ٻل جي چٽاڪ ڏيکاري وقت جي چار ۾ اٽيل ڀرڻ پويان ننڍڙي نينگر ڪم ٿي وئي... اها هوءُ پاڻ ئي ته هئي... تڏهن کيس اها خبر ٿوروئي هئي ته اهو وقت مٿانئس به اچڻو آهي.

دماغ سان پنهنجي حالت جو چڱي ريت جائزو وٺڻ کان پوءِ به ننڍڻ جون اهي ڳالهيون سندس دل تي به معنيٰ ۽ ٻاراڻيون پي لڳيون... هاڻي ته هوءُ ٿو وڃي تان ٿي چڪي هئي. ”پلا هرو ڀرو جي بان بان سا ٿان ٿان ڪنهن کي وٺندي!“ هن سوچيو، ”انهيءَ ۾ پيريءَ جو ڪو ڪو سوال ئي ناهي.“

ايتري ۾ ڏيڏي ۽ مان ڪنهن جهاتي وجهي سڏ ڪيو، ”ادي
زيبيل، ويٺي آهين نه؟“

”هائو ادي، هائو“ زيبيل ورائيو ۽ تڙ ٽڪڙ ۾ پنهنجا
صابن هٿا هٿ ستن سان اڳهندي، ڪنجيل ور هيٺ ڪري،
منهن تي لڙي آيل ڪٽل وارن جون چڳون وانگوڙي ڪري
جائنيون ڪيائين ۽ ڪلي ۽ ۾ ٽنگيل رٿو لاهي سنوڙي پسين.
چولي جي مٿان ڇاتي ۽ تي پڪيڙي وهنجي مان ٻاهر نڪري
ڏيڏي ۽ ڏانهن وئي. اتي شريفان کي ڏسي کيس پاڪر پاتائين
۽ چوڻ لڳي: ”ڀلي آئين ۽، جي ۽ آئين ۽.“

”آءُ ته مرگوموڏو پي ويس ۽ ٻه ڀيرا ڊريور، هارن وڃايو.
ڪو جواب ئي ڪون آيو. گهر ۾ جهاتي وڌم ته به ڪير ئي ڏٺو ۾
ڪون آيم. وري سوچيم ته سڏ ته ڪري ڏسان ضرور ڪو
نه ڪو هوندو ۽ ائين ڪليو گهر ڪيئن پيو هوندو؟“

”مون ته پيڻ ڪڙا ويٺي ڌوتا سوڌر جو آواز ته
ڪن تي پيم پر اها ڪهڙي خبر ته اها پاڻ پاڻ تو واري
هئي، تو ڏانهن ته جن ڪن ئي ڪونه هيم.“ ائين چئي،
زيبيل آڱڻ ۾ نر جي ڇانو هيٺان پيل ڪٽ تي شريفان سان
گڏجي ويئي.

”پيڻ ٽڪجي پئي آهين ڇا؟“ شريفان، اونجو سامه
ڪندي ڏسي پڇيس.

”بس ادي گهر جا ڪم جو ٿيا، جيسين سامه آئي
تيسين پيو منهن ڏبو اڃا ته رڌڻ پڄاڻڻ، چنڊ ڦوڪ، ٿانو
ٿپا سڀ ڪم ڪرڻا اٿم.“

”آڳوئين ڀيري آئي هيس تڏهن ته اوهان وٽ نوڪر
نوڪريائون به هيون؟“ شريفان پڇيو.

”اڳيان وقت ويا گذري.“ زيبيل ٿڌو سامه ڪندي
ورائيو، ”تڏهن ته ڪڪ چني به پيئون ڪيم. مار بوبن دهنر
ته راج آهي مزورن جو، سو نوڪر ڪٿان ٿين. ڳوليم ته
لڀي ڪونه ۽ وري لڀي ته مطالبا ۽ نغرا اعڙا اٿن جو ماڻ

ڪيو ويٺي هج.

”اسان جو ٽائيم ٻيو پاس ٿئي.“

”ادي اوهين ته ٿيو زميندار ماڻهو، پنهنجن هارين نارين وارا. اوهان کي ڪهڙي ڪاڻ، هڪڙا وڃن ته ٻيا اچن.“
 ”اڻي ادي ڪهڙا سور ٻڌايانءِ. هرڪا هاريائي پنج پنج ٻار وٺيو اچي رهي، سو مون کي ڪهڙو سک هوندو. آءٌ ته ويل جي منهن ۾ آهيان.“ هوءَ ماڳهين پنهنجا سور کڻي ويهي رهي.
 ”نڏهن به اها سانجڻ واري مصيبت توسان نه هوندي“
 زبيل ريس سان چيو.

”اڻي زبيل، پر نينگريون ڪيڏانهن ويون اٿئي جو تون ٻئي رڌ پچاءُ ڪرين؟“ شريفان همدردي ڪندي چيس، ”تون اڳ ئي طبيعت ۾ ناساز، هڪڙا دمن جا دورا وري باهن تي ٿي ويهين.“
 ”ادي ڇا ڪريان، ڄاڻ پڇا آيا تن لاءِ آءٌ ئي ته ڪنڊيس. نهنن ڀڄڙيوال، سا ٻارن ۾ ئي پوري. اها به ٻارن کي نانائي ڇڏي پاڻ وٺي آهي اسپتال ڊاڪٽريائي اسينا کان سڻي هٿائڻ. خير سان ڇهين اسيد واري اٿس.“

”اڻي ادي پوءِ اهوئي ڪيو نه جنهنجو ريسڊيو ۽ ٽي-ويءَ تي دم ڌمان سان پڙهو ايندو آهي ته هو جمالو گهٽا ٻار، هئين تي ٻار ٿورا ٻار پيار ٿي پيارا!“

”شريفان ڀيڻ، آءٌ پاڻ روز پئي ٻڌان اهي چونڪ چنڊن جا بيان. سٺا پراڻن ٻچن جي پويان هٿ ڌوئي پيا آهن، شال جهان جا اڱڻ پيا وسن ٻچڙن سان. هي مٺا چون ته ٺلها به ٻار چٽيو، ڄڻ جنهن کي وڌيڪ هجن سو گوگهو ڏيئي ماري، پوءِ هي ٺري خوش تي ويهن! منهنجي نهن ويهه ٻار ڄڻي ته به آءٌ ته گهورون پئي گهوريان.“ زبيل ورائيو ۽ پوءِ وري کليل وانگوڙي جائتي ڪرڻ لڳي.

”ها ادي!“ شريفان عجب مان آڱر ڳل تي رکندي

چيو، ”اڳي ته اسان ٻڌو ڪونه ته ڪو گهٽ ٻار ٽين پاڻ

چوندا هياسين: جهجا ٿين، وڌن ويجهن ۽ دعائون چوندا هئاسين ته شال ڪيچ ٿلا ٿين.“

”مينئر ڪا ڀينگ پئي اٿن جو هوڪا ڏيو هو جماليو ڪن ته تورا ٻار چڱيو. پئسن ڪاڻ ٻيڙا پيا ٿيا ڏيئي جهمريون بائين. موئن لوئين ٿان پڇو ته توهان جي نائين ڏاڏين گهڻا ٻار چڱيا؟ توهين ڀيٽ ڪره ڇايا جو نچو بڻا. مردن جو شان وڃائي ڇڏيو، عزتون وڃائي ڇڏيو. اولاد نه ڪيو ته وڃي ڇاڳي فقير، جي مڙهيءَ ۾ ويهو. پراڻن نياڻين جي پٺيان ڇو اچي پيا آهيو ته ٻار نه چڱيو. ڪو پيڄن ته ويچارئون گهڙي ته پيٽ ۾ ڪونه ٿيون وجهن. اجايو ڪٿي نياڻين کي بدنام ڪيو اٿن. لاڏي ڪوڏي پرتايو پوءِ مٿان ڪٿن سوچڙا. نڪ جا موڙا پيا ٻونن ته پيٽ سان ٿي آهي.“ زبيل چيو: ”مان ته چوان اهو، ايڪ ڏو بچي، به لاچار ٿو ٿريءَ مان اڪلين نه ته آهن ته اصل ويم جي ئي خلاف.“

”ادي وڃي ڇائي پائين، پنيئجو ڍول ڪو چمتو. پاڻ انهيءَ ڳالهه کان مٿي چڙهي ويون آهون.“

”خير گهر، ڇو چڙهي ويون آهون؟“ زبيل اٿن چرڪ ڀريو ڇڻ ڪانڌاريءَ ڏينيو ڏنگيو هجيس. ”ڇڻ تي اچون ته ڇو نٿيون چڱي سگهون. پاڻ ته اڃان پنجاهه ۾ آهيون. زالون ته پنجونجاهه ۾ به پيون چڱين. سلڪ ترنم نورجيان کي به ته تازو ڌيءَ ڄائي آهي، اسين ان کان ته ناهيون ويل؟“

”ها، اهو ته ٺيڪ آهي.“ شريفان نزاکت مان ڀرون ڇاڙهي منڊي ورائيو ”ڇڻ کان ته ڇو نٿيون چڱي سگهون، پر مون کي ته لڳ ڀڳ چار سال ٿي ويا جو اهي ٽي، ٽي، ٽي مٿي ٿي ويا! بت تي گرمي چڙهي ويس، گرمائش سببان سر ڳو اڪيون وئي ويهي رهيس.“ شريفان اڪين کي لڳائار به ٿي ڇنڀڪا ڏيندي ورائيو، ”اڳي جهڙي نظر ڪٿي اٿس. مڙس جي سوچڙن ٿان زوريءَ ڄم روڪ ٺڪيون ڪاٺي ڪاٺي سر ڳو

اهي حال ٿيا اٿم جو هاڻي ته رت ئي سڪي ويو اٿم.“ شريفان ٻار نه ڄڻ جو ٺڪر ڄم روڪ گورين تي ڀڄندي چيو.
 ”مڙسالن کي به کپي ته ڏنڊي ڪونڊي ۾ مينڊي گهوٺي
 بين، اجايو سرڪار کي وٺي هيڏن خرچن ۾ وڌو اٿن. پاڻ
 ڪجهه نه ڪن باقي ٻري آئي زالن مٿان، توتارا ڪنيو واعظ
 ڪندا وتن ته ٻار نه ڄڻو. ٻيڙيءَ ٻڏو هڪڙو هفتوڪن ئي
 مينڊي پيو ته سٺڪ ئي ٿري پوي. نه رهي بانس نه وڃي بانسري.“
 ”ها ادي، پر مڃن به نه اسان جو چوڻ. اسان جون
 گالهليون ته آهن گوگائي مرج؛ باقي پاڻ جيڪو پيا واقين
 سو حلال اٿن.“

”اها ’هو جمالو‘ به چڱي خواري ٿي، ننڍڙا پوٽا
 پوٽيون اچو ڀڄن ته لالي امان اهو ’گانو‘ ڇاجو آهي؟ چوان
 ته ابا پيا ڌوڙ پائين اوهان ڪن ئي نه ڏيو. پر ٻار ڪٿي ٿا
 مڙن سڄو ڏينهن جيئن جهلين تئين سر سان ويٺا ’هو جمالو
 ٿورا ٻار‘ ڳائين. چوان ته ابا نياڳيون وايون نه ڪيو ۽
 ايئن نه چئو. پر چون ته ئي-وي جو ائين ٿو ڀونڪي. وريو
 چوان ته ابا پيا دانگي ملين منهن سان اوهان ليڪيون ئي نه.
 پر سچ پڇين ته ٻارڙن ويچارن جو ڏوهه ئي ڪهڙو، زبان آهي
 ڄم جو لڪڻ، شل نه هري، ڪنهن مهل ته مون کان ئي
 نڪري وڃي: ’ٿورا ٻار.....‘ اوچتو جو ڌيان ايندم ته ائي
 هان! اهو ڇا پئي چوان؟“

”ڇڻو ته اهو بيت به خواريءَ جو ڏٺو ٿيو ۽ شادين
 مرادين کان ويو. اهي ستن ٻيڙهين وارا سر به ڪنڀار ٿا بنديءَ
 وارن. پوءِ اسان هٿ ڪنيو.“ شريفان سچ پچ هٿ ڇنڊيندي چيو.
 ”زندگي ڏيڻ ۽ وٺڻ وارو خدا آهي، اتي ڪير ٿيندا
 آهن جو قدرت جي گجهه ۾ ٿا هٿ وجهن، چون ٿا ته آبادي
 وڌندي ته کاڌو ڪونه نونڊو. امان جنهن خلقيو آهي روزي
 به اهو ڏيندو جي نه ڏيندو ته پوءِ ڪشندو به اوچتو. اهي زلزلا،

طوفان، ٻوڏون ۽ حادثا قدرت جو قهر ٺاهن ته ڇا آهي؟
 ”توپان پيئڻ، سدائين توپان! ائي زيبيل گلابين ۾ لاهو
 ته ٻڌايم ئي ڪونه ته آيس ڇا لاه،“ ايئن چوندي پرس سان،
 دعوتي ڪارڊ ڪڍائين، عملي دعو، اتي پائيجي جي شاديءَ
 جي، اچي پنهنجي هٿن سان موڙ ٻڌيائون.
 ”دعا ڪر ته رڳو واندڪائي ملڻ ته اکين سان
 اينديس.“

”جيسين جيئو تيسين ڪم ته ڪٿائي ڪونه آهن،
 ڪاڇ ڪو پري ٿوروئي آهي. ٽن ڪلاڪن جو ته پنڌاڻي
 سو به جي ريل ۾ آئين ٿڌهن؛ نه ته ويڳن ۾ چڙهنديز ته
 دير ئي ڪون لڳندي.“ شريفان پڇو پائيندي چيو.
 ”ادي توکي شايس هجي جو مون کي ويڳن ۾ ٿي
 چاڙهين، هونءَ اڃان ٻه ٽي سال هيجان ها، هتي ته مرڳو اڌ
 ڪلاڪ لڳندو. رڳو رستو سو سڀر هائي وي هجي.“
 ”اٺي زيبيل هاڻ ڇڏ چرچا، اٺي تياري ڪر.“
 ”ڇڱو پيڻ رک الله تي.“ برقي مان جهلندي، ”ويه
 ته سهي ڏڌ ڇڪو ڪٿي اڃان.“

”نه منهنجي مٿي پيڻ هلاڪيون نه ڪر، ڌري ٻي سٺل
 اينديس هينئر وڃان ٿي ٻين کي به ڏهه ٽيون اٿر وري
 آڇ جو آڇ ڪراچيءَ به پهچڻ اٿر. زليخان ڏي به وڃان،
 پونس جي طهرن جي خوشيءَ تي هڪانه وٺي هٿي سانس، سو
 ڏک پئي ڪڍي گهڙيءَ پلڪه انهيءَ وقت به ويهان جهونا
 رستا آهن.“ ايئن چوندي ڏيڍيءَ طرف وٺي.

زليخان جو نالو ٻڌي زيبيل جي پيرن هيٺان زمين
 ڪسڪي وئي. سڪل منائي واري سڄي ڳالهه اڳيان تري آيس.
 ”هڪ پاڪر جي پيڙا اڃان لٽي ڪانهن وڙي پيا
 سور پيا سڀرن. مون ڪراچي جي پچر ڇڏي، پر نه... ويٺو
 ته ٻوندم نه ته شريفان دل ۾ ڪندي زالن جو رائج عوندو،

گهڻي ساهيڙيون هونديون، هن کي ليڪينديس ئي ڪو نه.“
اهو سوچي آت آچي ويس.

....

....

....

زيبل گيهي گيراڙي سڏ ڀرڻ لاءِ پهتي ته ڏاڍو ٽڪل هئي پر جڏهن راج ۾ زيبل کي گهوت جي ماسي ڦونڊ ڏئي جو هن لاءِ جوڙو ڳڻايائون ته واچون وڃي ڪن سان لڳس ۽ ريل جي گيهه گيهان واري ٿڪ کي جهڪو ٿيندي محسوس ڪيائين. ڏسڻي ۽ اڱوڻي سان ڪپڙي کي مهتي پڪ ڪيائين ته سادو آهي يا اوچو. پوءِ اماڪ سٽڪو ڏيئي ڪٿي ٿيلهي ۾ وڌائين.

”اٺي گهوت جي ننڍي پٿيءَ جو جوڙو ڪٿي آهي؟“
راج مان ڪنهن شيدڻ ناسون ڦوٽاريندي رڙ ڪئي.
”اهو گهوت جي چاچيءَ کي ڏنوسين.“ گهوت جي ماسيءَ وڏي واڪي ورائيو. ”اها آئي ڪانه باقي جوڙا ٿي گهر ويٺي پائي. ڪو لهڻو ڪونه اٿس.“

اهو ٻڌي زيبل ڀر ۾ ويٺل زبده کي چيو ”گهوت جي پٿي ٽيو ڏهاڙو مون وٽ آئي هئي، چرچي مان چيو مانس: هاڻ ته پرچاءُ ڪرين، پائڻهن جي شادي تي ته اچجن وڳو ملندي. تنهن تي هن پاڻ چيو ٿي ته: کيس ڏين ته به لعنت جو ٺڪر ڪير ڪٿي، ست پيڙهيون پيون پٺيون ان جوري ۾. گهوريو سون جو ڪن چيني.“

”اٺي آڏي هاڻي ٺهيو آهستي ڳالههءَ. راجن ۾ ٿي جهيڙا وجهين. هن به جي باهه مان چيو ته تون ته بردبار ٿيءَ ۽ هرو ڀرو ايئن دهل....“

”اڏي آءُ ته آهيان ڦاٽوڙو دهل. اسين چئون سچ پوءِ ڪنهن کي وٺون نه وٺون.“

”اٺي زيبل!“ ممتاز پريان پرس لوڏيندي آئي، ”هڪڙا ڏهه رپيا هجڻي ته ڏينم منهنجا ته سمورا پئسا گهورن پٺيان خلاص ٿي ويا. اڃا ته گهورون ڏيئون اٿم.“

”پڻ؛ آءُ پاڻ ڦٽي پئي آهيان، لنگهائين جا ڪم ڏنا اٿئي، هتان هتان نچيو جههريون اچي منهنجي اڳيان ڏين ته ڊگهو پير پيران، لاچار مون کي به ڏيڻو پوي. هو تيئن سمجهن ته زبيل ڪا لک تي مٿو ڌوڍو ويٺي آهي. خاص گهورن ڪاڻ هم سو ته نينگري کان وٺي آئي آهيان، توهڙو هت پاڇائيءَ کان به لڄئون ڪڇئون پنجاهم رپيا اڌارا ورتم. هاڻ ڪنهن کان گهران. باقي اٽم رپيا ويهه سي به توکي ڏيئي ويهان پوءِ نيڪ موت جو پنڌ به سمجهي ٿو.“

”ادي ٿهيو، ممتاز ورائيو، ”مڙئي خير آهي، ممونءَ کان ٿي پڇان.“

”اٺي ادي مون کان پڇي ڇا ڪندين؟“ ممونءَ پنهنجو نالو ٻڌي ڳات ورائيندي اتان ئي چيو. ”اسان جا ته پيرائي لٿا پيا آهن جيڏيون وڏيون شاديون اوتريون وڏيون ڳالهائون. رڳو وقت خير جو گذري.“

”ڇڱو وڃي گهوت ماءُ کان ٿي پڇان، بهت جهجو ئي پيو اٿس؛ گهر هلي اوڏيءَ مهل ئي چلو منڍي گروي رکي به پئسا موڪلي ڏيندي مانس.“

گهوت جي ماءُ شريفان، جنهن نوح نبيءَ جي ٻڙي جيڏو پرس ڪيو ڇڪر پئي ڏنا تنهن کي چيائين: ”پڻ هڪڙا پنجاهم رپيا ته ڏينم گهر وڃي انهيءَ مهل موڪلي ڏينديسانءَ حال ته منهن مان ڪريان. مهل کي ته منهن ڏيان.“

شريفان يڪدم لنگهائين وٽ سبتجي وئي، جيڪي اڳيان ٿهيا، رکيو پن جي پيڙن جا نڪ مان دونهان ڪڍي رهيون هيون ۽ وڏا وات ڦاڙي پاڪارڻ جي انداز ۾ راڳ به ڳائي رهيون هيون.

”ماڻي سوني، هي ته مٿائي ڏي.“ شريفان ڦونڊجي پرس مان ڳولهي ڦولهي سو جو چتين لڳل مثل نوت ڪڍندي چيو. ”حاضر جيگل.“ لنگهائي نوت وٺندي چيو، ۽ ڏهين

ڏهن جا ڏهن نوت ڪڍي شريفان کي ڏنا.

صوبيدار ريڌني جي زال شمسو پئسن ڏيڻ سان پوريون ڪري ڇڏيون. باقي وڃي ڏهن جو نوت بچيس: منهن ڀلو ٿي ويس. منور، جنهن هيل تائين ٽڪو به خرچ ڪونه ڪيو هو تنهن کيس ٽونٽ هڻندي چيو، ”هاڻي ٺهيو، گهڻي پينگ ڪئي صوبيدار جي. هو ويچارو هيتان هتان پتي ستي ڪنيو اچي، توکي لت لائي آهي. گهڻوئي ڏني، راڳ به هڪو سٺو هجي ڪين، هل صابل ميڙي تي، جو تون حيران ٿي وئي آهين. واپج پئجي وئي اٿي.“

شمسو جا ڪنڊين ناسن وارو ڊگهو نڪ ۽ سنهڙا چپ ڪنيو ويٺي هئي سا ڪوڏين جهڙا ڪچا ڏند ڪڍي چرچي مان ڪلي، ”ڇڱو منور ٿئي ڏيان، تو ته بچاءُ ڪري ڇڏيم، پر تون ڪهڙي نه پڪي آهين جو هڪ پاڻي به ڪونه ڏني اٿي.“

”آءُ ڏيان ته ڪنهن غريب کي ڏيان، جنهن جي ڪا مهل ٿئي، هي ڪارا ٿنڀا اچو ٻنهن اڳيان هنبوڇيون هڻن سو ڇو ڏيان. مون کي انهن ڳالهين کان چڙ آهي.“ منور رعب ۾ ايئن چئي اڃان بس ڪئي ته مٿي تي ويهن ٽولن جي چوڙين ۽ پنجن ٽولن جي منڀين واري هٿ جو بار محسوس ٿيس. ڪنڌ ورائي جو ڏٺائين ته گهوت ماءُ رپئي جو نوت مٿانئس جهليو بيٺي هئي، ايتري ۾ وري جو سامهون ڏٺائين ته ڪارو ٽپو هنبوڇيون هڻندو سرندو ڇم ڇم ڪندو ڏانهس بي آيو جن گودو شيدي ڊوڙندو هجي، ”آها! ڊگهو پير پيران! بلي ڊگهو پير پيران شابي! ڊگهو پير پيران آها... آها... ڊگهو...“

منور سور ٻي ڪا گهڙي ته سُسي وئي جيسين ٿنيو نازنخرا ڪري پاڻ کي پتي، چني ڇاچولي، ڌونڌاري اڌ مٺو ڪري ڇڏي ۽ چيلهه سان نوت کڻي.

شمسو منور کي صلاح ڏيندي چيو: ”اٺي اڏي، توکي

عزت ڏيندي ياد ڪيري ڪيائين هاڻي تون به جوابي نوت گهورينس.“
 ”مون کي ڪهڙي خبر ته اهو اوچتو حملو ٿيندو جو
 آءٌ به جوابي حماو ڪريان. آءٌ ته پشما ڪئي به ڪون آئي
 آهيان، مون وٽ هجي ته گهوريان، مون ميڙ ته ڪونه ڪئي
 مان جو مون مٿان گهوريو.“

”ادي تون زور آهين.“ شمسو مرڪندي ورائيو. سس
 کي نوت گهوريندو ڏسي گهوت جي پاڇائي به گوڙ ڪڍڻ
 ڪاڻ پنجن رين جو نوت منور جي مٿي تي جهلي پئي.
 هن جو پهريائين هيڏانهن هوڏانهن پئي راج ڪي ڏٺو سو مرڳو
 اڪيون ڪري زمين ۾ ڪپائين. ديڪا ديڪيءَ ۾ ٻيون به
 گهوڙيون مٿان نوت گهورڻ لڳيون. هن ڪنهن تي به
 جوابي نوت نه رکيو.

”ماڻي زال آهي ڪين زنب! ڪهڙي نه ڪنجوس آهي؟“
 ”هيڏيون گهورون ڪيون اٿئون، اڪين ڏيکي.“
 ”هون، مڪي چوس.“

”اها آهي ئي اهڙي بخیل، تازو بت پرڻايم ته ورهين
 جو رکيل گريل وڳو جنهن جا ستارا ئي ڪٿا پيا هئا، پنجاهه
 روپڻ جو ڇڻ روئيندي ڏٺائين. رکي الله تي اهو وقت به ايندو
 جڏهن بت پرڻائيندي ته آءٌ به ساڳيو وڳو ٻوٽ تي هڻندي مانس.“
 ”ها، ٻيو وري ڇا، جيسي ڪو تيسا، ڪهڙا توکي سونا
 سميت ڏنا هئاين جو تون ڏيندينس.“

سلطانا جيڪا ڏاج اڌ ۾ ڇڏي ڪنهن ڪم سان وئي
 هئي سا تيزيءَ سان ڊوڙندي واپس آئي ۽ منور کي حجابو
 چنبو هڻندي پڇيائين، ”منور ٻڌاء ته سهي ڇا ڇا ڏيکارايائون؟“
 ”مون کي ڪهڙي خبر؟“

”ماڻهو آن ڪير آن. ڏاج به ياد نٿو پوئي؟“

”مون کي ڏاج ٻاج ڏسڻ نه وئي.“

”ديان ڪر ٻن ڏيئرن جي ماءُ آهين، اهي ڏينهن توتي

به اچڻا آهن.“

”مان پنهنجي ڌيئڻ کي ائين نمائش ڪري ڏاج ڏينديس
ٺي ڪونه.“

منور ۽ سلطانا جي انهيءَ سس پس مان فائدو وٺندي
هڪ جڻيءَ ٻيءَ کان پڇيو:
”پڻ تو ڇا ڏٺو؟“

”پنجن هزارين وارو سونو سيٽ ڏٺو.“ هن اداسيءَ
مان ورائيو.

”ادي گهٻرائين ڇو ٿي ڪاسين ڪباب ته ڏيسين جواب‘
تون به ڌيءَ جي ماءُ آهين. اها ته آڌاري پاڇي آهي وري
واپس ملندء.“

”منهنجي ڌيءَ اڃا اڍائي سالن جي مس آهي.“ هن
ساڳي اداسائي مان ورائيو.

”ڏينهن گذرندي ڪهڙي وير دلجاء ڪر.“

اڍائي سالن جي ڇوڪريءَ جي ماءُ جيڪا اندر ئي اندر
پگڙي پئي هئي سا جيسين ڪو جواب ڏي ٿي ڌي ته زيده جو
دهل جهڙو آواز گونجيو.

”ادي زيب تون ته اڃا اتي به نه ڏهاڙا رهندين؟“

”نه پڻ آءٌ ته سڀئي اول خير وينديس.“

”ڇو ادي، ايڏي تڪڙ؟“ هن چڻ طبلي تي سنڪت

ڪندي پڇيو.

”ادي گهر جو به اونو آهي سڄو ڪم سر تي اٿو.“

”آئي ادي نوڪر ته اڄڪلهه ملن ٿي ڪونه ٿا، پوءِ

پنگيائيءَ کان ڇو نٿي گهر جو ڪم ڪرائين. ڪپڙا به ڌوئي

ڏيندءِ بصر به چلي ڏيندءِ، آٺو به ملي ڏيندءِ ڇنڊ ڦوڪ به

ڪري ڏيندءِ ڄڻ مٽي جي جونءَ ٿي مٽي پئي هوندء.“

”نه ڙي ادي خير گهر! الله بازن ۾ سگهه وجهندم.

هاڻي انهيءَ درجي تي ٿي پهچائيم جو پنگيائيءَ کان گهر جو

ڪم ڪاج ڪرايان؟“

”ادي آءَ ته وقت کي ڏسيو، سڀ ڪم پنگيائين کان ڪرايان. ساهه ته اسان جهڙو اٿن، پيٽ ۾ به ته گند پيو اٿئون. ٻاهران مڪيون چڪيون وينيون آهيون. اندر ڪنهن جهاتي پائي ڏٺي آهي؟ ڪوڙو هٿ ڪوڙي وڏائي رهي نالو رب جو.“

”ادي تون سدا پئي ڪم ڪراءِ. تنهنجي جڻيءَ ۾ ڪير پير وجهندو؟“ زيبيل بيزاريءَ مان ورائيو، ”ڪٿي تون خاندان، ڪٿي اسين مسڪين ماڻهو.“

”آني چڙي پٺين ڇا؟ تنهنجي ته طبيعت ئي اهڙي آهي جو مڪڻ مان وار پئي ڪڍين. اهي وهم وسوسا ڇڏي ڏي...“

”ادي خورشيد، ٻري ويٺي آهين، اچي پاسي ۾ ويهه ته چار گالهليون ڪريون. قسمت سان مليون آهيون.“ زيبيل، زيده جي گالهين مان ڪڪ ٿيندي خورشيد سان گالهايو.

”ادي ٺنگ جي سور نهوڙي نيو اٿم. شاديءَ تي به الاجي ڪيئن اچي نڪتي آهين. نه اڃان ها ته شريفيان کي ڏک ٿئي ها.“ خورشيد ساڄو هٿ ٺنگ تي ڦيريندي چيو.

”بس ادي ان ٺنگن جي سڙهي سور ته ماريو آهي.“

آءُ پاڻ ٺنگ وٺيو ويٺي آهيان، پر ڪڇان ڪيئن! ڪڇان ئي ته پوري ئي پڌري ٿيڻ.“

”ڇا جي پوري پيڻ!“

”پيڻ ماڻهو چاليهن پنجيتاليهن کان ٺهيو ناهي ته سور سندرا ٻڏي چڙهيا ناهن اسان جهڙيون زالون! ته ڇڏ ٻر مڙس جا به سڄي عمر ٻڏائيندي هيانو! ٿا ٿاڻن پتو تڏهن ٿو پوي جڏهن جنگهه وٺيو ويهن ٿا.“

....

....

....

سڄي راج ماني پئي کاڌي ته زيبيل جي نظر اوچتو وڃي زليخان تي پئي جا ڏٺيل پٺيت سوڌو سيسر وانگر هوريان هوريان ڏانهس رڙهندي پئي آئي. زيبيل پاڪر جي ڀڳ کان پاسي ۾

سٿل پرائي ٻار کي کٽي هنج ۾ ڪيو. کيڪر لاءِ رڳو هٿ وڌائيندي چيائينس: ”معاف ڪجانءِ ڀيڻ ننڍڙو ڪنيو ويٺي آهيان.“
 زليخان جي اڌ حياتي ته انهيءَ مهل ئي برباد ٿي جنهن سهل
 ننهنس جو تحفي ۾ ڏنل رٿو زيل جي مٿي تي ڏٺائين ۽
 سهي نه سگهي.

”اٺي زيب اهو مون وارو رٿو اٿي نه؟ سهڻو پيو لڳئي.“
 ”اڏي هاڻي اڪيون اٿي ڏئي. اهڙا سوٽ پائي ڇڏيائين،
 نئين سئين راج ۾ مرلي وڃائڻ جو ڪهڙو ڪم.“
 ”اٺي سو آءٌ مرليون ٿي وڃايان؟ ڪو آءٌ جو گهياڻي
 آهيان جو لقب ٿي لائينم؟“

”زليخان مون ٻڌو ته تون چاڪ ڪونه هئين. شاديءَ
 تي به نٿي آئينءَ؟“ زيل سندس سوال کي ٻڌو اڻ ٻڌو ڪري
 پرائي ٻار کي واپس غلم تي لاڙيندي چيو.

”اٺي زيل ڏسين ڪونه پئي. اڃا سگهو ساھ ڪٿي
 ڪنيو اٿم.“ زليخان مرليءَ وارو ڌڪ پڇائيندي چيو. ”صديق
 جو ڪراچيءَ ۾ ضروري ڪم ٿي پيو هوسو خالي موٽر ڪاميو
 پئي ويو. چيم ته هڪ پيٽرول مهانگو پيو نئين نڪوري خالي
 موٽر ڪنيو پيو وڃي سو سڃاڻي ته ڪريانس. شريفان تي به
 ٿورو ٿي پوندو ته هيڏي پنڌ تان خاش مسون لاڪر آئي
 آهي.“ ايئن چوندي زليخان چاشنيءَ جو گرھ وات ۾ وڌو.
 ”اڏي هي مٿي کي ڌڪ ڇا جو لڳو اٿي؟“ زيل
 عيبد لڳل ڳوڙهي ڏانهن اشارو ڪندي پڇيس.

”زيب ڏئي ڪونه پوئي جي طهر جي خوشيءَ واري
 ڏنهن صدمي کان چڪر اچي ويو. هيڏا خرچ ڪيم جن کي
 ويهه ويهه ڏنن تن اڪين يڪين ٽڪوبه ڪونه ڏنو. روئيندي
 روئيندي پنج رپيا ٿي ڏنائون.“ ايئن چوندي قورمي جي ٻش
 ڏانهن هٿ وڌايائين.

”اٺي اهو گوشت وڙي ڇا جو آهي؟“ اٿو ٺٺڙ طرح

مان نڪ گهنجائيندي چوڻ لڳي: ”گڏهه جو آهي ڪين مٺن گهوڙن جو. چڪيون ڏسي ڏسي ٻيئي آهيان پتجي ئي نٿو ٺٺا ٿيو. مٿو ڪڏس!“ ايئن چوندي جهڙو ٻوٽي ڪي چڪ ڏنائين تيئن سٺپ تي هٿ ترڪي ويس ۽ قورمي مان گوگائي مرچن وارو چنڊو اڏاسي وڃي مٿل ٻڪري جهڙي تاري ۾ پيس.

”اٺي گهوڙا ڙي تارو نڪري ويو! هيئون ٻڏي ويو. ڪوهه ڪريان؟! زيبل اک تي رٿو رکي ڦوڪو ته ڏينم.“
 ”ادي وات ۾ چانورن جو گرهم اٿم سو توکي ڦوڪ ڪٿان ڏيان؟ تون پاڻ ڪٿي رک.“

بي ڪا واھ نہ ڏسي زيبل اڳيان رکيل ٿڌي پاڻيءَ جو ڀريل گلاس کڻي اک تي رکيائين ۽ جلدي جلدي اک چٽڻ لڳي.

”ٻيڙي تريس روح ئي ڦيرائي ڇڏيائين. ڪير پيئندو انهيءَ گلاس ۾ پاڻي!“ زيبل ڀر ۾ بيٺل ممتاز کي چيو، ۽ پاڻ خالي پليٽ رکي، سماوار طرف وڃڻ لڳي. پٺيان زليخان به اڪين کي چٽيندي ويس ۽ پاڻمرادو چوندي وئي: ”پت ته ڪهڙو هو ٻوٽي به ڪون هئي!“

ٻيون زالون به ماني کائي، هٿن ڌوئڻ مهل کاڌي مان عيب ثواب ڪڍڻ لڳيون، ”ٿانو“ ته ڪهڙا هئا ڍونڍ جهڙي ڌڀ ساڙيو بي وئي!“

”ماني ته چڱي هئي پر قاعدو ڪين هو، جنهن کي جيئن ٿي وڌيو تنهن تيئن پئي کاڌو.“
 ”ماني وري ڪهڙي هئي. صفا ٿريل، جهڙي برف، مٺي نڙيءَ مان لنگهائي پئي.“

ماني کائي سڀئي پنهنجي پنهنجي جاءِ تي نوبڪليون ٿي حال احوال ڏيڻ وٺڻ لڳيون. زليخان وري اچي زيبل جو پاسو ورتو ۽ هن به کائڻس کڻي پڇيو: ”زليخان، تو ڇا ڏٺو

شاديء ۾؟

”مون ته پنجاهم ڀين جو ڏٺو. نهن ته چيم پنج سو
ڏجانءِ پر مون چيو پنجاهم ڪافي آهي. اڄ ڪلھ ڪاٺ ڪاٺ
ڪاڀو وڃن؛ وڏا پرسر ڪنيو بينيون آهن ته اسان کي ملي،
باقي ڏيڻ مهل ڪنڊون پيون ڳولينديون. پنجاهم ڪو ڏورو
ڪونهي ڪو. اڌ سو! گهوڙت!! هيڏو سارو نوت جنهن
مهل ڏنم ته ڀاڻيان ترين مان پگهر پيو نڪريم. هڪڙو ته
نوت ئي پسي ويو جو مٺ ۾ جهليو ويئي هئس. ڦوڪون
ڏيئي سڪايم.“

”پوءِ پرسر چونه ٿي ڪنهي؟“

”آئي زبيل ڏسين به پئي ته آءٌ پنهنجو ساهه ئي نٿي
ڪٽي سگهان سو پرسر ڪٿان ڪٽندس!“

....

....

....

پئي ڏينهن نيرن پاڻي کان پوءِ زليخان حيدرآباد وڃڻ
ڪاٺ سنهري تيار ٿي.

”زبيل هلين ته وئي هلائ، صديق موڏر ڪاهي آيو آهي.“

”بيهم ته شريفان کان پڇان ته متان دل ۾ ڪري.“

ايئن چئي زبيل آئي شريفان ڏانهن ويئي جيڪا ڪنوار جو

ڏاج رکائڻ ۽ ڇاڇڻ ۾ رڌل هئي. ”پيڻ شريفان، جي خوشيءَ

سان موڪل ڏينم ته هاڻ موڪلايان پٺت جي اون اٿم.“

”زبيل، ڇچ ته اسان جي پٽي ٿي ويندي پر جي تنهنجي

دل ٿي چوي ته ماشاءِ الله، وري گڏ آهيون.“

....

....

....

زليخان موڏر ۾ ويهاري پاڪر وجهي پاڻ ڏانهن ڇڪيس

۽ وڏو ڇپت هڻي قرب مان چيائينس:

”آئي زبيل تون ته مون کان پئي پري پڇين پيلي

منهنجون ته توسان ساهه جون ڳنڍيون آهن. جيئري ته ڪونه

چڏينديس پر موٽي به ڪونه ڇڏيندي مانءُ.“
 ”الله پليندئي پنهنجي پلٽي. پر هاڻي ڦاٽي آهيان ته
 ڦٽڪڻ ڪهڙو، رڳو عزت سان وڃي گهر لھان.“ زبيل سوچيو.
 اڃان به وڪون موٽر مس هلي ته پئي هٿ زليخان جا
 پيٽ ۾. تارا ڦوٽارجي ويس.

”زبيل ڳالهه ٻڌي اٿئي، پيٽ ۾ اچي گهمرو پيو اٿم.“
 ”اڏي پوءِ آءُ ڀيرن تي ويهاريانءُ ڇا؟ منهنجي ڪٺڻ
 جهڙي هجين ته ويهي ڦيس ڦيس ڪرايانءُ.“
 ”اٺي توکي مشڪري سجهي آهي. منهنجو ساهه ٿو
 اکين مان نڪري.“ زليخان ور کائيندي ورائيو.

صديق جيڪو ريڊيو تان ’موتعا ملي ڪڍي ڪڍي،
 تي پنهنجي پاٽ جهڙي ويٺل مٿي وارو ڪنڌ ڏوٽي رهيو هو،
 تنهنجي ڪلهي کي لوڏا ڏيندي چيائين: ”ٻڌين ڪونه ٿو
 ماسهين ڇاڻي چوي؟ ٿورو ڪم اٿس، موٽر ڪواٽرن جي
 پٺيان هلي بيهار.“

”اٺي منهنجي بيعزتي ته نه ڪر. پاڻيڇو ڇا چوندا!
 پيٽ ول توکي، نالو ڪٿين منهنجو. تون هميشه پيٽ وگهي
 سرندي آهين،“ زبيل سرهاٽ ڪيو. ”مون کي موٽر ۾ ڇاڙهي
 هاڻي ٻچڙو ٿي ڪرينم.“

”اٺي نالي الله جي مون سان گڏ هل ته منهنجي
 ڏک ٿئي. هيڪلي لهنديس ته نڪ ويڊو، پٽ ڇا چوندا!“
 ”ويڃئي ته آڪوئي ويڃئي آءُ ڇا ڪريان؟ مون موٽر
 جي بچر ڇڏي. لهي ڪٿي بس ڪي هٿ ڏينديس. انهي ڪاڻ
 موٽر ۾ ڇاڙهيو هيئي؟“

”آبا صديق،“ زليخان، زبيل کي اڻ ٻڌو ڪندي چيو:
 ”اهو ٿرماس ته ڏجانءُ ماسهين مسو ڪندي.“

صديق جيڪو گانڻ ٻڌڻ ۾ مست هو تنهن ماءُ جي
 لاڳيتي ڳالهائڻ ۽ ڪلهي مان پٽن تي چرڪ ڀري گاڏي

بيھاري ڇڏي.

”زيبيل هيٺ لهي هٿ ڏينم ته آءُ لھان.“
 ”پاڻ چيپاڻو اٿم جو توکي هٿ ڏيان! چيپ تون
 پاڻ لھ.“

نيٺ قسم سُنھن کان پوءِ زيبيل هيٺ لهي ڪواڙن
 جي پٺ ۾ پاسو وٺي بيھي رھي.
 ”اي الله منھنجي توبھن! بندو سڄو ڳندو آھي، ڪيڏو
 ڪن نڪتو اٿم پيٽ مان!“ ڀريان آواز آيو. ”زيبيل ٻڌين ٻئي؟“
 ”آئي ڇڏو ڇڳو. تون واندي ٿي ڪن نه هوندو
 ڪي لعلون موتي هوندا.“ زيبيل خار مان چيو.
 ”آئي ٺھيو هاڻي، اهو ٿرسان ته هيڏي ڪر. جھلينم ته
 هٿ ڏوئي وٺان.“

”اڏي توکي شاباس هجي. جيڪو ڪندين سو ڦهندي.
 سڀ لوڙينديس تنھنجي موٽر ۾ جو چڙهي آھيان، تنھنجو ڏوھ
 ڪونھي. اهو سڀ موٽر تي ڪرائي. نه چڙهان ها نه اھي
 ڏينھن ڏسان ها.“

ايتري ۾ صديق جا وٺي هارن وڳا ۽ ٻئي ٽڪڙيون
 ٽڪڙيون وڃي موٽر ۾ چڙهيون. خير سان گاڏي هلڻ شروع ٿي.
 ”آبا اهو سامھون جھوپڙن واري هوٽل مان ڇانھ ڇڪو
 وٺي ٻارج ته هيان ٿانڪو ٿئي. ڏاڍا آت ڏنا اٿم.“ زليخان
 وري زيبيل ڏانھن منھن ڪندي پڇيو: ”زيبيل تون پيئندڙ ڇا؟“
 ”ڏينھن تتي جو مون ڪي ضرورت ناھي.“

”ٻچيم، مون کي هڪڙو ڪوپ وٺي ڏي.“ زليخان
 پٺ کي چيو.

صديق موٽر ڦيرائي هوٽل وٽ بيھاري ۽ ٽري ۾ ڪيڪ
 بسڪٽ ڇانھ ۽ ڪوڪاڪولا جون بوتلون ڇوڪري کان
 کڻائي آيو.

”آئي هيڏا خرچ! منھنجو ته پيٽ ئي ٻاري ڇڏي.“

ڪاٺي ڪاٺي ٻم هڪڙي آڻ ڪاٺينديس، زبيل تون ته ڪونه ڪاٺين. توکي ته ڪانه وڻي.“

زليخان ٻيهر خاطري ڪاڻ ٻڃيو.

”ادي منهنجو رت ئي ولوڙي ڇڏيو اٿئي. ڪٿي سڀ

واپس ڪراءِ آڻ ڪونه ڪاٺينديس.“

”آئي اهو سس مٿو وري ڪهڙو آهي جو واپس ڪندو،

آئي ڪاٺي ته ڏس ڏاڍو سٺو اٿئي نرم نرم.“ زليخان چڪ

هڻي اڌ بسڪوٽ ٻڄائي زبيل ڏي وڌائيندي چيو.

”ادي بخش ڪر مون کي ڪونه وڻي.“

”آئي پوءِ هيڏو سارو ڪيئن ڪاٺينديس؟ اچي ڀلا هي

ٻاڏلي ته ٻي.“

لاچار زبيل اڌ بوتل ٻي واپس ڪئي ”ڏکا ڀريا اٿئون،

هيڏي ڪر خيراتي مال ڪونهي. ٻه ڍڪ هيئن ڪان هيٺ

لاهي ڇڏيان!“ ايئن چوندي چانهه جي مٿان ٻاڏلي پيئائين.

....

....

....

حويليءَ وٽ لهڻ وقت زبيل ڍڳو پير پيران جهڙي

حالت ۾ هئي سا زليخان کي سلام ڪرڻ ته لاهيو پر پٺيان

ڏسڻ ۽ ٻڌڻ کان سواءِ ڳوريون ڳوريون وڪون ڪڍندي

پنهنجي حويليءَ ۾ گهڙي وئي ۽ نمر جي چانو هيٺ رکيل

ڪٽ تي ٿان ٿي ڪري پئي.

سرٻ

ٻن ڪلاڪن جي ڦٽ ڦٽان کان پوءِ سندس منهن جي
موڪري تختي، ميناڪاري ڦٽلن وارين چانديءَ جي سڳين سان
گڻيل چوڙين ۾ ڪنڊن وانگر ٻئي پٽڪي. گلابي گريبيءَ
جي اٺن والسن جي گهريءَ شلوار تي، چُهچ سائي شيفون
جارڇيٽ جو هُرڇ جي ڀرت سان رٿو ۽ پھراڻ ٻائي، عطر
جي اڌ شيشيءَ سان پنهنجو انگ انگ مهڪائي، جنڊيءَ جي
هندوري تي آهلجي، ڀت تي لڳل گھڙيال ۾ اکيون ڪُٻائي،
هُن سگرين جا سوڏن تي سوٺا ٻئي هنيا، ته ڪڏهن ٿا چار
وڃن جو تيزگام اچي. گھڙيال جا ڪاٺا به سندس اکين وانگر
هڪ ئي هنڌ ڪُڇجي ويا هئا؛ پر ٽڪ ٽڪ سا چٽي ٻڌڻ
۾ ٻئي آئي. اوسيٺي ۾ اوباسيون ڏيندي ڏيندي پهرن واري
ننڍ جي ويل به ٿري ويس.“ جڏهن کان ڪنهن ڊائجيسٽ ۾
ٻڙهيو هئائين، ته پهرن جي ننڍ سان حسن ۽ جوانيءَ ۾ واڌ
۽ نڪار اچي ٿو، تڏهن لاڪر پھري واري ننڍ سندس لاءِ
ڪنهن عبادت گذار جي نماز وانگر عين ثواب ٿي ٻئي هئي.
پر خير.... نمازون به ته ڪڏهن ڪڏهن قضا ڪرڻيون پونديون
آهن؛ تنهن ڪري اهو ڪو منجهائيندڙ مسئلو نه هو، ڇو ته
کيس خبر هئي، ته اها ڪسر اونهين صبح جو دير سان اٿڻ
۾ پوري ٿيڻي هئي. کيس اها به خبر هئي، ته ان آگهور ننڍ
جا نشا پهرن واري ننڍ کان هزارين درجا حُسن ۾ نڪار ۽ نواڻ
پيدا ڪندا آهن.

انتظار جي عذاب کان بچڻ لاءِ، هوءَ سينديءَ رتن
پيرن سان هندوري جي لسي ۽ چلڪڻي ڪاٺ تي وڇت
ڪري جهونگارڻ لڳي:

برهم دل کسي ڪيو بي حال آ
هاڻي هڪڙي گھڙي ڇڻ سال آ....

گيت مزو ڏنس ۽ پنهنجي آواز جي لٽي تي پاڻ موٽ ٿي پئي. سوھ ۾ اڪيون گهڙيال تان هٽي ويس. پهرين مصرع کان پوءِ ٻي مصرع.... ٽين مصرع ۽ اڃا چوٿين مصرع پئي ڳانائين، ته ٺيڪ ان مهل تيز گام جي سيمتي به ڪن تي پيس. هوڻ انهيءَ دم شينهن ان وانگر اچل ڏيئي آئي ۽ آرسيءَ اڳيان ٻيهر پنهنجو ڀرپور ڄاڻزو وٺڻ لڳي. چيلي باداسيءَ جهڙي رنگت تي، ڪڪ جي ست رنگي لونگ، ڪڇلين اکين واري وڻندڙ نقشن ۾ ڄڻ ڪا لات ٻاري ڏني هئس. سامت ڀري مڙڪ صحتمند ڇن تي پڪڙجي ويس؛ جا هر حسين ۽ جوان زال جي چهري تي، پنھنجي جوڀن کان مطمئن ٿيڻ مهل ازخود پڪڙجي ويندي آهي. هوڻ جهڙي به هئي ته به اعليٰ ۽ نفيس ذوق جي مالڪ هئي. پنهنجي ڪپڙي لٽي جو خاص خيال رکندي، هميشه اچي اجري صاف سٿري رهند هئي. جتان لنگهندي هئي، اتان موٽي جي مهڪار پڪڙجي ويندي هئي. ائين ڏينهن جڏهن وٽس هُو ايندو هو، تڏهن وٽر پاڻ کي پهڪائي رکندي هئي. هن کي ڄاڻ هئي ته مرد افڙي زال مان ڪڪ هوندا آهن، جنهن جي جسم مان هر وقت ٿوم، بصر، هيڊ ۽ پگهر جا مليل جليل پيڪا پيا ايندا آهن؛ جيڪي رڳو ان مهل ڏرنڪن ۽ ڪپڙن مان سٿيل سهڻا ويس وڃا ڪري پائينديون آهن، جڏهن کين ڪيڏانهن اٿڻو-ويهڻو هوندو آهي. انهن ليکي مرد مڙس ٿيڻ بعد ان قابل نه رهندا آهن، جو سهڻا ڪپڙا پائي انهن جون اڪيون ۽ دل ٽارجي. هوڻ اڳئين زماني جي دلربا حسنائن نازنينائن وانگر نيجا ۽ خالص سينگار ڪندي هئي. گلابي رنگت ڪاڻ پير ۽ رسول جا ويهه جهڙا وڏا پيئندي هئي. ڪيسو ٿل جي ٻاڻيءَ ۽ ڪير جي ڦيڻ سان منهن ڏوئيندي هئي، ماکيءَ جون سڙيون اکين ۾ وجهندي هئي. تيل ڦليل، سُرمي، مينديون مسابڪ استعمال ڪندي هئي. وارن کي ميث ۽ ليمي سان ڏوئيندي هئي. چيلوم کي تاحيات مضبوط رکن ڪاڻ ڪوئڙ ۽ چوڙ ڪٽي ڦڪيندي هئي. جسم کي سدا جوان رکڻ لاءِ طرح طرح جي تيلن ۽

عطرن جي مالش ڪرائيندي هئي. هن کي چوري تي ڪريمن، پاڻوڊرن ۽ لوشنن جا لپيا پوڄا بنهه نه وٺندا هئا.... ها، هڪ ڀيرو سو کيس 'آئل آف اولي' لڳائڻ جو شوقنقزو ٿيو هو. اهو خيال هونءَ ڀلجي به نه اچيس ها؛ پر جڏهن ڏٺائين ته ولايتي زالون ته ٺهيو، ڏيئي به انهيءَ سؤ سوا جي شيشيءَ ڪڍي مڪين وانگر چٽيون هيون، تڏهن سوچيائين ڪا ته مٿيا منجهس هوندي! جڏهن هڪ رات مومل کيس ان شيشيءَ لاءِ فرمائش ڪئي هئي ته هُن چاٽيءَ سان لائيندي چيو هئس: ”سچي سون کي پالش جي ڪهڙي ضرورت.“ تڏهن انهن لفظن جي سرور، گهڙي ڪن ۾ سندس ٺڪريل روپ ۾ جيڪي جَرَقُل ڀاري ڏٺا هئا، سي ’آئل آف اولي‘ جي شيشي ڪن ورهين جي استعمال تائين به نه ڀاري سگهي ها. هُن ته ڪٿي پنهنجي کيسي بچائڻ ڪاڻ اها ڳالهه ڪئي هئي، پر هن ته اهي ڀول هميشه لاءِ هٿين سان هنڊائي ڇڏيا هئا. هڪ دل گهريو دلدار، جيڪو مردانگيءَ جو ڀرپور ۽ مڪمل نمونو هجي، ان جي طرفان ٿيل تعريف کي ڀلا هوءَ ڪيئن پئي وساري سگهي. هن کي به جي نقلي سينگار سڙا وٺڻ ها، ته پوءِ لاچار اهي لپيا پوڄا استعمال ڪرڻ کان وسئون ڪين گهٽائي ها؛ پر سندس نيجا ۽ خالص سينگار هن کي وٺندا هئا. اهي مٽڙا ڀول لڄ به ڪنن ۾ پُريس پئي، جڏهن چار-پنج مهنا اڳ هن جي سرت ٿي، هن سنواڙ واري گهر ۾ آئي هئي.

هُن سندس اکين مان مٽڙ جا ڍڪَ ڀريندي، مينڊيءَ رتو نازڪ هٿ پنهنجي ڳاڙهي ٽيڪ ٻيلن مُنڊيءَ واري رعبدار ڳٽري هٿ ۾ جهلي زور سان دٻائيندي چيو هئس:

”جانب، تنهنجي جمال جي مان ڪهڙي ساراهه ڪريان، تنهنجي انهن سينگارن ته مونکي ڀنڀڻ سڪ ڪري ڇڏيو آهي.“

”ڇو ڀلا؟“

”اهي سينگار آهن سون تي رتيون.“

”ڪيئن پلا؟“ آڙيڪاپ هئي، ته به پورڙي بڻجي پئڻيو هٽائينس.

”مان توکي دل سان مائي سگهندو آهيان.“
 ”ڇاجي ڪري؟“ هن هيٺين چپ جي ڪنڊ کي چڪ پائيندي پڇيو هو.

”انهيءَ ڪري جو تنهنجي نقلي پنٺين ڪرڻ جو ڊپ نه هوندو، تنهنجي وگ وڪرڻ جي گهڻي نه هوندو، نوڪدار نهن مان آڪ نڪرڻ جو ڀڙ نه هوندو، لوشن جو لپ وات ۾ ويڃڻ جو آڪو نه هوندو. وڏي ڳالهه ته فيشن ڪاڻ فاقن ماريل هڏائون جسم ٽيڙڪڻ جو اونو به نه هوندو!“ هن جيئن پوءِ تيشن ويجهو ٻوندي چيس:

”اهڙيءَ سان پلڻ اٽڪيو هئڻي ڇا؟“ هن ڪهورن سان گهاٽيندي پڇيو هئس.

”توبهه ڪرا!“ هن ”ٿڪ ڦٽي ڪندي ورائيس.“ ”مونکي سُڪل هريڙيون نه وٺنديون آهن، جن کي ڪٽي ٽڪي ڪاٽي ڇڏجي.“

”تڏهن ڇا وٺندو اٿئي؟“

”مونکي گهڻون جهڙو پڪو گوشت وٺندو آهي، جنهن کي ڇيڇاڙڻ ۾ مزو ايندو اٿم.“ هن سندس هٿس تي زوردار ٽاپي هڻندي ورائيو.

”مون تان ڪيلون ٿو ڪرين.“ مومل ٻانهن ۾ هلڪڙي جهنڊي پائيندي چيس.

”سڄي، مونکي توجھڙي مضبوط زال وٺندي آهي.“
 ”۽ مونکي تو جهڙو مٿيادار آدرشي مرد، بهادر ۽ سگهارو...“
 جنهن جي پير جهڙي ٿڌي ڇانو ۾، مان سڄي حياتي ٿڪل مسافر جي اگهور نند جيان گذاري ڇڏيان.“ هن سندس جريب جيتري ويڪري ڇاتيءَ ۾ پنهنجو منهن لڪائيندي چيو هو.
 تن ڏينهن هوءَ ساڻس حجاب ڪندي ٿورو ڳالهائيندي

هئي، وقت سان گڏ جڏهن حجاب لهي ويس، تڏهن خوب
انڪل آرا ۽ حجتون ڪرڻ لڳي هئي. هينئر به اداڻن جو اسير
بڻائڻ لاءِ، ڪو سٽل سٽي هوءَ مُرڪي پئي ۽ آئيني آڏو
هتي، ميز تان پيڪٽ کڻي لائيمر سان سگريٽ ڊڪائڻ لڳي.
ڏانگي جي ڇڻ ڇڻ تي هوءَ ڊوڙي دريءَ ڏانهن وئي، کيس
ايندو ڏسي هڪدم سگريٽ اڇلي، درجي ڪنڊي ڪولي، ڏاکڻ
لڳ ڪوئيءَ ۾ گهڙي، آمالڪ پنهنجو پاڻ کي ڪٽ تي
سٽي، منهن ويڙهي پئجي رهي. ڏاکڻ تي هن جي هلڻ جو
آواز جڏهن ڪن تي پيس تڏهن کيس ٻڌائڻ ڪاڻ، درد جي
پيڙا سان ڏنگ ٻانهن چورڻ جي بهاني، وڏي رڙ ڪري چيائين:
”اي الله شڪر آ تنهنجو! اهڙين حالتن ۾ ڪيو ائين جو
سڄن ڀونگن ۾ پئي پرين لاءِ پساهه ڪٿان....“

هُن اهو درديلو فرياد ٻڌو، پر انهن جي وڏي ڪوڪي
کيس منجهائي ماريو، تنهنڪري ڪارومينٽڪ سچيشن ڪرڻ
نه ٿي سگهي، جا اهڙن موقعن تي ٿيڻ گهرجي هئي؛ رهندو
هڪل ڪنڊي چيائينس: ”سومل.... هي ته وٺائيم، ڦاسي
پيو آهي....“

”آءٌ ٿي ميران پنهنجي ساهه ۾؛ داد نه ٿيندو ڏسي
رُڪائيءَ مان ورائيائينس. ”چا ڦاڻو آئي؟“
”ڪوڪو ڦاڻو آهي“ هُن ڀڳهر آگهندي چنگهم چنگهان
مان ورائيو.

”ڪٿي لڳو آئي ڪوڪو؟“
”اوهو.... ڇم.... ڪوڪو نه، ڪوڪو؛ ڪوڪو! انهن جو
ڪوڪو ڦاڻو آ در ۾.....“

”آلا... آءٌ ته آئي به نٿي سگهان... ڪوڪو ڪٿان
ڪٿائيندس!“ سومل نزاکت ڀريي نوع مان ڪوئيءَ اندران ورائيو،
هُن جو رُڪ جهڙو قتل بدن وِتر باهم ٿي ويو.
ڪاوڙ ۾ در جو ٻيو طاق ٽوٽ سان جهڙو ٽڪيائين،

تيئن لونگ قنجي رتو رت ٿي پيس.... جوش مان وٺي جو
ڪوڪي کي مٿان کان اچل ڏنائين، ته سڄو اڱڻ انب انب
ٿي ويو. ٿهڪو ٻڌي هوءَ جا دٽ هنيو پئي هئي، ڏهڪاءُ
مان اندر ئي اندر سُسي وئي.

”مارا! ڏاڍو ڪو جوش وارو آهي؛ پر مڙس ته ڦڏو
نه ته جڏي جو جڏو، اڳڙين جو گڏو به پلا ڪو مڙس
چئو....“ پاڻ کي آٿت ڏيندي سوچيائين.

شينهن جهڙو مڙس پگهر ۾ شل ٿي هن جي ڀر واري
ڪٽ تي پکي هيٺان اچي ويٺو. هوءَ زالن جي سدا جوان ادائن
پٺاندر همدردي حاصل ڪرڻ لاءِ، جيئن جو تيئن سُنهن ويڙهيو
پئي هئي. هيڏانهن هو ڀرئي مٿ جيان همدرديءَ جون آسيدون
رکيو ويٺو هو، پر ڪوبه ٻوٽو ٻرندي نه ڏسي آخر پاڻ
ٿي ڪُٺيو.

”ڊيٽال ته ڏجان، لونگ مان رت پيو وهيم.“
”ڇا مان پيو رت وهئي؟“ هن ڪنن تان چادر
هٽائيندي بيتابيءَ مان پڇيس.

”لونگ مان، لونگ مان! ٻڌءِ ڪونه ڇا؟“
”الله پناهه ڏي، آءُ ته سڄي ڊڄي ويس ته الاڻي ڇا
مان پيو وهي....“ هوءَ نزاکت مان ائين چوندي منهن ٻيڙو
ڪري سنڌن جي سور جي مريض وانگر آئي.

”آلا....! چڙي به نٿي سگهان.... سڄو بدن ڄڻ ڀڄيم
پيو، ٽوڪاٽ پيا نڪرڻ، پر تنهنجو رت ڏسي ٿي آٿان ته مٿان
تون دل ۾ اهو نه سوچين، ته ائين ڏينهن مهمان ٿي ٿو اچان
ته منهنجي اها عزت آهي!“ وهنجي مان ڊيٽال آئي ڪجهه جي
پڙي تي لڳائي، رت آڳوڻ کان پوءِ مٿي زهر جي چڙيءَ
سان جهڪ ڏيئي لوڻ پُرڪيندي پڇيائينس:

”مس ڀوپيءَ ڇڏيو اٿئي جو آيو آهين.“ هن جي زال
ايٺا جو ذڪر هوءَ ڀوپيءَ جي نالي سان ڪندي هئي.

”ڪيترن ڏينهن جي موڪل ڏني اٿئي پوييءَ؟“
 ”هون! هوءَ ڇا موڪل ڏيندي مان پاڻ ڇڙو ڏيد
 ڏينهن لاءِ آيو آهيان.“

”بس ڏيد ڏينهن لاءِ! ڇو؟ مون ڪو ڏوھ ڪيو ڇا....
 اڻ ڏينهن رهين پويءَ وٽ ۽ ڏيد ڏينهن مون وٽ! آءٌ ڪا
 اڻ پٽ ڪان به ويس ڇا، وري به جوان ته آهيان ايڏي سونهن
 ڪئي ڪونه اٿم.“

”ڪير ٿو چوي ته تو ۾ سونهن ناهي، ڪو توجھڙو
 ٿي ته ڏيکاري“ اک پيچندي چيائينس.

”پيارا مان ته پاڻ کي ڪجهه به نٿي سمجھان؛ پر هُن
 ڪٽل ڪان وري به چڱي آهيان، پاڻن جي پچري ڪان ته سٺي
 آهيان، جنهن کي ڏٺي پيو ڊپ وٺي.“ ائين چوندي منهن ۾
 جُوهه پائي ڏٺائينس.

”آئي هان! اهو اکين کي ڇا ٿيو آئي؟“
 ”ڇا ٿيو اٿم؟“ هُن هراس مان تڙتڪڙ ۾ اکين تي
 آڱريون ڦيريندي پڇيو.

”ڏرا ڇو ڏيئي ويون اٿئي؟ مون ته تنهنجو منهن هيٺ
 جاچي ڏٺو آهي.“

”تو کي ته سدائين مسخري سڄهي“ هُن ڇڙ مان چيس.
 ”نه نه، الله جو سُنهن، مسخري نٿي ڪريان- هي
 ڊگهي گاڏيءَ وارو سڪ اکين ۾ ڇو هنيو اٿئي؛ ويٺو هئڻن ڇا
 ڊگهي گاڏيءَ ۾ جو هٿ اک کي لڳي وئي.“

”هه هه....“ ڀرو ٺهڪ ڏيندي ورائيائين. ”اهڙي ڪاٺي
 ڳالهه ناهي؛ اڄ ايٺا سُرُمو ٻاراڻو هئم.“

”ٻوءَ سُرُما پائي سُهڳي ٿيو آتي پيو هجين ها نه
 مون ڏانهن ڇو آيو آهين؟“

”نون ته ڳالهه مان ڳالھوڙو ڪيو ويئي آهين، هاڻي
 ڇڏ روسامو.“

”ڪري آهي ان پيريءَ ۾، جو نوان نوان لاڏ ڪري
 ٿي توکي پرڀاڻي. وڃي منهن تي ڇنڊو هڻ، هنيانءُ ٿو ڦاڙينم.“
 ناز مان نڪ گهنجائيندي چيائينس.

”آڇو رڻو ڪيليءَ تي ٽنگيو پيو اٿئي، انهيءَ جي
 ڪنڊ پُٺائي اکين کي زور سان مَهَت ته ڪارنهن نڪري.“
 ”حاضر منهنجي سائڻ، حاضر!“

هو آڻي وهنجي ڏانهن وڃڻ لڳو، ته هيءَ وري ڪٺ
 تي آهلي پئي ۽ هٿ ڊگهيري سائيند ٿيبل تان ننڍڙي آرسی
 کڻي پنهنجو منهن جانچيندي وڌي واک چيائين:

”سرمو سِڪو پائي، پر اک اک جو ڦير، مونکي
 ته ڏس، ڪيئن نه ٺهي ٿو، اڪيون ڪُليو ڏونڌر ٿيو پون،
 تو وانگر نه ته ماڳهين اندر گهڙيو وڃن.“ آرسی واپس رکندي
 چيائينس: ”تون ته وري به سدا ملوڪ آهين، پويي پائيندي
 هوندي ته صفا مَسَڙي لڳندي هوندي. رڳو سرمو ئي سرمو
 ڏسبو هوندو؛ اڪيون ته ڏسيون ئي ڪونه هوندس، نئون ماڻهو
 ڏسيس ته پائين ڇڻ اڪيون ئي ڪونه اٿس. وري خدا جي قدرت
 جيڏانهن وڃي ته سون پائي! نه منهن نه مهانڊو.“

”مون ته ڪونه ٺهرائي ڏنو اٿس، ويچاري پنهنجو ڪٿي
 آئي هئي.“ هُن وهنجي ڪان ٻاهر اچي اڪيون مهڻندي چيس.
 ”جنو نورپڙيءَ تي ڳالهه ڪئي، ته عشق مان توسان
 پرڻو ڪيو هئائين، جڏهن مسواڙي هوندو هئيس ته منگه
 مان سرهون چنيون اڇليندي هيئي. نوڙن جون ٿهون ۽ سون
 جون ڳوٺريون جهٽائيندي هيئي. چئبو ته ملڪيت واري هئي،
 تنهنڪري سيرڙو ٻوهي ۾ ڏٺي!“

”اهڙين گلاخور رنن کي اچڻ نه ڏيندي ڪر، جو هر وڏو
 دليون خراب ڪن.“

”آهي به توهانجي شريڪائي، منهنجي ڪا سائس ربي
 ڪا خريفي! تون به ته مون کان ليکي ليکي پويءَ کي

شهر گهمائڻ ڪاڻ وٺس آئي رهائيندو آهين؛ مونکي به سڀ خبرون پيون پون، پر مون ڪو ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن؟
 ”گهمائڻ وري ڇا جو،“ هن سگريٽ جو سهارو ڳوليندي
 کيسا ڦولهيائ. ”علاج لاءِ آئيندو آهيانس.“

”هاڻو علاج! ڇاڻان ئي ڪونه ٿي؛ اهي جوڻهن جهڙيون
 شهر گهمڻ ۽ خريداريون ڪرڻ ڪاڻ، سدائين اگهيون ٿيون،
 اسپتالن ۾ ڪمرا بڪ ڪرائي، محفلون مڃايو وينيون هونديون
 آهن. گهمي ڦري، ريشم گليون لتاڙي، دڪان پهاري، پٺاڻن
 جي خيمن مان ڌڪا ٽپا کائي، وري اگهيون ٿي اچي ڪوري
 منجهه ڊهنديون آهن.“

”دلبر، هاڻي سُر ۾ اچ؛ ڇڏ پراڻي پچر، ڪي قرب جون
 ڳالهيون ڪر، ته مان به خوش ٿيان.“ هن ساڻس پڄڻ جي
 ڀيڻي نه ڏسندي ڳالهه بدلائي ۽ ٻنهي هٿن جون آڱريون پاڻ
 ۾ ڳنڍي، ٺڪاءُ ڪڍي خوفناڪ آرس پڳائين. هوءُ ڌڪي وئي.
 ”ڇا ٿيئي؟“

”ٿيندم وري ڇا،“ هن اکين ۾ خمار ڀريندي ورائيس:
 ”تنهنجي قرب جو بکيو آهيان. هيڏيون منزلون خاص تولاءِ
 ته ڪري آيو آهيان. هت ته اچي ويهه، ايترو پري ڇو
 ويئي آهين؟“

”آءٌ اتي ئي چڱي آهيان“ هن ماڻو ڪندي وهائو
 جهٽايس. ”اچي هي ويهائو رک؛ چيلهم سٺين ڪر ته مان
 تنهنجي ڪاڻ چانهه هانهه ڪاڙهي اچان.... ڇاڪ ته ڪونه آهيان....
 پر ڇا ڪيان.... آلا....!....!....“ هن ڪت تان اٿندي، پيڙا مان
 چيلهم کي جهليو، وڪ وڪ ۾ کڻي رڌڻي ڏانهن وئي. اهو
 لقاءُ ڏسي هن جا چيهه ڇڄي پيا؛ ڪي گهڙيون ته ٺهيءَ ۾
 پيو هو؛ پر پوءِ دل ٿي دل ۾ ڪو حساب ۽ ڳڻپون ڪري
 سامت جو ساهه کنيائين ۽ بليڪ اينڊ وائيت ڪشن واري چيچاڻي
 بوٽن سوڌو رڌڻي ۾ ڪاهي پيو. چيلهم وٽ صندليءَ تي ويٺل

ڏسي پٺن تي زور ڏيندي لاڏ مان چيائينس: ”جاني تون چاڪ
 ناهين، ڇڏ ڪٿي انهيءَ چانهه جي خفي ڪي.“

”آ... آ... هم....“ هن پنيءَ کي سنئون ڪندي راحت
 مان هلڪڙي دانهن ڪئي. ”آءٌ ته انهن مردائن پيڙن ڪاڻ
 جهڙي ڪر ٻاڙيل هئس.... ڪالهم دائي حلیمان کان مالش
 ڪرائي پيڙا ڏياريم ته ماڳهين بچان پئي آئي، چئڪ ماکوڙا
 پئي بت تي سُرڀا.“ منت ڪن جي آسپس کانپوءِ آمالڪ هٿن
 کي جهليندي چيائينس: ”بس، ميڏي سائين! هاڻ گهڻيون هلاڪيون
 نه ڪر، اهو تنهنجو شان نه آهي. هلي پڌر ۾ ٿي ويهه، ٿڌيون
 هيرون ٻيون لڳن، مان اجها ٿي چانهه ڪيو اچان.“ هن
 پنهنجي ادائن جا تير نشاني تي لڳندي ڏسي، ناز مان ڪيري
 ٿيندي چيس. هُن مرڪي نهاريس ۽ ڪو گيت جهونگاريندي،
 پڌر ۾ اچي آرام ڪرسيءَ تي چنگهون پڪيڙي ويٺو، رڪي رڪي
 ٻير به ٿي لوڏيائين ته سڀني به ٿي وڃايائين. ايتري ۾ هن چيٽن
 جهڙي چيلهم کي موڙا ڏيندي، چانهه جا ٻه مگا ٺري ۾ آئي
 اڳيان رکيس. پاڻ به سامهون ڪرسيءَ تي ٿي ويئي. چانهه
 ڏسڻ سان هن جي اکين ۾ تازگي اچي ويئي، پر پهرئين ئي
 دُڪ پيئڻ سان ڏرڪي پيو، لوبان جهڙو منهن بڻائيندي چيائينس:

”چانهه جي پتي آ، ڪين اگرتي؟!“

”پاڻ ئي ته آندي هيئي، پيارا!“

”مان ته ولايتي سهڻا دٻا آئيندو آهيان، جيڪي عام جام

پيا وڪرو ٿين.“

”تڏهن مون اهي اگرتيون ڪٿي وڌيون اٿمانس؟“

”دلبر ائين ڪٿي ٿو چوان، مان ته پاڻ حيران آهيان ته

اهڙا سهڻا دٻا....“

”تون هاڻ ڏس، انهن سهڻن جو حال اجهو اهو اٿئي.

’مٿون چٽڪي مڪي، آندرون ٻڙ ٻڙ ڊڪي‘، انهيءَ کان ته

پنهنجي ديسي چانهه چڱي. پراڻي چلڪي تي هرڪجڻ مردن

جي هونءَ ئي پراڻي عادت آهي. ولايتي دٻا هجن يا پرايون زالون، جيڪي تي واچ پئجي وڃن.

”جاني، اهي تير موندائهن ته نه آيل، مان ته تنهنجي خمدار زلفن جي ڪوڙڪي ۾ اڳ ئي سڪ ٿيل آهيان.“

”هاڻو، بلاشڪ! بلاشڪ! تڏهن ته اڪيلي ننڍڙي غيٻائي ٿيو پئي هوندي آهيان!“ ٿري گهري کيس پنهنجي درد اچي ورايو.

”تنهنجي دل، اهي جدايون وقتي آهن، مان ڪوشش ۾ لڳو پيو آهيان، ته توکي هلي پاڻ سان گڏ رهايان.“

”جڏهن عضوا پينگهون ٿيندم، تڏهن ڪلهي تي ڪٿي هلي ننگيندينم ڇا؟“

”ڳالهه ٿي ڪرين! اڃان ته پاڻ پئي ننڍا آهيون.“

”جوانيءَ جا ڏينها به ته اهي چار ٿيندا آهن، نئين ته ڪانه ساماڻس!“

”فڪر نه ڪر، تون سدائين جوان رهندينءَ.“

”فڪر ڪيئن نه ڪريان، انهن رات ڏينهن جي اوسيٽڙن ته منهنجو سير وڃائي ڇڏيو آهي.“

”جاني اوسيٽڙي ۾ جيڪو مزو آ سو سلڻ ۾ ڪٿي هو ٻڌو نه ٿي.... ڳولهيان، ڳولهيان ۾ لهان....“

”ها، باقي اها ڪسر رهيل آهي، جو سندرو ٻڌي ڳولهيندي وتانءَ....“

”سٺي ڇڙو مثال ڏنم، ڳولهيندين ڇالاءِ، مان ته تنهنجي هر سامه ۾ سمائل آهيان.“

انهيءَ جواب هين کي ڪوري ٺڪر جيان ٺاري رکيو. مٿي لهجي ۾ ڏوراپو ڏنائينس:

”اٺين ڏينهن ايندو هٿين، هاڻ ته ٻه ٻه هفتا به گذريو وڃن. اڳيون قرب نه رهيو ٿئي مون سان.“

”اهڙي ڪاڻي ڳالهه ناهي جاني، مان ته پتل به تو

بين ٽٽو گهاري سگهان؛ ڇا ڪيان ڪڏهن ڪم ڪاريون ٿي
پونديون آهن.“

”گذريل هفتي ڇو نه آئين؟ تنهنجي وات تڪيندي
اڪين جون ڏيانئون ڇڻ آجهائون ٿي.“

”گهر ڇاڪائي ڪونه هئي تنهنڪري نه اچي سگهيس.“

”ڇو وري ڪهڙو ڇٽو لڳس؟“ مصريءَ جهڙي زبان

اوچتو ڪڙي بادامي بڻجي ويس.

”ڇوٽون مهينو اٿس.“

”اونهن، اها ته سدائين مهيني مهيني ڪوڙ ڪيو ويئي

اٿئي ته پيٽ سان آهيان. ڪٿان آيس پيٽ! ويئي توکي خوش

ڪري. مڪن ڪي به ڪڏهن ڏند ٿيا آهن؟“

”ڪوڙ ڇا لاءِ ڪندي“ هن زهر جي ڍڪ وانگر چانهه

ڪي گپت ڏني. ”ويچاريءَ کي ٿيس ٿو پر بچيس ڪونه ٿو.“

”بس بس گهڻو ٿيو، اهي آهر نه ٿوڙي ته وٺي ڪيئن!“

”هينئر تازو ڏيڍ مهيني جو ٻار ڪريس ته دائيءَ جي

چوڻ سان، مڪن ۾ گڏائي گڙڪائي ڇڏيائين.“

”توبه! آلا!! آخ...خ!“ اڌ ڀريل مگو ڌڪار مان پري

ڌڪي چوڻ لڳي:

”سنهنجو ته روح ئي ڦيرائي ڇڏيئي... ڀڄڪ... رن ڏانن

ٿي جا ڀڄا ويئي گيهي الله پلينڊس، پنهنجي پلٽي.“

اهو ٻڌي هن جي منهن جو پنوئي ٺهي ويو، ڇو مان

ڇيائينس: ”تون ته سدائين ماڻهن تان چٿرون ڪرين.“

”چٿرون وري انهيءَ ۾ ڇا جون آهن پيارا، سچ چوڻ

۾ ڇوٽي باهه لڳئي! سياڻو صحيح چيو آهي ته هن زماني ۾:

’سچ ميرچان، ڪوڙ گهٽ‘

پير بڻسا، زال گر!“

اڃا ته هفتو ڇڙو تو وٽ رهان، ته تون ته سنهنجو

جيڪر اندر ئي ساڙي ڇڏين! ڏيڍ ڏينهن ٿو اڃان ته به سڙيو جليو

پوءِ ٿو وڃان.“ هن مگو خالي ڪري سگريٽ ڊڪائيندي چيس
 ”ها...!...ن! توکي ايڏي ڀوپيءَ جي چڙ لڳي آهي؛ پر اڃا
 جي نڪاح ڪري سامهون وٺي ويهاري ندين، پوءِ ته سندس
 چوڻ تي روز موچڙا به ٽوڪيندين!“
 هن جو هڪدم موڊ بدلو ڏسي سياڻي سياستدان وانگر
 پلٽو کائڻي ويو.

”چري آهيان؛ اجايا ٿي خيال ڪرين، آءٌ سڄو تنهنجو
 آهيان. مون ته ڀوڳ ۾ تنهنجا آزمودا ٿي ورتا.“
 ”ڪهڙا ٿو تنهنجا آزمودا وٺن، ڪو آءٌ لڳي لنگي
 آهيان ڇا؟ اڳ ڪونه ڏٺو هيئ ڇا؟ تنهنجو مرحيات بابو؛
 خان خانان تر جو وڏو زميندار، ڏاڏو جاگيردار، پڙ ڏاڏو پرگني
 جو حاڪم، آءٌ اصل خاندان، حاڪم زادي پر اها ته منهنجي
 قسمت هئي جو.“

”منهن ڌوڙ مٿي سر ٻايم،
 سارا ننگ ناموس وڃايم،
 ڪوئي پڇڻ نه ويڙهي آيم،
 هٿيون آلتا عالم ڪلندا، ڪوئي محرم حال نه ملندا،
 ڪنيا حال سٿاوان دل دا..“

هن ڪن تي هٿ رکي غلام فريد جي ڪافي زاهد
 پروين جي اسٽائيل ۾ ڳاڻڻ کان پوءِ ٿڌو سامه ڪئي چيو:
 ”هٿ نصيب! ڪتو به ڪاڌم ڪڪ به نه ڀريم!“ اهو
 ٻڌي هن جون اکيون ٽانڊاڻا بڻجي ويون، پر سور ٻي ڏيو.
 ”ڇڻو ته هاڻ مان ڪتو به ٿيس!“

”ڪو توکي ٿي چوان ڇا، اها ته چوڻي آ.“
 ”بس، تنهنجي ڀريت مان اسان کي اهي ئي نتيجا ملندا...“
 ”پيو ڪهڙا ملندي؟ ڀوپيءَ وانگر مون وٽ ڪپڙ ته
 ڪونهن، جيڪي منگهن مان جهٽائيندي هيئي، جو اڄ وٺي
 ٿي. اسان منگهن مان ممڙين وانگر عشق ڪونه ڪمايا، اسان

ظاهر ظهور پير تي ڏٺو ڪو هئي تنهنجي قرب ۾ ڪنڌ نوايوه.“
 ”الائي ڪير ٿو اچي توسان اهي خبرون ڪري!“
 پريشانيءَ مان سنڌ جي نقشي واري رنگ برنگي ٺڪن جي ڏويي
 لاهي، مٿو ڪنهندي ورائيائينس.

”ميهڙ مان پويءَ لاءِ مينديءَ جا دها گهرائين. حيدرآباد
 مان ’ڪالا ڪولا‘ جا نيوب آڻيو ڏينس. اهي مڪي هاڻي جوان
 ٿي ٿئي؛ ولايتي ڪڪڙ وانگر جيڪا چمڙي پئي لٽڪيس،
 تنهن جي ڪا ڪل ٿي ڪانهيس، انهيءَ جو به ته ڪو بيلو
 ڪرينس نه!“ هن چڻ زهر اوڳاڇيو.

جواب ڏيڻ لاءِ هو ٿورو منجهي پيو؛ پر ذهن ۾ آنديا
 جو بلب روشن ٿيس. سگريٽ ساسر ۾ چڻيندي؛ ٺوٺن ڦيڻن
 کي ڍال جي طور استعمال ڪرڻ جو طريقو ڳولهي لڌائين.
 ”جاني! خبر ناهي مون کي ڇا ڪيو اٿس، ڪهڙا
 ٿيڻا وڌا اٿس، جو مان هن آڏو انڌو ٿيو پيو آهيان.“
 ”ڇا وري ڇا ڪيو اٿس“ وار نشاني تي لڳائيندي
 ورائينس. ”رڳو سون تي سر ڏيو پيو آهيان.“

”منهنجي ليلي... منهنجو سر ته مجني وانگر رڳو تنهنجي
 محبت ۾ مستان ۽ غلطان آهي.“

”موچڙو هٿان اهڙي محبت کي جنهن ۾ هوند شڪر
 نه ٿيڻ“ ائين چوندي ڳڙڙيون ڦوڪي، منهن سونڊائي، ماڻ
 ڪري ويهي رهي. سڄ به سوڙ وجهڻ جي تيارين ۾ هو. ساسرون
 سگريٽ جي ٺوٺن سان سڻجي ويون. هن کي پنهنجو پنڌ هن
 پيري صاب پوندي نظر نٿي آيو. ڪي ڀل ڀات اوندھ جهڙي
 ماڻ رهي. آخر هيٺين واٽ وٺڻ کان سواءِ ٻي واھ نه سڃهيس.
 ٻانڀائين، لڳو ته تير، نه ته تڪو. نمائي آواز ۾ چيائين:

”منهنجي مٺي، ڪجهه ڪارائيندڙين پياريندڙين يا بکڻي
 کي ويتر بک ماري ٿيڻ؟“

”جيڪي چئو.“ ٻن هفتن جون سانڍيل باهيون ڪيڻ

کان پوءِ ڪجهه هلڪي ٿي.
 ”گهڻي تڪليف نه ڪجان جاني....“ هو سنگهه ڪڍي
 ساڄو ٿيڻ لڳو.

”ڇڳو ته پوءِ آءٌ پٽائو ٿي تري وٺان، تون استور
 تان پڪين پڪاين جو هڪ پئڪيٽ وٺي آڃ.“
 هن ٺپائيءَ تان مڱا ساسرون ڪٽندي ورائيس. ”نه نه،
 ڏوڙ وجهين پٽائين ڪي! پڪيون پڪايون ڪارائي ڇو ٿي
 منهنجا ٻئي جهان وڃائين!“

”ڇو انهيءَ کي وري ڇا ٿيو؟“
 ”ماڻهن الاهي وهم وجهي ڇڏيا آهن، پوءِ ڇا ڪجي،
 تون آئي ڇانور لاه، ته مان چهر وٺيو ٿو اڃان.“
 ”ٿڪو آيو آهين، ماڻ ڪري سمهي ره. پٽائو ٿو
 ڪائين ته واڱڻ يا پينڊيون تري ڏيان. ڇهڻيءَ ۾ ڪريلا به
 پيا آهن.“

”اهي ترڪاريون مون کي نه وٺنديون آهن.“ ائين
 چوندي ٻڌ ڏيئي ڪرسيءَ تان اٿيو، ٿرماش ڪٽي ڏاکڻ تان
 هيٺ لٿو ته ساڳيون ڇڻ ڇڻ وارو ٽانگو مليس. شهر جو
 چڪر هڻي، ٻه ڪلو برف ۽ ڏهن رپئي جي چهر وٺي واپس
 گهر اچي لٿو ته هوءَ به پٽ کي دم ڏيو ويٺي هئي.
 رات جو ماني ٽيڪي ڪاٺي ورائندي جون چيڪون
 ڪيرائي، فل اسپيد پڪا هلائي ۽ ڪٿون گڏائي جڏهن لپٽيا،
 ته هن ڏٺو ته اهو وقت اٿم ’چيتي‘ ٿيڻ جو، سو وٺي پنهنجا
 سُڙڙا ڪڍيائين. هن کي خبر هئي ته آڪريءَ ۾ مٿو وجهيو
 ته مٿهين کان ڪهڙو ڊچڻ! کيس جان عالم جي طوطي واري
 شهزادي وانگر، ڪيترن ئي مرحلن مان گذري پار پوئو هو،
 سو صبر سان ڪن ڏيو پيو هو.

”ڳالهه ٻڌي اٿئي....“ هن جي پيشانيءَ تي پيل سُرهڻي
 ڇٽڪ سان ڪيڏندي ڇيائين:

”ڪهڙي دلبر؟“

”ڪالهم سوناري قادو پاڻيءَ وٽ وٺي هيس...“ اهو
 ٻڌي هن جي گستاخ هٿ ڪي چڻ اوچتوريل جو بربڪ لڳو.
 ”پوءِ“ ٻڌل آواز پاتال مان آڀريو.

”في الحال ٻن ٽولن جا جهومڪ ۽ ٽن ٽولن جو هار
 چئي آئي آهيان، ايندڙ هفتي تيار ٿي ملندا.“

”جاني، خبر اٿي ٿولو سون جو ڪيتري آهي؟“

”ڪيتري به هجي، نيٺ به ڪامورو آهين.“

حالتون ساريون ٻيون اٿي، اڳوڻيون ڪمايون ڪٽي
 آهن. چوڌاري ڦٽڪن جا ڦهڪا پيا پون، هٿن سان مارائينديم ڇا؟
 ”جيڪي الهه تلهه هيئي، سو ڦري ويئي ڀوپي، هائيم
 اهي بهانا نه ڪندين ته ڀوڄا.“

”مهينو ڪن ترس، پوءِ جيڪي چونڊئين وٺي ڏيندومان.“
 ائين چوندي ڇين تي انجام جي سُهر هنيائين.

”اهو به تنهنجو انجام آمازئندس. ڏسان تم ڪيئن
 ٿو پارين!“

”ٻياري، جيڪو ڪجهه ڪريان ٿو، سو سڀ تنهنجي
 لاءِ ئي ته ڪريان ٿو، توکان وڌيڪ مينو پلا ڪير اٿم.“
 ”ڀوپي به نه؟“

”نه جاني!“ هن گهڙيال ڏانهن تڪيندي ٿڌو ساهه
 کڻي ورائيو.

”سچ؟“

”تنهنجي سير جو سُنهڻ!“

”پوءِ ڀوپيءَ سان ڪيئن ڀيو گذارو ڪرين؟“

”مڙيوئي ڀيو ليکيو لوڙيان!“

”پلا هڪ ڳالهه ته مڃيندين نه؟“

”ڇم...“ هڪ وار وري هُن جون يڪجا ڪيل
 سموريون طاقتون وسائڻ لڳيون.

”شريڪن جون شاديون اچي سير تي ڪڙڪيون اٿن،
 سپاڻي مون کي گهڙي، سينڊل ۽ ٻه ٽي وڳا وٺي ڏيٺا اٿئي...“
 ”سيني سپاڻي جون ڳالهيون سپاڻي سان، هينئر ڇڏ اهي
 لهڻا ليڪا...“ هن سندس بدن جي مهڪار ائين جهٽي ڄڻ ڦوڪني
 ۾ گئس ڀري رهيو هجي.

”انجام ٿو ڪرين نه؟“

”حاضر منهنجي سائڻ حاضر!“ هن جو انداز ڪمپيوٽر

جهڙو ٿي پيو.

”سور کان لڳ ڀڳ ساڻا ٽينم...“

وري ساڳيو سهاڻو شروع ڪيائين.

”دلبر اڃا ڪيترو تڙپائيندين، هاڻ ته يارهن به لڳي ويا!“

”پنهنجي رات ته يارهن کان پوءِ شروع ٿيندي آهي سهڻا.“

شوخيءَ مان ورائيائينس ۽ پوءِ دير تائين ڳالهيون

مهاڙيون ڪري سڀ ليڪا چوڪا لاهي ٿان ٿي سمهي رهيا.

مومل هونئن ته ڪڪڙ جي پهرئين دس سان ئي اٿي

ڪڙي ٿيندي هئي، تنهن کي اڄ ڏهه لڳي ويا. هن جي اچڻ

ڪري هميشه کيس دير سان جاڳ ٿيندي هئي. اها ڪانئن

ڳالهه ته نه هئي؛ پر هر ڀيري کيس دير سان اٿڻ تي اجايو

تعجب ٿيندو هو.

”آئي الا! سڄ مٿي چڙهي آيو، نه چانهه نه پاڻي ٺاڳو

ڪير واروئي هليو ويو هوندو. الاڻي ڪهڙا ڪپ چڙهيم،

جو آواز ٿي ڪونه ٻڌومانس.“

هو، جو نرم ويهائڻ کي ٻڪ وجهو، اونڌو ٿيو پيو

هو، تنهن کي به مومل جي آواز تي جاڳ ٿي. ڪر موريندي

چيائين: ”جاني، هاڻي جيجهي ڪندو وجهي سليمان کي ٺاهيم.

هينئر مون کان هليو ڪونه ٿيندو جو وڃي ڪير وٺي اچان.“

مومل وهنجڻيءَ ۾ ڏوال صابن ۽ بالٽي ڀري رکي آئي،

پوءِ سليمان چانهه جو ڪوپ آڻي ڏنائينس جنهن کي پيئڻ

ڪان پوءِ هو آئون جهڙو ٿيو. وهنجي سهنجي نوال جي گوڏ ڪري ٻاهر آيو، ته هن سلوار ۾ اڳڻ پئي وڌو. ڪپڙن پائڻ کان پوءِ ڳيلهو نوال ڏيندي، چيائينس: ”پلا ڪا نيرن ٻيرن ته ٺاهي، رڳو سلیماني چانهه جي اڌ ڪوپ تي ٺاريندين؟ ڇا؟ منهنجو ته بک کان هيانءُ ٿو لڙهي.“

”الله ٻانهن ڏيئي، هيانءُ لڙهي تنهنجي دشمنن جو، تون منهنجي سر جو تاج، گلي جو هار، توکان سواءِ منهنجو ٻيو ڪير آهي؟“

”پوءِ آت پلا ڪو بيلو ڪر، بک کان مران ٿو.“
 ”مرن تنهنجا ويري ۽ جيڪي توکي ڏسي نه سگهن، آءٌ پاڻ آئي تنهنجي ڪاڻ آفران پڇيان، پر پانين ته آهي گهڙيون به توسان ويهي گهاريان، رڌڻي ۾ ڇو وڃيان؟“
 ”ڀڄو بنا ڍوليا، ٺاهي ساڃهه سونهن جي“ هن آئيني آڏو وارن ۾ تيل هڻندي چين ۾ جهونگار يو.

”ڪالوڪيون، پڪيون پڪايون، پيون آهن. اڄ ڪٿي ڪاٺي ڇڏ. ڪجهه نه ٿيندي. انب به ميڙي پُسان ٿي رکيا اٿم، چئو ته ٻه چار آئي ڏيان، انهن سان ڪاٺي حالي هيانءُ جهلو ڪري وٺ، ڏينهن ۾ اچي چڙهيو آهي، پنهنجن جو ته هونئن به هوئل تي ڪائينداسين.“

هن هوئل واري ڳالهه ڪاپاري ڌڪ جيان بچائيندي، انهن سان ماني ڪاٺ لاءِ هائوڪار ڪئي.

هيانءُ جهلو ڪري وري اچي ڪٽ ڀڙو ٿيو. هوءُ به پٿر ۾ ائين اچي لٽيس ڄڻ ڪا سوپ ڪٽي هجي.
 ”رات چيئي ٿي نه ڪپڙا ۽ ٻيو سامان وٺي ڏيندين.“
 ”ڇو هٿ ڇا؟“ هن پورائيءَ مان پڇيس.
 ”ته تڏهن!“

”ميني تنهنجي قرب اهڙا نسا ڏنم، جو خوابن جي دنيا ۾ وڃائجي ويو هئس.“

ڏٺو، رڳو سڪئي جان بچڻ تان نٿو ڀڄي.

”هن پيري پڻا گهٽ آندا اٿم، پتي پيري ڏسجانءِ ته ڇا نٿو وٺي ڏيان پنهنجي مٺي مومل کي!“

”ڇڻو ته هن پيري گهمائيندين ڦيرائيندين به ڪونه؟“

”آٽ پلا، جلدي تياري ڪري وٺ ته چڪر ڏياري اچانءِ.“ اهو ٻڌڻ سان هوءَ وڃي تيارين کي لڳي. هن تي پهر ننب جا نمڻا چڙهن لڳا. ڪلاڪ ڪن مس آرام ڪيائين، ته هوءَ به سوورهن سينگار ڪري، عطر عنبر مٽڪي، اچي سينرانديءَ کان وينيس ۽ چميون ڏيئي ڏيئي ننب ڦٽائي ڇڏيائينس. هن اهو سڄو ڏينهن رکشا ۾ ڇاڙهي راڻي باغ، ڄامشورو برج، هوٽل ۽ فلم تان گهمائي آديءَ رات جو گهر واپس آئي ۽ ويندي ويندي سمورو حساب ڪتاب پورو ڪري، آس ويل گوٺ لاءِ ريل ۾ چڙهي روانو ٿي ويو.

مومل ’نئين زندگي‘ مان ’لڏي ويا، آڏي ويا سڏن جي عمارت‘ جو اڀياس ڪندي ٿڌو ساهه کڻي آداس اکين سان دَر ديوارن ڏانهن نهار ڪئي. هن جي دم سان هڪ اڌ ڏينهن لاءِ به ڪيڏي نه رونق هئي گهر ۾.... وري اٺن ڏينهن جو وڇوڙو.... اوسيڙو.... يا نصب! اڃا چار ڏينهن اوسيڙي جي عذاب جا مس ڪاٽيائين ته صبح جي پهر اوچتو بندري قد واري چالاڪ جنو نوريڙي، جنهن جي سائس ’چنڊو چنڊي‘ کي گولهي لهي، جي بنيادن تي پراڻي شناسائي هئي، سا اچي نڪتس. پٿر ۾ پيل ڪاٺ جي صندل تي ويهي پنهنجا بندرڙا هٿ نچائيندي ۽ نورپڙي جهڙيون اکيون ٽمڪائيندي چيائينس:

”خبر آئي ٿي ڏيو ڏهاڙو شهباز جوءَ کي علاج لاءِ منهنجي گهر آئي رهايو، اجهو هاڻ موڪلائي ويا آهن.“

”سون ڏانهن ته ڪونه آيو!“

”تنهن ڏينهن پانين ٿي ته ويچارو توڏانهن ئي پئي آيو، پر الله منهنجي توبه، منهنجي زاري؟“

جنو نوربڙي ۽ پٽ سان ٻئي بندريون آگر يون ڇهي
سني نڪ تي وڏا وڏا جانا ڀريا.

”منهنجي سائين ڏانهن ته خير هو نه؟“ هين جو
هينون وسائڻ لڳو. بيتابي ۽ مان پڇيائينس.

”مون کي هاڻ خبر پئي آهي ته ويچارو سوت جي
منهن ۾ آهي. کيس ڏسي منهنجا ته وائسري ڦري ويا.“

”قسم اڻئي قرآن جو جنو! سگهو ٻڌا، منهنجو هيانءُ
ڏو وڃئي.“ هين ٻئي هٿ هيانءُ تي رکندي چيس.

”ڪالهه نماشام جي مهل ٻارڙا وٺيو مٿي ويٺي هئس،
اوچتو ڪڙڪو ٻڌي دري ۽ مان هيٺ جو نهاريان ڪئي، ته

منهنجيون هينون هيٺ مٿيون مٿي ٿي ويون.“
”ڇا ڏٺي؟“

”ڪٿي جو ڏسان ته تو وارو شهباز پٽ ڀر ڪٽ تي
ٻوٽو ٿيو ويٺو هو، جوئس تارون ۽ وارو اهڙو ته زورائڻو چنبو

وهائي ڪڍيس، جو مٿو وڃي پٽ سان لڳس. شڪ ناهي
جو رت جون ٺينديون به وهجي نڪتيون هجنس! پڙاسان

ڪنڌ ڪري هيٺ ڪيائين، ته به ٿي چار چنبالاڳيتا وهائي
ڪڍيائينس: ”ماريا، ٿيو ڏينهن کان پئي ڇوٽين ته مغز ۾ ڀان

ڀان ۽ زون زون پئي ٿين، ڇڪر بيهنم ٿا، تيل جي تيري هڻين، ڀر
ڪو ٻڌين ٿو! گهوٽ ته رات ڏينهن تيريون هڻندو هئس، هيٺ

ڪهڙو ٿو مهڻو لڳندي، پرائي گهر ۾ جيئن ڪڇان ٿئي،
تيئن وڃي چوٽ چڙهندو. اهو ڏڪ مان ور لاهي ڇڏينديمان،

متان ڪو ٻيو خيال ڪيو اٿي، تون ڪاچين ڇا تي.“ جنو
نوربڙي ڊرامائي انداز ۾ روڻداد ٻڌائيندي چيو. مائي ۽ اٺي بس

نه ڪئي، وري سوهيڙي ۾ زور سان آگر ڏٺيندي چيائينس:
”اهي سوهيڙا ڦهي وڃهنديمان، جن جي زور تي اهڙو

شينگ ٿي پيو آهن، جو وڻ گهوڙو نٿو ٻڌين.“ اٺين چئي
پيشانيءَ تي پيل اسپرنگ جهڙي چڱ ڪي اهڙيون ته وٺي

سڀاليندو. ” ڀنڀور کي باهيون ڏيئي نور ڀڙي ته هلي ويئي؛ پر هن جي ذهن ۾ اهڙو ڪو واڇوڙو لڳو، جنهن پهر جي وٺ جو مضبوط ٿڙ ڀڄي پور ڪري ڇڏيو؛ جنهن جي ٿڌي مٺي ڇانو ۾، هن سڄي حياتي ٽڪل فسافر جي اگهور ننڊ جيان گذارڻ جي خواهش ڪئي هئي. هن جون خواهشون، هن جا خواب پهر جي پنن وانگر ڇڻي وڪرجي ڪري پيا هئا. ڪيتري دير تائين هن جي اسڪرين تي، سرپرائيزنگ ميوزڪ جي گونج ۾ هن سان گهاريل گهڙيون آپرنديون ۽ ڊهنديون رهيس. تنهن ڏينهن هوءَ ويهائي ۾ منهن وجهي ايترو رهي، جو اکين ۾ لڙڪن جي ڪا بوند باقي نه بچي هيس. هوءَ پوءِ سوچي سوچي آئي، ته بنا دير ٻاهر واري چوڪري کي سڏائي ڇيائين: ”وڏيري مينهنل کي وڃي ڇڻو ته هتان منهن ڏيکاري وڃي.“

....

....

....

....

هين ته ڪو اوسيٽو ڪونه ڪيو، پر هو به ٽي هفتا ڪونه آيو، آخر چوٿين هفتي، ڦٽ ڦٽ ڪندي منهن سان در جي چائنٽ ٽپي اندر آيو. هين اوڏيءَ مهل پٿر ۾ سگريٽ ڇڪيندي، ڪاشيءَ جي ڪونڊين ۾ لڳل مٽي پلانٽ کي پائپ سان پاڻي پئي ڏنو. هن ڪنگهڪار جو هارڻ وڄائيندي چيس: ”خوش ويئي آهين نه؟“

”نه تڏهن ڇا ٿي سمجهي؟“ هين ڏانهس ائين نهاريو

ڄڻ هو ڪو ڪاڪروچ هو.

”ڪاوڙ ڪئي هوندي؟“

”ڪاوڙ ڪري منهنجو موچڙو!“ سگريٽ کي ڇڄي

سان ڇنڊڪو ڏيندي ورائيائينس. ”اهي ويئي هليا عزتسن وارا ڏينهن، ڏئم تنهنجا رعب ڪدويگ! مڙس به اهو آهين نه جو بچا پيو ڪائين.“

”ڪير ٿو چوي؟ ڪڏهن؟ سون کي بچا ڪير هڻندو؟!

ڪنهن کي طاقت آهي!“

”اي هاڻي ٺهيو ٺهيو، توتہ گهڻي ڊگهيون ڳالهيون ٿي ڪيون، تہ هيئن ڪندس، هونءَ ڪندس ٻـر تنهنجو تہ ٻول پڌرو ٿي پيو.“

”پڪ جنوءَ اچي ڀريو هوندئي، تنهن ڏينهن ايمٽا کي بہ انتهيءَ رَن اچي پڙڪايو، نہ تہ هوءَ هروڀرو اهڙي ٺاهي.“
 ”ڪهڙي بہ هجي، منهنجو ڀوپيءَ ساڻ ڪولھڻو ليکيو، پر اکين تان پردا تہ ڪڇي ويہ، تنهنجي اصليت تہ سامهون اچي ويئي.“

”انهيءَ ۾ اصليت جي ڪهڙي ڳالھ آهي، زال ماڻھو سان ڪهڙو وات ڏيان ھا.“

”آءٌ تنهنجيءَ جاءِ تي هجان ھا، تہ اوڏيءَ جو اوڏي مهل مَندي مروڙي رکانس ھا.“ هن نفرت ڀريل نگاھن سان ٺهوڙيندي چيس. هو ۾ وڪون اڳتي وڌي آيو ۽ ٻانهن مان جهليندي چيائينس: ”مون کي بخش ڪر منهنجي سائڻ! هاڻ وڌيڪ ٻڌڻهارڪو نہ ڪرينم. اڳتي اهي دڙڪا تاب ڪوئ سهندومانس. وري جي ڪوڙ ڪيائين، تہ نيڙيءَ تي نهن ڏيئي آفت ماري ڇڏيندومانس.“

”هاڻ سون جو ڳنڍو بہ ٿي پوين، تہ بہ منهنجي لاءِ گيلت آھين.“ ست سان ٻانهن ڇڏائيندي ورائيائينس.
 ”ھا، ڇڱو جو ياد ڏيارينئي.“ هو ائين مَرڪيو ڇڻ ڦيڪائي وندرائيندو هجي. ”زيورن جي رسيد تہ ڏي پلا، هيل کيسا پُر ڪري آيو آھيان.“

”ايڏھين ڪر پنهنجا کيڪا کيسا! ڪوئ ٿا ڪين تنهنجا زيور، جيئي وڏيرو مينهل خان پالهي وڌي ڏيندو!“
 اهو ٻڌي هُن جي ڪنن ۾ ٻُڌندڙ جبل ڦاٽي پيو، ڌرتي ڌڙندي مڇوس ٿيس؛ پر پڌر ۾ ڪتل نل جو سهارو وٺندي، پنهنجي ۾ ۾ تير هڻي ڪيائينس.

”اهو وڏيرو مينهل نم، جنهن کي اڳ ئي ست سُرِيَتِيُون آهن!“

”مؤس ئي تم ست سنڀاليندا آهن، پاڙيا تم هڪ کي به نه سنڀالي سگهن. مان به مارينديس تم مير، چاڪر ڪونه چڪينديس.“ نخر سان ڪونج جهڙو ڳاٽ اوچو ڪندي ورائيائينس: ”سڀني جي سائڻ ڪري ويهاريندم، تو جهڙو ڪونهي جو بچا وينو ڪاڻي، توکي ئي ڏسان ته جئون ڪ جو چٽيل نظارو اکين اڳيان ڦريو ٿو اچيم. مون ته ڪنهن مؤس ماڻهوءَ جو مهارو ٿي گهريو، ته مٿي ڇانو ڪري عزت جا ڏينھڙا گهارينديس. مون کي ڪهڙي خبر هئي، ته تون ڪو اهڙو مچوڙو هئيز. هاڻ ته سوچيو اٿم، گڏهم جي لت کان هاڻي ڪ جي لت وري به چڱي آهي.“

اهو ٻڌي هن ڏند ڪرڻيندي چيس: ”ڏسان ته تون ڪيئن ٿي مينهل جي ٿين!“

”اهي جوش ڏيکار پوي ڪي، جيڪا ٿڪ جي ٿانو ۾ پئي کارائڻئي، مون کي اڪيلو نه سمجهه، ڪريان ٿي ڪيهم ته مڙي ويندا ٿيهم، گهڙي ڪ جو گهڙي ۾ گهڙائي سگهين ٿي. نڪاح ٻڌي ٿي وس نٿو هلائي، آيو آهين مون تي ديرو دماڻ، هون!“

”جيڪي توسان وهيم، سو سڀ ٻائي ٿي ويو؟“

”اي هاڻي هل هل، ڄاڻ وڏيرو مينهل آيو ڪار ۾، تو جهڙو ڪونهي جو ڏانگي ۾ چڙهي گھنڊڙيون وڄائيندو، ڇڻ ڇڻ ڪري اچي لهندو.“

”ته چئبو رن اڳ ئي ڪو مينهل کي هٿ ڪيو

ويني هئين!“

”هفتو کن ٿيو اٿم جو ساهيائين، ۽ مان ڪنڌ ڪونه ڪڍايو.“ مومل رومينٽڪ انداز سان ٿڌو ساهه ڪندي چيس. ”هو ته ڪين سالن کان چتو هو، پر تنهنجي ڪري منهن

نہ ڏيندي هيٺيانس.

اوچتو وڌيري مينهل جي ڪار جو بل ڊاڪ اسٽائيل
هارن وڳو.

ها.... ٺو.... ٺوٺو.... آ.

”مٺيس، هاڻي ڇا ڪريان!“ مومل کي پريشاني وٺي
ويئي. اڃا تڙ ڦٽڙ ۾ هئي، جو ڏاڪڻ تي وڏي ڪٽڙيءَ واري
بوت جي ڌم ڌم پئجي ويئي. ان ڌم تي وڌيرو مينهل، هڪ
هڪ سان شهر وڌيندو ۽ ٻئي مان سترن ۾ کوٽهڙا ڪندو
اچي اندر پهتو. جيسين تائين وڌيرو مينهل ڪانس ان بابت پڇي
ٿي پڇي، ته هين وڏيءَ حرقت سان شهباز مان جان ڇڏائيندي
چيو: ”ادا، هاڻي توکي موڪل، تون ڀلي وڃ ڳوٺ، ادي
ايمڻا کي به سلام ڏجان.“

—————

مریم جو پٽ

سياري جي هڪ سرمائي شام جو ايلفيءَ تان آن وئي جيئن ئي شبنم ڪار مان لهي گهر اندر آئي ته ورائڊي لڳ مائٽس جي پيلوروم مان انگلش اسٽائل وارو ٽهڪ ٻڌي ذري گهٽ پيڪٽ ٿي هٿ مان ڇڏائجي ويس.

”هي انگريز وري هتي ڪيئن!“ دريءَ مان ايندڙ فارين سڪريٽ جي دونھين جي خوشبو ساھ ۾ سمائيندي سوچيائين ۽ پيڪٽ ورائڊي ۾ ئي ٽيبل تي ڇڏي هوريان هوريان، نانگن وانگر سرندي ڪمري جي در وٽ اچي هڪي بيهي رهي. ڪاربن ڪچلين اکين ۾ ڪيئي سوال اڀري آيا هئس، جن کي محسوس ڪندي مائٽس، جا سهڻن رنگن واري ريشمي اجرڪ ۾ ويڙهجي سيڙهجي هٿر آڏو جنڊيءَ جي ڪٽ تي ويٺي هئي، تنهن اڃان چپ چوريا ئي مس ته هو فوجي انداز سان اٿي کڙو ٿيو ۽ ڏاڍي پنهنجائپ مان چيائين:

”بيدم، مان آهيان اوهان جو مائٽ شيراز — پنهنجو ته تمام پراڻو رشتو آهي.“

شبنم ۾ ئي قدم کيس هٿ ڏيڻ لاءِ وڌايا پر وري گهٻرائجي وڃ ۾ ئي بيٺي رهي:

”السلام عليڪم.“ هن ڪنڌ لوڏي، جهٽي انداز ۾ کيس ڪيڪاريو.

”اونهون....“ مائٽس ٽوڪيو، ”هٿ ڏيئي مائينس پاء ڪي، اهو سانڍي وانگر ڪنڌ جي لوڏ جو سڪڻو سلام پاڻ سنڌين کي ڪونه ٿو سونهين.“

”امي اڳتي خيال رکنديس....“ هوءَ هٿ ملائي جي ڊپ کان ٽرائيءَ تي رکيل چانهه جهٽ ڪري ڪپس ۾ اوٽل لڳي.

کيس ننڍڀڻ ۾ گڏ رانديون ڪرڻ واري شيراز کان شرم پئي آيو. هن به اهو مارڪ ڪيو ۽ شوخيءَ گڏيل سادگيءَ مان ڪلندي ويهي رهيو. سائيل ٽيبل تي رکيل پليٽ مان ڊراڻ فروٽ کڻي کائيندي ڪنهن ڪنهن مهل ڏانهن سرڪي ٿي ڏٺائين.

”ادا، ڪيتري کنڊ؟“ هن زوريءَ چين تي مرڪ آڻيندي پڇيو.
 ”هاف اونڌي.“

شبنم کي اڌ ڇمچو کنڊ وجهندي ڏسي ماسيءَ چيس:
 ”اي ابا، خيري صلي ڦيڪي ڦوڳ جهڙي چانهه ڇا لاءِ ٿو پئين؟“ ٿورو ويجهو ٿيندي پڇيائينس، ”آهين ته خوش نه؟“
 هو ٿورو مشڪيو.

”آنتي، گهڻي کنڊ ٿلهو ڪندي آهي.“
 ”بس ڪري ويهه ابا، اهي ڊاڪٽرن جا ٿلها ڀڄ-آءُ ته ٽن چئن ڇمچن کان گهٽ کنڊ ڪوپ ۾ وجهان ٿي ڪونه پوءِ به ٿلهي ڪئي؛ پوري پني آهيان.“
 ”اونو، ديت از ڪروئل، اها نا انصافي آهي. ملن جي واحد حق تي ڏاڙو آهي.“

”ڏاڍو شرير آهين،“ ماسيءَ پيار مان چيس. هن مشڪي چانهه جو ڍڪ ڀري شبنم ڏانهن نهاريندي چيو: ”اٺ اڙ ونڊر فل ٿي.“

هن مرڪي ڏٺو.
 ”ابا، اها تنهنجي اکر اکر ۾ انگريزي مون کي ته سمجهو ٿي ماري. تون ته انگلينڊ وڃي ماڳهين انگريز ٿي پيو آهين.“
 ”آنت، مان گهڻي ڪوشش ڪندو آهيان ته صرف سنڌيءَ ۾ ڳالهائين پر....“

”عادت ٿي ويئي اٿئي.“ ماسيءَ پاڻ ئي ڳالهه پوري ڪئي.

”آنتي....“ شيراز اوچتو ڌيان ڇڪايس، ”ڳالهين ئي ڳالهين ۾ اوهان جي چاش.... او.... آءٌ مين.... چانهه ته ٿري برف ٿي وئي هوندي.“ اکين ۾ شرارت چمڪڻ لڳس.
 ”هاڻ ماسيءَ تي ڪلون ٿو ڪرين.... هان؟“ مرڪندي
 ’چاش‘ ساسر ۾ اوتياڻين، ”تون وري ڪيڏانهن؟“ شبنم کي
 اٿندو ڏسي پڇيائينس.

”اسي.... هڙ....“ هوڻ بهانو ڳولي نه سگهي.
 ”گهوڙي ته ويهه، ورهين کان پوءِ پاءُ آيو اٿئي.... ڏهن
 ٻارهن سالن جو مس هو جڏهن چاچي انگلينڊ گهرايس.... تڏهن
 ڏٺو هـومانس. مٿان اچي خير سان ڏيهن پٽيهن ورهين جو
 جوان ٿيو آهي.“ ٿڌو سامه ڪڍندي چيائين، ”ادي عارفه جي
 قرب ڏيس ها ته هيئن پرديس ڇو جهاڳي ها؟“

شبنم واپس سيٽيءَ تي ويهندي شيراز ڏانهن نهاريو
 جيڪو آڱرين ۾ سگريٽ جهلي ڪوچ تي ٽيڪ ڏيئي اڪيون
 بند ڪري ’پگهلي پگت‘ جيئن چڻ ڪنهن گيان ۾ ويٺو هو.
 هوڻ ائين ئي سندس جائزو وٺڻ لڳي. ڪڪاڻو رنگ،
 ڪشادي پيشاني، مٿولا ڳل، ڊولائتا چپ.... شهباز جي پرن
 وانگر ڪليل ڀرون ۽ اڪيون.... هوڻ اڃان اکين ڏانهن نھاري
 ئي رهي هئي ته هن ڪٿي اڪيون ڪوليون. ڪي پل پنهي
 جون نظرون مليون. هن کي ائين لڳو چڻ وڃون وجود ۾
 لهي آيون هجن!

”مان اوهان جو مائٽ آهان.“

رڪي رڪي شيراز جا اڪر ڀريا لفظ ڪن ۾ سريلي
 ڪمٽن وانگر پني پريس. هن جو ’مائٽ‘ جون ڏس ڏيو وٺيو،
 نه نه ماڻيلي ماسيءَ جو به ماڻهو پٽ... بظاهر ڪڪاڻو
 مائٽي نه ٿي.

هو چڱي وقت تائين وٽن ويٺو حال احوال ڪندو رهيو
 ۽ وري اچڻ جو چئي موڪلائي هليو ويو.

اها رات شبنم ڪافي دير هن بابت سوچيندي گذاري هئي. هن متعلق گهڻو ڪجهه ٻڌو هئائين ته تمام سٺو آرٽسٽ هئڻ سان گڏوگڏ سڀ ڪنهن سان پوپٽ وارو پيار به رکندو آهي. ڏاڍو حسن پرست، دل ڦينڪ ۽ الائي ڇاڇا.... پر خير، آرٽسٽ حسن پرست نه ٿئي ته پوءِ آرٽسٽ ڪيئن ٿيو؟ هن ڄڻ دل ۾ کيس معاف ڪرڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو. البت 'دل ڦينڪ' واري ڳالهه ڪجهه ڳري لڳس، پر ان کي به ڪجهه جي پوئتي وانگر ڪٿي پري اڇلائين.... "اونه، پيو ٿي دل ڦينڪ، اسان جو ڪو ڊول ڪو چمتو."

اها به خبر پئي هئس ته انگلينڊ ۾ هڪ انگريز عورت سان شادي ڪرڻ بعد ٽن ٻارن جو پيءُ بنجي انهيءَ کي چنيسر وانگر ڏهاڳ جو ڏئون ڏيڻ وارو آهي. شايد هو به ڪنهن 'هار' تي هرڪجي کيس هميشه لاءِ ويڙهي چڪي هئي. انهن مڙني ڳالهين جي باوجود به شبنم کيس هڪ نهايت دلچسپ شخصيت تسليم ڪري چڪي هئي، جيڪا هن جي لُڪن لوسائيل زندگيءَ ۾ ڄڻ بسنت بهار جي ٿڌڙي هير بنجي آئي هئي.

شيراز جون زندگيءَ سان ڀرپور ڳالهيون ٻڌندي سوچيندي هئي ته، ڪيترا نه خوش قسمت آهن اهي انسان جن جون ڳالهيون دلچسپي ۽ چاهه سان ٻڌيون وڃن ٿيون. هن جي موجودگي کانئس اهو احساس به ڪي قدر گهٽ ڪرائي ڇڏيو هو ته هو به هڪ ڪا هن يتيم ٻارن جي ماءُ آهي.... نه ته شادي جي ڄڻ سالن جي پرمسرت زندگيءَ کان پوءِ پنجن سالن جو هولناڪ عرصو هن ڪهڙو نه اذيتناڪ حالتن ۾ گذاريو هو.... هاڻي ته حياتيءَ جو مقصد ٻارن جي اعليٰ تعليم ۽ پالنا کان سواءِ ٻيو ڪوئي نه هئس.

زلفي ايتري ملڪيت ڇڏي ويو هئس جو کيس ڪنهن به قسم جي مالي مشڪلات نه هئي. اڪيلائي جي خيال کان

ماءَ ڪي به پاڻ سان گڏ رهايو هئائين. هو پنهنجي زندگي نارمل حالتن ۾ گذارڻ جي گهڻي ڪوشش ڪندي هئي، پر جڏهن مائٽياڻيون ۽ ملڻ واريون همدردِي ڪندي چونديون هئس: ”هتي هتي، هن عمر ۾ پسيون ڪرايون!“ تڏهن کيس ڏاڍو ڏکيو لڳندو هو. ڪي ته چڙو ”ويچاري جواڻ جمان“ چئي ٿو ساھم ڪٿي رحم ڀريل نظرن سان ڏسنديون هئس ۽ ڪي ته ماڳهين هائو ڦاڙيندي چونديون هئس:

”پهاڙ جيڏي زندگي ڪيئن گهاريندين؟“

تڏهن اهو سڀ ٻڌي هن کي پنهنجي اندر هڪ ڪامپليڪس جو پيدا ٿيڻ محسوس ٿيندو هو ۽ پوءِ ان کي هٽائڻ لاءِ جڏهن هن ڏيڍ ڊزن نئين ڊزائن جون سونيون چوڙيون ٺهرائي ٻانهن ۾ پاتيون تڏهن ساڳين مائيتائين جا نڪ پيراشوٽ وانگر ٽائجي ويا هئا ۽ خاندان جي عزت خطري ۾ نظر آئي هئي. ماڻس به ته نمائائين مان ڊپل لفظن ۾ چيو هئس: ”ڏي... ايتريون ساريون چوڙيون نه پاء... لوڪ ڇا چوندو. هڪ به ڪٿي...“

”چوڙين پاڻ سان ڇا ٿيندو امي... مون پنهنجي زندگي زلفي جو نالو وٺي زنده رهڻ تي وقت ڪري ڇڏي آهي... هو مون سان هميشه گڏ آهي...“

”پر به ڏي...“ پوءِ هن اهي چوڙيون وري ڪڏهن نه پاتيون... جڏهن کان هو ۽ ڌوا ٿي هئي تڏهن کان هن جا ڪن ڏاڍا سرلا ٿي پيا هئا. هو پنهنجي باري ۾ ننڍي کان ننڍو سرٻاٽ به ٻڌي وٺندي هئي.

سڳيءَ سوٽ جي شادي جي رسمن مهل جڏهن چاچهيئس جي وatan حجامڻ کي چوندي ٻڌو هئائين: ”ماڻي زينا سنڀالجان جيئن ڪنوار جي مٿان سندس پاڇو به نه پوي.“ تڏهن سندس دل پلاسٽر آف پيرس جي رانديڪن وانگر ٽٽندي پڄندي محسوس ٿي هئس... تنهن ڏينهن ماءَ کي پاڪر پائي هو ۽ ڏاڍو رني هئي:

”امي... مان ايتري منحوس ٿي وئي آهيان جو ماڻهو منهنجي پاڇي کان به ٿا ڊڄن! ڀين ۽ شبن وڏا ٿيندا ته ڇا مان پنهنجي پٽن کي موڙ به نه ٻڌي سگهنديس؟“

”شبنم، اهي جاهل ماڻهن جا وهر آهن... تون ته پڙهيل لکيل آهين. توکي اهي ڳالهائون دل ۾ نه ڪرڻ گهرجن.“
 مائس لڙڪ اگهندي دلداري ڏني هئس. جيتوڻيڪ اندر ئي اندر هوءَ به رت جا لڙڪ لاڙي رهي هئي. لوڪ جي همدردين، نفرتن ۽ اعتراض هن منجهه ايترو ته احساس ڪمٽري پيدا ڪري ڇڏيو هو جو ٻاهر اٿڻ ويهڻ بند ڪري ڇڏيو هئائين. نه هو ڪنهن وٽ ويندي هئي نه ئي ڪير هن وٽ ايندو هو.

شيراز جي اچڻ ڪري گهر ۾ چڻ رونق پيدا ٿي پئي هئي. ٻار جيڪي سدائين ماءُ سان جهٽيل هوندا هئا سسي به ساڻس گهڻو هري ويا هئا. شيراز کي به سندن انگل آراڪندي خوشي ٿيندي هئي. هو جيتوڻيڪ وڻن روز ايندو هو ته به شبنم سان ڪلڻ ڳالهائڻ جو موقعو نه پئي مليس، پر تنهن ڏينهن ورائي ۾ سوئٽر ٺاهيندي ڏسي موڙو ريڙهي وڌس اچي ويٺو ۽ ٿڌو سامه ڪندي چيائين: ”اسان لاءِ ته ڪوئو ٺاهي.“
 ”ڀاڻي ويلينتي کي چئو نه.“ هن سندس ڏڪندڙ رڳ تي هٿ رکيو، ”ڀاڻي ته پاڻ ڏاڍو سٺو ٺاهيندي هوندي! انگريزياڻي آهي نه...“

شيراز شوخيءَ مان گهري نظر سان نهاريس، چڻ چوندو هجيس: ”هن ٺوڪون. ڪر ٺٺوليون... اڏائيم مذاق.“

شبنم جي چهري تي شرير مرڪ پکڙجي ويئي.
 ”مان آنتي کي چونڊس پوءِ ڏس ته ڪيئن ٿئي نت ڪري ڏين...“ هن سندس سوم بٽين جهڙين آڱرين ڏانهن نهاريندي چيو، جيڪي تيزي سان نيپلس هلائي رهيون هيون. ڪجهه دير ماڻ رهي کيس اهي نازڪ هٿ پنهنجي هٿن ۾ جهلڻ جي شديد خواهش ٿي.

هو چوڻ لڳو، ”هيڏي ڪر مان تنهنجو هٿ ڏسان.“
 ”مان نه ڏيکارينديس.“ هن هٿ لڪائيندي چيو. ”انهن
 ۾ هاڻي هوندو ئي ڇا، پاڳ جو دروازو ته بند ٿي چڪو آهي.“
 ”شايد ڪنڊ پاسي ڪا دري کلي پئي.“

”مان اڃا پوءِ وهن ۾ پئجي وينديس.“
 ”اهڙي ڪا ڳالهه هوندي ته مان ٻڌائيندس ئي نه.“
 ”نم ادا، مان ٻڃان ٿي.“

”بس بس، مون کي گهڻا لقب نه ڏي. صرف شيراز
 ڪافي آهي. هيڏي ڪر هٿ.“ هن سوڙو رڳڙهي اڃان به
 ويجهو ڪيو ۽ هوڻ پريان ئي کيس پنهنجا هٿ ڏيکارڻ لڳي،
 هن جهٽ ڪري کين پنهنجي هٿن ۾ جهليو ۽ اڪيون سندس
 اکين ۾ وجهندي شاهه جو شعر چيائين:

”موسل کي مجاز جا اکين ۾ الماس،
 نه عام نه خاص، جي ويا، سي وڍيا.“
 ”چنڊ جوان ۽ سچ، جي وڙهين...“

”هي اڄ توهان کي ڇا ٿي ويو آهي؟“
 ”تنهنجي چهري کي ڏسڻ سان مون کي چنڊ ياد ايندو
 آهي.“ نگاهن مان نينهن، ڇانڙون ڪري ڇڻي پيس.
 ”انهيءَ تڪلف جي پلا ڪهڙي ضرورت.“

”ٻاءُ گاد شبنم، تنهنجي گول چهري کي ڪارن وارن
 ۾ ڏسي ائين لڳندو اٿم جيئن چنڊ ڪارن ڪڪرن مان ليٽا
 پائيندو هجي.“

”ڇڏيو ڇڏيو اهي ڪوڙ.“ هن هٿ ڇڏائي چيو.
 ”نون پلي نٿا ٻراها حقيقت آهي ته توکي ڏسڻ سان
 چنڊ جو اميج ذهن ۾ اڀري ٿو.“

”هون، اوڻيهين اونڌائيءَ وارو چنڊ.“
 ”هتي به ته ساڳيو حال آهي، ٺاڪ منجهند ڪڏهوڪو
 گذاري شام جي ڪنارن ڏانهن پيو رڙهي پنهنجو سج به ته.“

”توهان ته مرد آهيو.... مان ٻن ٻارن جي ماءُ آهيان.“
 ”دين واٽ، مان به ته ٽن ٻارن جو پيءُ آهيان. تون
 کٽي چئن جي هجين، اٺ سيڪس نو ڊفرنس.“
 ”جي!!“ هن پنهنجا پدمڻا پيراڻ ڏئي پلمصراط تي ڪنهندي
 محسوس ڪيا.... دل جي ديول ۾ مريم جو بت ڏڏندي محسوس
 ڪيائين.... خطري جون ڪيئي گهٽيون وڃائيندي فائر بر گيڊ
 جي گاڏيءَ مغز ۾ چڪر ڪاٽيس.
 ”اوه....“ هوءَ پڪههجي وئي.
 ”واٽ هيٺنڊ؟“

”ڪجهه نه.“ هن اٿندي چيو، ”ٽي. وي تي منهنجي
 پسند جو پروگرام هلندو پيو هوندو سو ياد اچي ويو. اچو،
 توهان به اچي ڏسو.“

هو بي دليءَ سان اٿي هن جي پويان اچڻ لڳو ۽ ڪوچ
 تي ويهي اداسيءَ مان ٽي. وي ڏسندو رهيو.
 ماسيءَ کير ۾ ٺهيل سٽيون آڻي اڳيان رکيس ته به نه
 ڪاڌائين ۽ طبيعت ٺيڪ نه هئڻ جو بهانو ڪري جلدي هليو ويو.
 ٽي ڏينهن گذري ويا، هو نه آيو شايد ته رسامو هو.
 پر جڏهن هڪ شام شيراز کي ڊپل قلمن سان ايندو
 ڏٺائين ته سندس خوشيءَ جي حد نه رهي. پنهنجي خوشيءَ
 تي پاڻ حيراني وٺي ويس.

”ڇا ٿي پيو جو خوش ٿيس.... هو سٺو انسان آهي...
 سٺي انسان مان ته هرڪوئي خوش ٿيندو آهي.“
 شيراز ڊرائنگ روم ۾ اچي ويٺو ۽ رڳو مان رسالا کڻي
 اٿلائيندو پٿلائيندو رهيو. شبنم ڪافي ٺاهي ڏانهنس وڌائي. هن
 ڪپ وٺندي پڇيو: ”ٻار نظر نٿا اچن؟“
 ”مولوي صاحب کان پڙهن پيا.... ڇو؟“
 ”ائين ئي پڇيم.“

”ايترا ڏينهن اوهان ڪونه آيا.... ٻارن ڏاڍو ياد ٿي
ڪيو....“

”ڇڙو ٻارن؟“

”اسي به ته ڏاڍو ياد ٿي ڪيو.“

”بس.... ٻيو ڪنهن به ياد نه ڪيو؟“ اکين ۾ شرارت
نچڻ لڳس.

هوءَ شرم کان ڳاڙهي ٿي وئي. ڪوبه جواب نه
ڏيئي سگهي.

”شبنم“

”جي.“

”صرف جي ڇو؟ جي شيراز ڇو نه؟“

”رڪو نالو ڪيئن وٺان؟“

”مان ڪو ايڏو توکان وڏو، بزرگ يا چاچو ته ناهيان
جو بي ادبي ٿيندي.“

هن کي ڪل اچي وئي.

”وائِي آر يو لافنگ؟“

”نه ڪلان؟“

”ٻلي ڪل، پر ٻڌاء تنهن ڏينهن منهنجي ڳالهه اڌ ۾
ڇڏي ٿي. وي ڏسڻ ڇو هائي وٺينءَ؟“

”اهڙي ته ڪاٺي ڳالهه نه هئي.“ شبنم چور نظرن

سان ورائيس. ”ڪي ڪي پروگرام سٺا لڳندا آهن.... توهان
کي ته وڻندا آهن ڇا؟“

”سون ڪي تون وٺندي آهين.“

هوءَ ويتر شڪي ٿي وئي ۽ قالين تي پير ڪهڪشائي لڳي....

اٺين ڪندي شيراز کي ڏاڍي وٺي. هو يڪ ڏک ڏانهن
نهاريندو رهيو.

شبنم هن جي اکين جي تپش برداشت نه پي ڪري

سگهي ۽ ان کان بچڻ لاءِ زوريءَ چيائين: ”اسي ڪي اوهان

جو ٻڌائي اچان.“

”نرس، ڪهڙي تڪڙ آهي.“ هو مشڪيو، ”پوءِ
 گڏجي ٿا هلون. مان اڃان اتي ئي آهيان.“
 ”اسي ته پاڻ ئي اچي وئي.“ ماءُ کي ايندو ڏسي چيائين.
 هو اڻي ساڻس مليو. ڪجهه دير ويهي حال احوال وٺڻ
 کان پوءِ ماسينس نماز پڙهڻ لاءِ اڻي وڃڻ لڳي.
 ”انڪل، انڪل!“ ٻار وٽس ڊوڙي آيا.
 ”ايترا ڏينهن ڪٿي هئا انڪل؟“ ٻين پنهنجون ٻانهون
 هن جي کلي ۾ وجهندي پڇيو.
 ”توهان ايتري دير ڪٿي ها؟“ رسڻ جهڙو منهن
 ٺاهيندي چيائين، ”مان سوير کان توهان جون پڇائون پيو ڪيان.“
 ”انڪل مولوي صاحب ڇڏيو ئي نه پئي.“ شبن چيو.
 ”انڪل، هو.... توهان چيو هو نه....“ ٻين، ماءُ جي
 ڊپ کان پنهنجو اشارو واضح نه ڪري سگهيو.
 ”ها ڊيش، ڪوٽ جي کيسي ۾ هٿ وجهندي چيائين.
 ”هي ڏسو توهان جا ببل گهر، چاڪليٽ، لالي ٻاپس، اسٽڪر،
 مارڪر ۽ ڪلر پينسلون....“
 ”هون.... ته اندر ئي اندر انڪل کي فرمائشون ڪيون
 اٿو.“ شبنم شوخيءَ مان چين.
 ”انڪل کي ئي ته فرمائشون ڪيون آهن، ڪيئن
 ٻارو؟“ ڳالهن تي پيار ڪندي چيائين.
 هيٽريون ساريون شيون ڏسي ٻار خوشيءَ مان چڻ بي
 قابو ٿي رهيا هيا.
 ”ڇڱو هاڻي جلدي سان ڊرائينگ ڪاپي ۾ ڪار ڪري
 پوءِ مون کي ڏيکاريو.“
 ”ٺيڪ آ انڪل.“ ٻئي خوشيءَ مان ڪلر ڪرڻ لاءِ
 پنهنجي ڪمري ڏانهن ويا.
 ڊرائينگ روم ۾ هاڻي هو اڪيلا رهجي ويا.
 ”سوير آنتي ٻڌايو ته توهين حيدرآباد وڃڻ کان سنڀريا

“آهيو؟” شيراز پڇيس.

“ها، امي کي وڃڻو آهي. ٻارن کي به موڪلون آهن، منهنجو خيال آهي ته اسين به ادا جن وٽان گهڻي اچون.”
هو هڪدم سنجيده ٿي ويو.
“ڏير، از سمننگ، آءٌ هيٺو ٿو ڏيڻ لڳو.”
“ها، چئو.”

“جي تون ويندين ۽ هلي ته مان اهي ڏينهن ڪيئن گذاريندس... منهنجي دل ٿي ڄاڻي ته ٻه ڏي ڏينهن توکان پري رهي مون ڪيئن گذاريا... مون ڏٺو پئي ته توکان سواءِ رهي سگهان ٿو يا نه... ”

“جي!!” من مندر ۾ ڪيئي گهٽيون وڃڻ لڳيون...
ڄڻ ڪو پڇاري مورتِي جي چرڻن ۾ پنهنجي دل ڀيٽا ڪرڻ لاءِ اچي رهيو هجي.

“انگلينڊ وڃڻ ۾ باقي ڪي ڏينهن ته وڃي بچيا اٿم...
تون ويندين ته هر هڪ ڏينهن منهنجي لاءِ عذاب بنجي ويندو... ”
“.....! ” هو ۽ پنڊ پهن بنجي وئي.

“شبهر، وقت منهنجي هيان ۽ تنهنجي مورت پڪڻ رنگن ۾ ڇاهي ڇڏي آهي ۽ مان اهڙي حالت ۾ پهتل آهيان جو هڪ ٻل توکان هري پاڻ نٿو سهي سگهان.”

هن کان الائي ڇو وري به اکر نه اڪليو.
“يو آر ڊفرنٽ فرام ايڻي اڊر وومين آءٌ هيٺو لڳو-
ميٽ.” شيراز جي انهي ۽ ڪامپليمنٽس تي هن جي اکين ۾ روشني ظاهر ٿي.

“ننڍڻ جون يادون ڏاڍيون پياريون ٿينديون آهن شبنم، اهي ڪڏهن به نٿيون وسرن... حالتون مون کي توکان پري وٺي ويون ته به تنهنجي ياد مون کان نه وسري سگهي...
مان اکين ۾ تنهنجي تصوير کڻي توکي انگلينڊ جي رنگين رستن تي تلاش ڪندو هئس ۽ پوءِ هڪ ڏينهن مون کي

ويلينٽي ملي وئي جنهن جي وجود ۾ توکي ڳولڻ لڳو هئس
 مون کي ساڻس لڳاءُ هو. هو منهنجن ٻارن جي ماءُ به ته
 هئي، پر اسان جي وچ ۾ ڪڏهن به ذهني هم آهنگي پيدا نه
 ٿي سگهي هئي. ها.... ان کان سواءِ ٻي ڪا هم آهنگي ڪابه
 حيثيت نٿي رکي.... اهوئي ڪارڻ آهي جو ساڻس سمجهوتو
 نه ڪري سگهيس ۽ هوءَ مون سان وفا نه ڪري سگهي.“
 نينهن سندا ناسور چڻ اڪلي پيا هئس.

هوءَ ڏانهن ائين نهاري رهي هئي، جيئن ڪو ٻار
 پرين جي آکاڻي ٻڌي رهيو هجي. ڪي گهڙيون ماڻ رهي
 شيراز چيو: ”مون توکي پهرين ڏينهن ڏسڻ سان چيو هو ته
 پنهنجو پراڻو رشتو آهي.... مون کي توهان هڪ ئي رشتو
 منظور هو، اهو هو توتان فدا ٿيڻ جو، سير گهورڻ جو....
 تنهنجو تن من پنهنجو ڪرڻ جو ۽ پنهنجو تن من، دل جون
 واڳون تنهنجي هٿ ۾ ڏيڻ جون. ان کان سواءِ ٻيو رشتو
 نه اڳ مون کي قبول هو نه هن کان پوءِ ئي ٿيندو مان
 توهان شادي ڪندس.... دير از نشنگ ڏو اسٽاپ آس.... نشنگ
 تون چنڊ بنجي منهنجي زندگيءَ ۾ چمڪندين.“
 ”اهو ناممڪن آهي شيراز.“ هن پهريون ڀيرو سندس
 نالو ڪنيو.

”واڻي، جَسٽ ٽيل مِي وائي؟“
 ”انڌيرو منهنجو مقدر آهي.... مان تنهنجي زندگيءَ ۾
 ڪابه چانڊاڻ پکيڙي نه سگهنديس.“

”منهنجي دل ۾ تنهنجي چاهت جي چانڊاڻ هزارين چنڊ
 چمڪائي ڇڏيا آهن.... آءٌ ول ميڪ يو هيپي، آءٌ ول لتو يو
 ناؤ اينڊ فار ايور وٽ آل ماه هارٽ اينڊ سول.“

”اوهان ويلنٽي کي بيوفا چئو ٿا، مون به ته زلفي سان
 توڙ نپاڻن جو وعدو ڪيو هو.... محبت ڪئي هئي.... هو
 ڪٿي دنيا ۾ ناهي.... هن جي ياد ته مون سان آهي. وفا جو

وعدو ٿوري، مان به ته بيوفائي ندين!

”نارگيت اٿ، ايت اس اونلي ائينڪ آف پڻو ٻي.“
شيران سگريٽ ڊڪائيندي چيو، ”مان بهار ۾ ڪي حساب ليڪا
نه ڄاڻان. تون ڪنهن جي به پاڻ ۾ ٻڌل هينءَ. ڪنهن سان
به وعدا ڪيا هئا. مان اهو وساري ڇڏيندس، پر هتي تنهنجو
تن من منهنجو هوندو. جيڪي به بهر گهڙيون مونسان گهاري
سگهندين ته اتي منهنجا هوندا...“

هوءَ گهڻين ۾ پئجي وئي، کيس ڪو جواب نه سجهيو،
”وات از ورٽنگ پڻو؟“

هوءَ وري به ماڻ رهي،

”شبنم، مان توکي سچيءَ دل سان پاڻ آڇيان ٿو. جو تون
هن ڏوھ جي، سون وانگر خطاوار ناهين. پر تون ته ماڻ ڪيائين
صاف ۽ شفاف هئين، توکي هر ويرو مان ڌرتيءَ جي ٿوڙ، ويرو
ٿو ڪريان... تنهنجي سڪ وسرڻ جوڙي ناهي، پر مان وعدو
ٿو ڪريان پاڻ کي توکان هزارن ڪوھن جي فاصلي تي
گهلي وڃڻ لاءِ تيار آهيان، جتي پنهنجي بيماري وجود تي
منهنجو پاڇو به محسوس نه ڪرين.“

شبنم جو سئون ائين ڪومائجي ويو جيئن ٽانگر ٿي
سرڻ جو سايو ٺهيو هجي.

”شبنم، ان راهه ۾ جڏهن گهڻو پنڌ گڏ مليا آهن ته پوءِ
شايد موت کان سواءِ ٻي ڪا شيءِ جدا نه ڪري سگهندي...“
منهنجون اکيون اهو سور سهي سهي نيت به ماڻ ڪري
وينديون پر جي تون مون کي پاڻ کان پري ڪرڻ لاءِ تيار
ناهين ته پوءِ مان اها ساڳي وات وري ڪڏهن به نه ڏيندس.
”تو سان شادي ڪري رهندس...“

”ائين ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟“

”ڏير از نه هري، ٽيڪ پوٽر ٿاڻيم... تون ڀلي آرام

مان سوچ.“

”مان ان لاء سوچي به نٿي سگھاز.“

”بي شادي ڪرڻ گناهه ته ناهي.“

”جيڪڏهن مان زلفي سان پيار جي شادي نه ڪريان

ها ته بي شادي منهنجي لاءِ گناهه نه هجي ها.... بي شادي

ڪرڻ سان اوهان جو ساٿ منهنجي گهايل دل کي قرار ته

ڏيئي سگهي ٿو پر منهنجي ضمير جا زخم ڪڏهن به نه ڀري

سگهندو.... اهي ناسور بنجي منهنجي اندر ۾ چڪندا رهندا.“

”اهو تنهنجو اجايو وهم آهي.“

”اها حقيقت آهي.“

”هوءَ تون مون کي هميشه لاءِ وڃڻ ڇو نٿي ڏين؟“

”.....“ پنٺيون پٺ تي جهڪي پيس.

”تون مون سان پيار ٿي ڪرين؟“

”نه....“

”اهو پيار ناهي ته ڇا آهي.“ شيراز جون اکيون سچ

وانگر چمڪڻ لڳيون.

”ان کي دوستيءَ جو نالو به ڏيئي سگهجي ٿو.“

”دوستي به ته پيار جي بنيادن تي قائم هوندي آهي ۽

پيار دوستيءَ جي بنيادن تي قائم رهندو آهي. خبر اٿي ميلم.“

هن ڪوبه جواب نه ڏنو. ڇڙو ڏانهنس تڪيندي رهي.

شيراز چپنڊڙ نظرن سان چپن تي مرڪ آئيندي چيس: ”تون

وعدن جي پابند آهين. قول جي سچي رهي آهين، ان ڪري

زلفي سان ڪيل محبت جا وعدا ٽوڙيندي پاڻ کي گلتي ٿي

سمجهين. نه ته تون دل سان منهنجي ٿيڻ تي چاهين..... توکي

مون سان محبت آهي.“

”نه نه، ائين ناهي.“ هوءَ گهٻرائجي وئي.

”ائين ئي آهي، ماءِ سُویت ماءِ پيريشس لو.... يو

آر مائين.“

”مان توکي صرف روحاني پيار ڏيئي سگهنديس، تنهنجي

دوست ٿي رهنديس.... تلم سني دوست.“
 هو ڪيس ’تون‘ چئي مخاطب ڪرڻ لڳي.
 شيراز جو چهرو مرڪ سان روشن ٿي ويو: ”آءٌ
 اڳري وٽ يو... دوستي جي بنيادن تي ٿي سهي، مون سان
 پيار ته ڪرين ٿي.“ معنيٰ خيز نظرن سان ڏسندي چيائين، ”اسان
 جي وچ ۾ شرافت جي هڪ تلوار رهندي.“
 ”سچ؟“ سر تان ڄڻ ڪو شرمناڪ ٻوجھو لهي پيس.
 ”ها.“ هن مرڪنڊڙ اکين سان ورائيو.
 ”پڪو وعدو.“

”ها، پر اهڙو نه جهڙو تو زلفي سان ڪيو هو.“
 هو خوشيءَ ۾ لفظن جي گهرائيءَ تائين نه پهچي
 سگهي. هن لاءِ ته اها خاطري ئي ڪافي هئي ته هو سندس
 دوست رهندي.

”آخر دوست ٿيڻ ۾ حرج ئي ڪهڙو آهي؟“ هن سوچيو.
 پر جڏهن شيراز پنهنجي گهر هليو ويو ته ساڻس ٿيل
 سموريون ڳالهيون ور ور ڪري ڪيس سڄي رات ڌونڌاڙڻ
 لڳيون. پنهنجي خوشي ڄڻ عارضي محسوس ٿي هئس.
 اڄ صبح سان ماڻس حيدرآباد ويل هئي. سيءُ گهڻو هئڻ
 جو بهانو ڪري هو ساڻس گڏجي نه وئي. جيتوڻيڪ ٻار به
 گڏ هئس ته به اڪيلائيءَ جو احساس ٿي رهيو هئس. شيراز
 به ڪونه آيو هو ۽ هو ۽ هو ۽ شام کان ڊرائينگ روم ۾ سندس
 انتظار ڪري رهي هئي. ذهن منجهيل خيالن جو مجموعو بنيل
 هئس. شيراز سان شادي ڪرڻ لاءِ ڪير به هن کي ٿئي
 روڪي سگهيو، پر زلفي سان محبت ۾ توڙ نپاڻن جا وعدا ڇا
 سڀ فريب هو... دوکو هو... مان اهڙي دوکياڙ به ٿي
 سگهان ٿي... هو پنهنجو پاڻ کان پڇندي رهي.

ڪڏهن زلفيءَ سان ڪيل وعدا ٻاراڻا ٻول ٿي لڳس،
 جذباتي فيصلا ٿي سمجهيائين. ڪنهن مهل عمر جي پختگيءَ

شیراز سان سڄي پيار جو سرٽيفڪيٽ ٿي ڏنس.... هن کان سواءِ زندگيءَ جو تصور به نٿي ڪري سگهي.... ٻئي ئي لمحي زلفي هڪ معصوم ۽ پرخلوص فرشتي جو روپ ڌاري سندس سامهون بيهي رهندو هو ۽ هو ۽ پاڻ کي دغا باز بيوفا سمجهي هن جي قدس ۾ جهڪندو محسوس ڪندي هئي.

پوءِ شیراز لاه هن جي دل ۾ ايتري محبت ڪٽان آئي.... اها ته هڪ سان ئي ٿيندي آهي.... اهو سڀ وقتي لڳاءِ آهي ٻيو ڪجهه به نه.... مان هن سان محبت نٿي ڪريان.... نٿي ڪري سگهان.... ها صرف.... دوستي.... دوستي.... محبت.... محبت!

دل ۽ دماغ جي انهيءَ جنگ هن کي جهڙو ساڻو ڪري ڇڏيو.... هو آهستيگي سان ديوان تان اٿي ۽ اسٽيريوٽيپ آن ڪري قالين تي ئي ڪشن رکي اونڌي ٿي ليٽي پئي.... هلڪي موسيقي جي سُر هن جي منجهيل ذهن کي ڇڻ شاور جهڙو سرور ڏنو. در کي اندران لاک ڪرڻ جي آواز تي هن پاسو ورائي ڏنو. شیراز باز وانگر هن ڏانهن وڌيو ۽ کيس پاڪر ۾ ڀري بي اختيار پيار ڪرڻ لڳو.

”آءُ لو يو، ماءُ بيوٽيفل انٽرسيٽ ڊارلنگ.“
 ”بس ڪر شیراز....“ گرم ٻانهن ۾ موم وانگر وکهرڻ

جو ڊپ ٿيس.

”مون کي پورو پيار ڏي شينم.... مان ائين ٿو محسوس ڪريان ڇڻ تو پنهنجي حسن جي زڪوات، جا صرف چاليهن پتي هوندي آهي، مون کي ڏني آهي.“ شیراز سندس چين مان اسرت ڦڙا اوٽڻ کان پوءِ پنهنجا ڇپ سندس اکين تي رکيا ۽ تر جيان پنهنجي جسم سان جهٽائيندي چيائينس:
 ”ڊارلنگ، اهي ٿينديون آهن محبتون.... ائين ٿيندا آهن پيار.... ڏس، ڪيئن پيا لڳون.... ڇڻ پورا ٻارهن ٿيا هجن.... ٻنهي کانئن جو ميلاپ.“

”اهو ميلاب وقتي هوندو آهي شيراز.“ هن پاڻ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪئي.

”ڊارلنگ ڪڏهن به نه.... ڪڏهن به نه.“ مٿين جو مينهن ڳلڻ، ڇهن ۽ اکين تي وسائيندي چيائينس، ”مون تي اعتبار ڪر ڊارلنگ، آزمائڻو هجي ته آزمائي ڏس.... پر پوءِ سڄي زندگي پڇتائيندين.“

”ڇو؟“ هن جهڙي آواز سان پڇيو.

”مان سر ڪهوري يقين جو ڏياريندس.“

”شيراز، ڇا سچ تون مون کي ايڏو پيار ٿو ڪرين؟“

”ها، ڌرت ننگ بٽ ڌرت.“

شبنم جيئن پوءِ تيشن ويجهو ايندي ڏسي ننڍا ڪڙوا احتجاج

ڪيو: ”ائين نه شيراز، ائين نه....“

”جان، مون کي نه روڪ، مان مران ٿو.“ شيراز

مندس ڇهرو پنهنجن هٿن ۾ جهليو ۽ پيرن کان چوٽيءَ تائين

التجا بنجي ويو.

روم پاري ۾ هن جو جسم ڪوري جيان ٻرڻ لڳو ۽

سڄي جان پگهرجڻ لڳي.

”مان اهو ڪڏهن به نه چاهيندس.... پاڻ صرف دوست

آهيون.... سٺا دوست....“

شبنم ٻنهي هاتهن سان کيس ٽپلھو ڏنو. شيراز جو ان

هماليه جبل جي چوٽيءَ کي سرڪرڻ کان به وڪون ٻري هيو تنهن

ٻاڻ کي ان اوچائي تان لٽڙجي ڪرندي وڌي پڙا مان چيو:

”ڏاڍي ظالم آهين.... ڏاڍي ظالم آهين....“

هل لاءِ شبنم جي هيانءَ کي جهڙو آيو ۽ دل جي ديول ۾

مریم جو مقدس بٽ پُري پور ٿيڻ تي هو ٻر هن پاهرا تي

پنهنجا ڪنبنڙ پير سنڀالي ورتا ۽ ڊرائينگ روم مان ڊوڙ ٻاڻي

وڃي پنهنجي ستل ٻارڻ کي چمڻ لڳي.

سوڀي

سوڀيءَ جي مڙس جي بيماري اينگهجي ڇا پئي ڄڻ گهر ۾ جوويهه ڪلاڪ ميڙو متو پيو هو. انهيءَ ميڙي مڃائڻ ۾ سوڀي ۽ سندس ڌيئڻ جي فطري خوشمزاجيءَ سان گڏ رلڻي ملڻي سڀاءُ جو پڻ وڏو دخل هو.

پنهنجون پرايون، اوڙي پاڙي جنون ٻارين پڇين سوڌو طبيعت پڇڻ جي بهاني روز بينيون هونديون هئس.

پهريائين ته دستور موجب ڏڪنديون ڪمبنديون ڇها منهن ڪري گهر ۾ گهڙنديون هيون ته متان مڙهو راتورات آسهيو نه هجي. هنن جو انديشو به پنهنجي جاءِ تي صحيح هو. ڇو ته لڳاتار نازڪ دور مان گذرڻ واري شيءِ کي ڪنهن مهل به خطرو ٿي پئي سگهيو. پوءِ جيئن گوگڙوءَ تان مٽي لاهبي آهي تيئن بنا ڪنهن دير جي مغز جي ڪيسٽ ۾ ٽپ ٿيل سوال کڻي ورجائيندي پڇنديون هيون، ”ڪيئن آهي ادو؟“ يا ”ڪيئن آهي ڇاڇو؟“

”ساڳيو ئي حال آهيس!“ سوڀي به بنا ويسارڻ جي ساڳئي جواب ڏيڻ تي هري پئي هئي. رڳو اهو ٻڌڻ جي دير هوندي هئس، پوءِ ته اوکا ٻوکا لاهي کڻن تي چڙهي ويهنديون هيون ڪچهريون ڪرڻ ۾ ڪلڪلاڻ. سندن ٻارن جي پلٽڻ ست پائي دم دم ڪندي ڪڏن تي حملو ڪري ڏيندي هئي. سوڀيءَ جي مڙس جي ڪوئيءَ واري ڇت تي سوڀيءَ جي مهري جو پراڻو ڪمڊو، وڏي ڌيءَ جو چاليهه سال

اڳوڻو ٽٽل ننڍڙو پينگهو، سوپيءَ جي مڙس جي هٽيل نڪتل سائيڪل، گهڙامچون، رسا، ايسون پاوا، تباخ، ڪونٺرا، چلمچون، دها ۽ ٻيو گهڻي ڪن ڪچرو سندن ڌيان ۽ دلچسپيءَ جو خاص مرڪز هو. بس پوءِ ته ڪڏ تي ڌم ڌمان سٽڪا ۽ ڦهڪا لڳا پيا هوندا هئا، هوڏانهن هو اڳهو اهڙي، سورن جو ستايل، ڏڪن جو ڏڏايل اڪيلائيءَ جي عذاب جو بهار جيلو ڏينهن ڇت جا ٽيئر گارڊر گهڻندي گذاريندو هو ۽ پنهنجي نصيب جو لکيو چارن سان ڀرپور پلستر لٽل چُر جهڙي ڪوٺڙيءَ ۾ پيو لوڙيندو هو. کيس ائين محسوس ٿيندو هو ڇڻ سندس جسم جي پلستر کي به ڪلر کائي رهيو هجي. ڪوئي هن لاءِ جيئري قبر هئي، ۽ هو ان ۾ جيئرو لاش، انهيءَ قبر ۾ عطر ۽ ڪافور بجاءِ ڦڪين ۽ ڪاڙهن سان واسيل اجرڪ جو ڪفن اوڍي پيو ڪڙهندو هو.... سڙندو هو.... ڳرندو هو.... پر مرنندو نه هو. ٻاهران ايندڙ زالن جي ٺهه ٺهه ۽ ڪڪڙن جي ڪڙ ڪڙ هن لاءِ روز جو ويل هو. ڪڪڙيون به هينئن تي مڱ ڏرڻ کان صبح سانجهي اوچا ڳاٽ ڪڙي ڪڙ ڪڙ ڪري ڪوئيءَ ۾ هڪ ٻئي پٺيان ڪاهي پونديون هئس. ڪا ڪٽ جي هينان، ڪا مٿان ڪا ٽپائيءَ تي پيون ٿمڪن تي ٿمڪا، هٽنديون هيون. وس ٽٽي هليڻ نه ته ڪر آرو به سندس هنج ۾ ويهي ڪن ها.

سوپي جڏهن کان ڪڪڙيون ٻاليون تڏهن کان محشر ٿي رلي پيس، سڄو ڏينهن انهن ڪڙ ڪڙ ٺٽ ٺٽ ۾ ڪنيو ڪڙ ڪڙ ڪري پئي هڪليندي هئن.

”ڪڙ ڪڙ، ڳانو پڇيو.“

”ڪڙ ڪڙ، ٽنگ پڇيو.“ پاراتو ضرور ڏيندي، پوءِ

ڇو نه هلي هلي سندس ٿي ٽنگون ٽڪر ٿي پيون هجن.

جوڻس جي واتان هر وقت ڪڙ ڪڙ ٻڌي نه رڳو

هوءَ کيس وڏن کنين واري فارسي ڪڪڙ لگندي هئي، پر پنهنجو مغز به چڻ ڀولتري فارم محسوس ٿيندو هئس. ليٽي ليٽي غير ارادي طور ڪڪڙ پيو ڪندو هو ته من ڪجهه آرام مليس. پر آرام ڪٿي. ڏينهن جو ڪڪڙين نٺو حرام ڪري ڏني هئس ته وري رات جو سڄي پاڙي جا ڪتا سندس ڪوئيءَ جي دريءَ ٻاهران وڏا ٻار، ڪڍي ويتر سندس هيٺانءَ ڦاڙيندا هئا.

”لا.... خ.... جي لعنت هجيو نڀاڳا. چنڊا.“

هو انهن کي پڇائڻ لاءِ ملٽول هٿ سان ڀر ۾ پيل ٽپائي تي ڌڪ هڻي هڪل ڪندو هو جنهن تي ڪٽ هيٺان ستل ٻلي سجاڳ ٿي بيزاريءَ مان مياڻون ڪندي هئس چڻ دهمان مان چوندي هجيس: ”ماٺ ڪري پئجي رهه اگها ڏسين ٿو رات جا به وڳا آهن، طبلو ڪوه پيو وڃائين.“

هو تئين ٽپائيءَ تي ڌڪ هڻندو هو پر ڪتن ڪٿي ٿي ٻڌو. ويتر اوناڙيون ڪري وڏا پار ڪڍي رهيل سهيل رت جا به ٽي ڦڙا به سڪائي ڇڏيندا هئس.

هينئر ته خير ويچارو نه ڏهن جو هو نه ڪهڻ جو، پر جڏهن اڃان ڪڙو تڙو هو، رت ٻت ۽ ست ساهه هيس، تڏهن به سوڀي کيس لفٽ ٿي ڪونه ڏيندي هئي، اهي چار ڏيثر به لائي ڪيئن زور ٿي ظلم سان چئي ڏنائينس. جن مان هڪڙي ته ٻن نياڻين جي بيواھ ماءُ ممتاز هئي، ٻي طلاق يافته دمساز، ٽين مومل، پنهنجي راڻي يعني مڙس کان رٽل، ۽ چوٿين ڪناري ڪنيا سومل.

کين به مڙس جي نه ڪا پرواهه هئي ۽ نه ضرورت. پنهنجي ليکي پاڻ مڙس ماڻهو هيون، ڏاڍي هوشياريءَ ۽ سگهڙائپ سان گهر جو گاڏو پئي گهليائون.

بيءَ جي پينشن توڙي ماستريءَ واري زماني ۾ خريد

ڪيل زمين جي ٽڪر کين چڱو سهارو ڏنو.

سوڀي، مٿس جي ڪمري ۾ جڏهن بيٺا هئا ۽ ٻين وغيره ڪٿڻ يا رکڻ ڪاڻ ايندي ويندي هئي ته هو حسرت مان نهاريندو هئس. هو پنهنجي رک جي ڀر ۾ زندگيءَ ۾ ڇڻ ڪنهن چڻنگ جو ڳولائو هو. تنهن ڏينهن همت ڪري اجرڪ جي ڪنن مان پنهنجو هڏائون هٿ ٻاهر ڪڍي هن کي ٻانهن مان جهلي مٿل ڪراڙي رومينٽڪ آواز ۾ چيائين:

”سمل ماءُ، ٻه گهڙيون ويهه ته سهي هنيو ٿو سنجهي.“
 ”ايڏهين!“ هن سندس هٿ کي بچان سان آڇل ڏيندي چيو.
 ”سونڪي اهي لاڏڪون ٿا وٺن.“

هن جو هٿ هوا ۾ سڪل ٿاريءَ وانگر جهولي هيڏي ٻن جيان ڪٽ تي چڻي پيو. اها هئي به حقيقت. هن کي اهي لاڏ شروع ڪان ٿي نه ويا هئا ته هينئر ڪٿان وٽس ها. ان جي برعڪس سندس ساهيڙيون خوش قسمت هيون جن کي ٻٽا ٻٽا پاڪر پائي هنئين سان لائيندي هو ۽ ٽڪري ڪونه هئي. هڪ طرف ڪچيءَ کان پيءُ جي بي حد لاڏ پيار ۽ هاوي رهڻ واري انداز جتي کيس لاشعوري طرح مرد بنائي ڇڏيو، اتي ماءُ جي اجائي ڇينپ مردن لاءِ هن جي دل ۾ نفرت پيدا ڪري سندس نسوانيت جي جذبن کي ڇڻ ڇيڻائي رکيو. ٿورڙي وڏي ڇا ٿي ڇڻ پابندين جو ڳرڻ اچي ڳچيءَ ۾ پيس. ٻاهر نڪرڻ تي بندش. سوت ماساٽن سان گهرو ٿي ڳالهائڻ ۾ اعتراض، کلڻ تي ڪنٽرول، در دريءَ تي بيٺو وٽ دڙڪا. هو ٻه جا هر دم پيءُ سان گڏ ٻاهر رهندي هئي تنهن کي گهرجي چار ديواريءَ واري گهٽيل ماحول منجهائي ڇڏيو.

کيس رڳو گڏين سان راند کيڏڻ جي فراخديءَ سان اجازت مليل هئي. وٽس ڪوڙ گڏيون هيون تن ۾ هڪ لاڙهيل ۽ مبرو مرض جهڙو گڏو، جيڪو راند مهل سڀني گڏين جو

واري ڦيري سان پيو گهوت ٿيندو هو. اهو گڏو کيس اصل نه وڻندو هو ته به ان سان راند کيڏڻ لاءِ چڻ لاچار هئي، ڇو ته ان کان سواءِ گڏين جي شادي به ته نٿي ٿي سگهي نه. ڪيترا ڀيرا ماءُ کي نوان سهڻا گڏا ٺهرائي ڏيڻ جي فرمائش به ڪئي هئائين، پر خبر ناهي ڪهڙي نفسياتي نڪتي کان جواب ملندو هئس:

”ڪاٺي ضرورت ناهي گڏن جي - گڏيون ڪوڙ اٿئي انهن سان ويهي راند ڪر.“ پوءِ اوچتو هنن جي ذهن ۾ اسڪيم آئي، هن گڏي کي ڪٿي پري اڇليو ۽ گڏين جي گڏين سان شادي ڪرائڻ لڳي. اهي گڏيون سندس ڪچي ذهن ۾ ايڏيون ته رچي ويون جو ننڍپڻ جي راند وڏي هوندي پريڪٽيڪل لائف اختيار ڪئي. کيس پنهنجو مڙس چڻ ننڍپڻ وارو اڳڙيءَ جو گڏو نظر ايندو هو جيڪو بنهه نه وڻندو هئس. جڏهن هن جي پل پلان هئي تڏهن ساهيڙين سرتين سان خوب عيش ڪيائين، هيٺوٺائيز ڪندڙ رنگ گادڙ پنگ وارو ڪجل پاڻي پنهنجي گلابي ۽ نشيلي نين جي ڏورن ۾ انهن کي جڪڙي ڇڏيندي هئي. انهن قاتل ادائن ڪري هوءَ سٺ ۾ ڏاڍي مقبول هئي.

هينئر ته ڪابه اهڙي خاص ساهيڙي نه هيس، اها گهر ۾ ٿوري گهڻي رونق به ٿيڻ جي ساهيڙين سرتين ڪري هئي. مڙس جي چاڪري ۽ اون ڪجهه مڙئي ڍرڪاڻي ڇڏيس نه ته سٺ ٻاهڪ ورهين جي عمر ۾ به اڃان ڪڙي تڙي هئي. هونءَ به هڏ چم مائهو اصل جهڙو پائو. بنوم جهڙو مصر جي اهرامن ۾ رکيل مصالو لڳل ممي. ورهين گذري وڃڻ کان پوءِ به ساڳي جا ساڳي. هوءَ به چڻ ڪا مصر جي ممي هئي. رئيس چاڪر خان جي چوٿين زال بلتيس بانو جڏهن ٻڌو ته سوييءَ جو مڙس انتهائي نازڪ دور مان گذري رهيو آهي، ۽ سخت خطري ۾ آهي ته کيس به سندس طبيعت پڇڻ

جي فڪر اچي ورايو ڏٺائين ته پوڙهو جي مري پيو ته سڄي عمر لاءِ ميارِي ٿي پوندس، آخر به ته سائڻ وڏڙين جي وقت جا جهونا رستا هئا. ڳل لڳئي ڪان ويڃي پر منهن لڳئي ڪان نه ويڃي، سو بلقيس به انهيءَ چوڻيءَ تي عمل ڪندي اڄ ورهين ڪان پوءِ پنهنجي سرتي شمان کي ساڻ ڪري وڏي ڪڙيءَ وارو سنڀل هائي، مٿان ايراني چادر اوڍي پرس هٿ ۾ کڻي ننڍڙيءَ ڌيءَ مهر سوڌو سڏي ڪنهن جي ڪهر جو رخ ڪيو.

”اٺي شمان ڪٿي ڪٿي رلايو اٿئي،“ بلقيس سوڙهيون گهٽيون، ڪڏون ڪو به لتاڙي بيزار ٿيندي چيو.

”نو ته چيو ٿي ته رکشا ڪنداسين، انهيءَ ڪان ته چڱو هو جو رئيس موڙ ڪٿي اچي ها ته ان ۾ چڙهي هليون ها، اڃا پوءِ ڪٿي سرڪس ڪرائي اٿئي.“

”تڪڙ به ته توکي هئي، آڏو رئيس الائي ڪڏهن ڪيلبن مان واندو ٿئي ها، مون پانيو هلي خفو لاهي اچون. رخشا ملي ويندي. پر اڄ الائي رلي ڇو نه ملي.“

”مونکي ته سندن گهر به ياد نٿو پوي.“ بلقيس ٽاپوندي سنڀل هيٺان آيل سلوار جو ويڪرو هانچو ڇڏايو.

”مونکي چڻو ياد آهي، ورهيه ٿيا جو هڪ ڀيرو ماسي بختاور سان گڏ سندس پٽن جي طهرن جو سڏ ڏيڻ وئي هيس.“

”ڏسجان مٿان منهنجا هڏ رلائين، الائي ڪهڙن پاسن ڪان پئي هليڻ توبهن... الا.“

بلقيس چيئي ڪان سنڀل بچايو.

”گهر ته ڪٿي وڃي ٺهرايا اٿن.“

”اٺي امان تون ته سنڀالي هل،“ شمان سامهون ايندڙ ڪڏهن گاڏيءَ کي ڏسي ننڍڙي مهر کي ڪانپيءَ ڪان جهلي پاسي ڪيو.

”اڃان ڪيترو پري آهيون؟“ بلقيس مرئينگ حالت

۾ پڇيو، ”ڪهڙي ڪاريءَ ڪاڌم جو هيٺس هلي هيس مڙهي
کي پڇڻ.“

”بس اچي پهتا آهيون، اها ڏس نه سامهون ماڙي اٿن.“

اهو ٻڌي بلقيس کي چڻ ساهه هڻجي ويو.

سرنڪ جهڙي ڊگهي سوڙهي ۽ اونڌائي ڏاڪڻ تي

پئي چٽيون نينگريءَ سوڌو ماکوڙيءَ وانگر رڙهنديون رڙهنديون
چڙهن لڳيون.

”يا دستگير! بلقيس ڪڙيءَ کي بچايو.

”اٺي بلقيس تون هيٺس اهو مشنڊل نه پائين ها ته ڇا

ٿي پوي ها؟“

”هاڻي جيڪا خطا ٿيئي هيم سا ته ٿي رڳو ٻه

گهڙيون سامت جو ساهه ٻڻ ڏينر.“

آخري ڏاڪو اورانگهي آپ ساهيءَ مان مٿي جو چڙهن

ته منهن وٽ ئي ڪٽ تي ويٺل سوڀيءَ کي ڏٺائون جا ڊگهي

تسبيح هٿ ۾ کنيو ويٺو هئي.

”اٺي آءٌ صدقو ٿي وڃان منهنجي بلقيس آئي آهي!“

سوڀي هڪ ٺٻي سان اٺي ڪڙي ٿي. ڪٽ هيٺان ويٺل ڪڪڙ

ٺاهه مان پڙڪو کائي هڪدم اگهي جي ڪوٺيءَ ۾ گهڙي وئي.

”امان ڪير آهي، امان ڪير آهي؟“ چار پنج رڙيون

ڪورس جي انداز ۾ اندران ڪوٺيءَ مان ٻاهر اڱڻ ۾ پهتيون.

”اٺي ٻاهر ته اچي ڏسو پنهنجي بلقيس آهي. منهنجي

پاڻي. ٿڄ شريڪ ٻاهر گلڻ جي ڌيءَ.“

سوڀي چڻ لغامون پنهنجي هٿ ۾ جهليندي چيو:

”اٺي صدقو وڃان، ساڳيون لوڏون پقيس حنيفت جهڙيون

پئي ڏٺي.... بدن به اهڙو.... ڳالهائڻ به ساڳيو.“

نينگريءَ سان ڳالهائيندو ڏسي چيائينس:

”ساڳيا پنهنجي پٺيءَ جهڙا نمونا پئي ڏين.“

بلقيس ويچاري جوان زال سا ڦڪي ڦڪي ٿيندي پئي

وڃي ته ڪا شايد آءُ اهڙي ٻڌيءَ جهڙي مڙم ٿي وئي آهيان.
 ”سبحان الله، سبحان الله!“ ائين چوندي بلقيس کي پاڪر
 پائي وڌي نڪاء واري مني ڏنائين. ننڍڙي مهر کي به ڳرائڙي
 پائي مني ڏيڻ لاءِ اڳتي وڌي.

”اون اون“ هن پٺيان مان منهن تي هٿ رکي
 ڇڏيو. وري شمان ڏانهن ڪيڪر لاءِ وڌي.

”اٺي شمل، تون گهڻن ڏينهن کان پوءِ ڏٺي آهين....
 الانهي ڪنهن جو ساءُ ٿيو اچيم توکي ڏسيو.“ ائين چوندي
 جيئن ئي پاڪر پائي مني ڏنائينس ته وات ۾ جيڪو هڪ
 ڊگهو ڏند وڃي بچيو هئس سو شمان جي مٿ ۾ گهڙي
 ويو. شمان رت ۾ ڳاڙهي ٿي وئي، بلقيس گهٻرائجي يڪدم
 پنهنجي چادر رت اگهڻ لاءِ ڏنس.

”اٺي ڇا ٿيو؟“ سوڀيءَ حيرت مان تارا ڦرڙايا، ”مون
 ته آهستي پيار ڪيو.“

”ڪجهه نه پڙهي.“ شمان چادر جي ڪنڊ سان ڳل
 اڳهندي ڦڪائيءَ مان ورائيو، ”موهڙو هيڄ سو ڦاٽي پيو.“
 ”اٺي قربان ٿيان تنهنجي موهڙي تان.“ سوڀي شودين
 اکين سان ڏسندي چيس. شمان لڇ کان اکيون هيٺ ڪري
 ڇڏيون. ايتري ۾ سوڀيءَ جي ڏيئڻ جو ڌڻ به اچي سهڙيو.

”بوا ٻڌم ته ڇاڇو ڇاڪ ڪونهي، هاڻي ڪيئن آهي؟“
 بلقيس ڪٽ تي ويهندي اڪڙيل سامهه کي جائتو ڪري پڇيو.
 ”بس ڙي امان، ساڳيو حال آڏس.... بخارن جا سڄ....“

ڄڻ ٻٽ ٻيا ٻن پائيءَ جو چڪو پئي ته پيٽ مان
 گهميو نڪريو وڃي، پيٽ وڃي پئيءَ سان لڳو آهيس،
 گهڻيون ئي ستيون ڦڪيون ڪيون ڪيون، پر امان، الله به آهي
 شاهوڪارن جو غريبن جو ڪير ڪونهي.“

”بوا پوءِ دوا دارون ته ٿيندو هوندو ڇاچي جو؟“
 ”بس امان وت آه، الله ڪان سواه پيو ڏيڻ وارو“

آهي ئي ڪونه.

”هي چاچي جي ميوي لاءِ آندا اٿم.“ بلقيس پرس مان پنجاه جو نوٽ ڪڍي، لڪائي مٿ ۾ ڏنس. ”اٿي الله ٻچڙن مان گنج ڪندئي، سڪي سهاڳڻ هوندين.“

”الله وڏي حياتي ڏيندو چاچي کي،“ ايئن چئي هنن جن چاچي وارو چپٽر بند ڪرڻ چاهيو. ”اٿي اسان اهڙي دعا نه ڪر!“ سوڀي آمالڪ هيانءَ ڦاٽي ڏانهن ڪندي چيو.

”وڃي سگهو ٿئي.... محتاجيءَ کان بچي، عذابن ۾ پيو آهي جيئن جنجال اٿس.... ڪهڙي ڪم جي اهڙي وڏي حياتي.“ بلقيس حيران ٿي شمان ڏانهن نهاريو ۽ ٿوري ترميم سان ٻيهر دعا ڪيائينس.

”الله پنهنجي هلندي هلايس.“

”ها... آ... آ....“ سوڀي ٿڌر ساهه کنيو، جنهن ۾ سوين سور هئا. اهو سور ڇا گهٽ هو ته سندس مڙس اڇا جيئرو هو.

ڪڏهن ڪڏهن ائين محسوس ٿيندو هئس جن مڙهو انتقاماً جي رهيو هجي. مٿانئس پنهنجي ٽهل ٽڪور جو بار وجهي دل ٿي دل ۾ ڪپيون هڻي کيس چيڙائي رهيو هجي. نه ڪيڏانهن گهمڻ گهٽڻ جهڙي نه ڪيڏي اچڻ وڃڻ جهڙي. ٻاهر نڪري به ته ڪيئن... گهر ۾ ئي ويل جي منهن ۾ هئي. فجر جي پانگ کان به اڳ اڃان اڳڻ ۾ مٺي نند ستي پئي هوندي ته ورائندي لڳ ڪوئيءَ مان مڙس جا سڌ پيا پوندا هيس.

”او ممل ماءُ، ممل جي ماءُ، پاڻڙي ڪٿي آ... جلدی... ممل ماءُ... پاڻڙي.“

”اونهه... اڃان ئي...“ هو ننڍا ڪڙين اکين سان...

منهن هيل جهڙو.

”بلقيس مونکي اهاڻي هيانءَ جي تڪليف! هيانءَ اٿم
 ئي ڪونه... دل جو ته دهڪوئي ڪون ٿي ٻڌان، پيت
 اچيئي ڪون، ائين ڏينهن سڪي ڦولهيڙي! هاڻي ته ڪن ڪن کان
 به پورو ڪون ٻڌان.“

”الله رحم ڪندو بوا،“ بلقيس چيو، ”چاچو جڏهن
 چڱو ڀلو هوندو هو ته رڳو نٽ پائيندي هئين، ڪجل اکين
 ۾ ته سڄي سٽ ۾ چڻ ڦڻ ڪڍيو ويندي هئي.“
 ”سبحان الله.“ هن جا ڦٽ اکڙي پيا. ”سرتيون ڏسيو
 پيون ٿرنديون هئم... اهي به ڪي وقت هئا... ائي دمساز،
 اوچتو ڏيئي ڪي هڪل ڪيائين، ”ڪا شربت ٻاڏلي ڪي
 پڪوڙا مر ملا ته گهرائي.“

”ائي امان ڪنهن کان گهرايان،“ دمساز مٿو ڪنهندي
 ورائيو، ”ڪو ٻار ئي ڪونهي، اڄ نينگريون سبق وٺڻ به
 ڪونه آيون، نه ته انهن کان ئي گهرايان ها.“

”نه، نه بوا، تڪليف نه ڪريو.“ بلقيس چيس. ”آءُ
 اهي ٻاهر جون ڪنيون شيون کان ڪون، بيمار ٿيو بوان.“
 ”ائي امان ڪيڪ گهرايان ٿي اهي ته پلا ڪاءُ.“
 سوڀيءَ قرب مان چيو ۽ سومل ڪي هڪل ڪيائين.

”ائي سومل، بالڪنيءَ سان رڙ ڪري هوئل واري
 پوڀي... توبهن! مٿو ڪڏس ڇا پئي چوان... ڇا نالو آهي
 ٻاڏلي جو ڏکيو... ها... پوڀاليءَ ڪي چئيس ته ڪيڪ
 ٻاڏليون ڏياري موڪلي.“

”نٿيو سومل.“ دمساز ڀيڻ ڪي چيو، ”جيئجيءَ جنت
 جو پت آيو آهي انهيءَ کان ٿي گهرايان.“

”بوا انهن ڪٽراڳن ڪي ڇڏيو منهنجي طبيعت ليڪ
 نٿي رهي... آءُ اهي شيون کان ئي ڪون.“

”ائي بلقيس پلا ٺلهي ’ڪيڪا ڪالا‘ جي ٻاڏلي؟“

سوڀيءَ جن ايلاز ڪيو.

”بلقيس ڀلا ٿلها ڪيڪ ته ڪائيندين ته؟“ سومل هيٺوڏاڻن ڪرڻ واري انداز سان ڏسندي چيس.

”اڏي اوهين ڪا تڪليف نه ڪريو، پنهنجو گهر آهي.“

”پنهنجو گهر آهي ته پوءِ تڪليفون ڇڏا ڇڏيون.“

سومل چيو.

ايتري ۾ نينگرو هوٽل جي مڪين لڳل چڪي ۾ ٻاٽليون، پاڻ ۽ ڪيڪ وٺي آيو. ڊگها چهنٻ ڌار ڀلا ڪيڪ ڏي بلقيس يڪدم ڪٿي نڙيءَ ۾ هٿ وڌا.

”منهنجو گلو خراب آهي بوا.“

”اٺي امان ڪاٺي ته ڏس.“ سوڀي چيو.

”بوا مونکي معافي ڏيو.“ بلقيس ليلهايو.

”اٺي الا پئسا اڃايا ويا.“ سومل افسوس ڪيو.

”انهيءَ کان ته پوءِ گهرايون ئي نه ها.“

”اٺي شمل ڀلا تون ته ڪاءُ بلقيس ڪي ته ڪٿي گلي

۾ سور آهي توکي ته ڪونهي. تون ته ذرو ڪاءُ ته منهنجي

دل خوش ٿئي.“

”مونکي پاڻ حڪيم جي جهل آهي.“

”اٺي الا بلقيس ڪاءُ ته سهي.“ سيڪسي سومل چيو.

”اٺي الا ڪون ڪاڌس.“ ممتاز ڪٽ تي ويهندي عجب

مان اڪيون ڦاڙي پڇيو.

”ڇو ڀلا؟“

”الا بلقيس، اسانجو هيترو ذرو به نه ڪاڌئي؟“ دمساز

چيس ”اسان غريبن جو ڀلا ڪيئن وٺندئي.“

”اٺي ڇو ڇو؟“ ممتاز تارا آيتا سڀتا ڪندي چيو.

”اسيرن غريبن سان هڪ جهڙيون آهن، اڏي دمساز،

اهڙو خيال ئي نه ڪجانءِ، بلقيس اهڙي زال ئي ڪونهي.“

”اٺي ڀلا منهنجي هٿ سان ڪاٺو ته ياد ڀيري ايندو

تم هنن هٿن سان ڪارائين. ”ايئن چوندي سوڀي ڦوڪڻي وانگر
سيٽيل نسن وارا گهنجیل هٿ ڪڍي، پاڻ شمان جي وات
ڏانهن وڌايو.

”ايڏهين، ايڏهين! شمان جو روح ڦري ويو.

”پڻي آءُ اهي پاڻ کان ئي ڪون.“

”اٺي الا چار آنا اجايا ويا.“

”اٺي پڻي هاڻي تون ئي ڪڍي ڪاٺي ڇڏ.“ شمان چيس.

”اٺي تنهنجي نالي جو پاڻ آءُ ڪيئن ڪان! صدقو نه

آءُ پاڻ کي ڪري ڇڏيان.... تنهنجي نالي، سو وري آءُ
ڪيئن!“ سوڀي يڪ ڏک شمان کي ڏسندي چيو.

”ادي ممتاز تنهنجون نينگريون ڪڍي آهن؟“ شمان
تيز نظرن کان بچڻ لاءِ اوچتو سوال ڪيو.

”جهي اندر وينيون آهن، انگريزي پيون پڙهن.“ رڙ
ڪري سڏايائين.

”اٺي زلف بي بي، شاه بي بي اچي ’اينتيءَ‘ سان ملو.“

اهو ٻڌي شمان کي ڄڻ ڀيٽ ۾ اينتي پڄي وئي.

چوڪرين مرڪي شرمائي هٿ ڏنو، ”خوش آهيو آٺي.“

”ها امان اوهين خوش آهيو، شاباش شاباش! ڀلي پڙهو
ڀاڳ اوهانجا پورا سورا آهن.“

”ها، سچ ويني چوين....“ ممتاز ميڪڻي آواز ۾ چيو.

”ممتاز آءُ پريان ويهي ٿي ٻيڙي پيان.“ شمان اٿندي

چيو، ”بلقيس کي دونهن وٺي ئي ڪون، کنگهه ۽ سرڪو
ٿيو پويس.“

”شمل ايڏهين چو.... هوڏانهن سامهون ڪوٺيءَ ۾ هلي

چيلهم سنئين ڪر، ڦوڪ ذري به ڀر. بلقيس ڀلي ته جيسين

نينگرين سان ڪچهري ڪري.“

شمان جا هلي هلي ساڻي ٿي پئي هئي ڪت تي فرحت

سان لپتي ٻيڙي پيئڻ لڳي. ايتري ۾ سوڀي کي به چلمر سوڌو

ڪوئيءَ ۾ گهڙندو ٿس هوءِ اٿڻ لڳي ته هن ٻانهن کان
جهلي لپٽائيندي چيس:

”لپٽي پئي هج شمل، آءٌ هتان ٿي ويهي چلم جي
ڦوڪ ڀرين.“ اڃان به ڦوڪون مس ڀريائين ته ٻي ڪوئيءَ
مان آواز ٿيو: ”ٻاڙي! ٻاڙي! ٻاڙي!“

”اوجھو! ويلھو نه وقت، ليلان چڙهي تخت.“ سوڀيءَ
پڻڪو. ”مهل ڪمهل نه ڏس بس، ٻاڙي... اونھ!“ هوءِ
نڙ کي چڙ مان پري اچي ٻاهران بيد ٻين کڻڻ وئي. مڙس
جي اها عادت بنھ ڪون وٺندي هيس. گھڻن ڏينھن کان پوءِ
اڄ دل پشوري ڪرڻ جو موقعو مليس، سو به اگهي نه منس.
فلمي ولن وانگر عين موقعي تي وڃ ۾ ٽپڪي پيو.

هوڏانهن چارئي پيٽون تير تلوارون سنڀالي ميدان ۾
ڪاهي پيون. ممتاز وڏي هڻڻ جي حيثيت ۾ پنهنجو پهريون
حق ڄاڻندي بلقيس جي گوڏي تي گوڏو رکي ويئي ۽ پنج
رپيا ڏيندي ناز گڏيل عاجزيءَ مان چيائينس:

”هي مون غريب فقيرائيءَ جا اٺئي سوپاربن لاءِ“ بلقيس
مرڪندي سندس دل رکڻ ڪاڻ پشما پرس ۾ وڌا.

”ڪٿي سڄي سڄي مونکي فقيرائي نه سمجهجانءِ“ هوءِ
هرو ڀرو ٺھڪ ڏيئي ڪٽ تي ڦلابازي پائڻ واري انداز سان
پيٽي ٿي وئي.

ٻيءَ ۾ رپيا لکائي ڏيندي چيس، ”هي ڦوڙن جا
اٺئي... منهنجي سڪ جو سڏ...“

ٽين به ۾ رپيا مٺائيءَ جا ڪري ڏنس. چوٿين جهنڊڙي
هڻندي ڪن ۾ سرباٽ ڪيس، ”سوپاريون هلائيندي سانءِ
غريب ساهيڙيءَ جون قبول ڪجانءِ.“

چارئي گڏجي ڳالهائين، ڀانيئون ته ڪا ’سوني مرغی‘
آهي بلقيس جون اڪيون ڦاٽي ويون ته ڪنهن جي ٻڌي
ڪنهن جي ٻڌي. هڪ جهنڊڙي هڻيس ته ٻي پائين پهرين

ڪي ڪل ڪونهي آءُ جهنڊڙي هٿانسه. ائين ڪندي جهنڊڙين سان ماس ئي پٽي ڇڏيائونس.

”چنگو پيڻ، هاڻي اسان ڪي موڪل ڏيو. گهڻي وينيون سين شمان ڪي به سڏ ڪيو ته وڃون، سڄ اچي لٿو آهي.“

”بلقيس اڃان ته سڪ ئي ڪونه لٿي.“ ممتاز چيو.
 ”امان او امان، وئينءَ ڪيڏانهن.“ سومل رڙ ڪئي،
 ”بلقيس هينئر ئي وڃي.“

”رڙيون ڇو پئي ڪرين.“ دمساز چيئيئيس، ”بابو نه جاڳي پوي.“

”ڪون ٿي وڃي، ڪون ٿي وڃي!“ سوپي غسل خاني مان بيڊپين وارا هٿ ڌوئي ٻاهر نڪرندي چيو، ”بلقيس امان اڃان ويهه گهڙي ساعت نينگرين ڪي سڪ ته لاهڻ ڏي، ورهين کان پوءِ ٿي منهن ڏيکارين... آءُ صدقو ٿي وڃين منهنجي راڻي... بوا جو چوڻ نه سوناه.“ سوپي بلقيس ڪي ڪجهه دير ويهڻ لاه مجبور ڪري ڇڏيو ۽ پاڻ شمان ڏانهن ڪوٺيءَ ۾ وئي.

”اڻي شعل تون به بلقيس سان گڏ وندئينءَ هلي!“
 ڀر ۾ وهندي چيائينس، ”اڃان نه حال ٿي دل جا ڪون ونڊياسين... سياري جي رات... سوڙ وجهي ڪوسڙيون ٿي حال ونڊيون ها... محفلون ڪيون ها.“

”پڻي آءُ راتن جو محفلون ڪيان ڪون.“ شمان ڪٽ تي پٽ سان ٽيڪ لڳائيندي چيو.

”اڻي اڄ رات ڪٿي ٽڪ، وڌيڪ ٿئي ٽڪين ته اها هڪ رات. دستگير جو سنهن اٿئي، ڪٿي رهه... ڀلا ٿئي ٽڪين ته ڏينهن جو ئي ڪڏهن اچ، حال احوال ڪيون...“
 ”اڻي پڻي...“

”اڻي ذر ذر پڻي چئي هنيون ڇو پئي ساڙهر، مونکي

تم رڳو ايئن سوڀي ڪري سڏين ته به هنيون ٿري برف جو
گنديو ٿي پئيم.“ سوڀي اکين مان شود پائيءَ جا شعلا
وسائيندي چيس.

”اٺي پتي ٻيو ڇا چوئين؟ منهنجي پتي جيڙي ته آهن.“
”اٺي ٻڌ مائي، آءُ ڪالھوڪي ٻار، مڙس جي سورن
اغڙي ڪئي آهيان... نزلي کان مٿو اڇو ٿيم تنهن ڪري
سڀ ساهڙيون ڇڏي وڃم، ڇڱو جو بلقيس سان گڏجي آئينءَ
جو ورهين کان پوءِ توکي ڏنم ته سهي... اڄ به مونسان
ڇڱي طرح سلوڪت سان هل ته ڇوڪري ٿي پوان.“
”اٺي ڇڏ جند پتي، هاڻي تون ڇوڪري ٿئينءَ...“
”اٺي ٺهيو، ٺهيو.“ سوڀيءَ مصري رقاصه وانگر چيلهه
کي جهجهڪا ڏنا، ”خوشيءَ جهڙي خوراڪ ڪونهي ڳڻيءَ
جهڙو مرض ڪونهي.“

”پتي پوءِ ڪهڙو مرض لڳو اٿئي دشمنن کي؟ مون
ٻچڙيوال جي سلوڪن مان ڪهڙو فائدو ملندئي.“
”اٺي جيڪو ملندو سو مونڪي خير آهي،“ سوڀي
اکين ۾ رس گلن جي چاش پريندي چيو، ”نوڪي به ٻڌائيندس.“
”پتي آءُ ته تنهنجون ڳالهيون سمجهي نٿي سگهان.“
”اٺي پاڻهي سمجهنديءَ رڳو ڪنهن ڏينهن خلاصو
اڄ، سمجهو ڳي به باتين پيار، ذرا هولي، سوڀي غلام عباس جو
گانو ڳائيندي ترنگ مان ڪنڌ لوڏيو ۽ گهٽيل اکين سان
شمان کي جُوءِ پائي ڏٺو. هو حيران ٿي وئي.

”پتي تسبيح پڙهندي پڙهندي ڇا ٿئي.“
”توکي ٿي ڏسان جو تون وڃين پتي.“ سوڀيءَ الوداع،
الفراق قسم جو ڏٺو ساهه کڻي چيو، ”وري الائي ڪڏهن
دلين جو ميلاپ ٿئي.“

شام گهري ٿيندي وئي... ڪوئيءَ ۾ اونڌائي پڪڙجي
وئي... شمان کي وحشت ٿيڻ لڳي... سوڀيءَ جي اکين جا

چهر ڳرا ٿيندا ويا.... بهاري جي موسم هئڻ کان پوءِ به سڄي پگهرجي وئي.... هٿ ٿڌا برف جهوڙا ٿي ويس.

”اڻي ٻڌي ٻئي ٻار.... اونڌائيءَ ۾ هانو ٿو منجهي....“
 ”منهنجي دل جي سوچري کان پوءِ به؟“ سوڀي اکين ۾ اکيون وجهندي چيس. شمان نظرون پڇاڻيندي گهرائجي هيڏانهن هوڏانهن ڏسڻ لڳي.

”ڊچن ڇو ٿي منهنجي جان.“ هو ٽيئن گهرائجي وئي،
 ”منهنجي ڳالهه ته ٻڌ....“

”ٻئي ڇڏ انهن ڳالهين کي.... مونکي وڃڻ ڏي....“
 ”ٻي ته ٻار....“

”ٻئيءَ کي هن ڪڍ ۾.... مونکي اهو ته ٻڌاء ته آخر تون اهڙي رکي....“

”ٻئي وڃڻ ڏينم.“ شمان جلدي ڳالهه ڪاڻي.

”شمل تون صفا ڪا ٻار آهين.... ٻڌ.... توکي خبر

ٺاهي.... ته جڏهن من ۾ محبت....“

”ٻئي پري ٿي آءُ اٿان....“ ايتري ۾ ڄڻ وڃ وراڪو ڏٺو. سوڀيءَ جون لونڊڙيون ڏنڻ لڳيون.... رڳون ڇڪجي ويس، تڪو ساهه ڪڇڻ لڳس ۽ شمان کي ڪنهن جنائي اثر هيٺ ڏونڌاڙڻ ۽ چيپاڻڻ لڳي، شمان جو مغز ڄڻ سن ٿي ويو.... سوڀيءَ جي جسم مان ايندڙ پگهر ۽ ڪن ۾ پيل عطر جي پڙي جي ڌپ کان دل ڪچي ٿيڻ لڳس.

”هان، هان! ڇا ٿي ڪرين ٻئي....“ شمان پنهنجون سڀ قوتون گڏي چيو ۽ هڪ جهٽڪي سان سوڀيءَ کي ٽيڙهي پاڻ کان الڳ ڪيو ۽ تڙ تڪڙ ۾ چلم سان ٽڪري ڪوٺيءَ کان ٻاهر نڪتي.... رڻو به سوڀي جي هٿ ۾ رهجي ويس.

”ڇا ٿيو شمان، ڇا ٿيو؟“ بلقيس پڇيس. ”اڳتي ڪيهر ڇو آهين، خير ته آهي؟“

”پتي....“ شمان سهڪندي ورائيو، ”پتي آهي نه.“
 ”هيس.... پتيءَ کي الائي ڇا ٿيو.... جو....“

”اٺي الا امان کي ڇا ٿيو!“ شمان جي ڳالهه کانپندي
 چرئي چئون، زلف بي بي ۽ شاه بي بي سميت ڊوڙ پائي
 سڪولِيءَ ڏانهن ويون.... پتي ٻاري ڏٺائون ته سويي اونڌي
 سون ڪٽ تي ڪريل هئي، سندس وات ايس تي لڳل هو
 جنهن منجهان رت پئي ويو ۽ ڏند هيٺ ڪٽ جي پائي وٽ
 ڪريو پيو هئس.

”اٺي الا امان جو ڏندا“ ممتاز هانو ڦاڙ ڏانهن ڪئي.
 سون بي سويي ۽ چنگندي اڪيون کوليون.
 ”ڪيڏانهن وٺي شمل؟ اٺي شمل ڪيڏانهن وٺي
 سون؟“

”اٺي امان ڇڏ پچر شمل جي،“ ممتاز چيو، ”هڪڙو
 ڏند هيٺ سو نه پچائي ڇڏي، نه مڙين.“
 ”اٺي الا امان ڪيئن پڳو.“

”اٺي صدقي ٿيو شمل جي نالي امان.... ڪيڏانهن
 وٺي شمل؟“

”اٺي الا نائيءَ تي ڪڍو سڄو آيو هوندو.“ زلف
 بي بي ۽ شاه بي بي گڏجي چيو.

هنن جي ”اٺي الا“ جي هونگار بي بي پئي.... بلڪس ۽
 شمان سنگريءَ کي ڏانهن کان وٺندي ٽڪڙيون ٽڪڙيون
 ڪري کڻي اچيون.

سین سپ

ڏاک منجهند جو ورائڊي ۾ پينگهي تي لپتل رهي
کي وڃي هلائيندي هلائيندي جهوڙا اچڻ لڳا ۽ اها ڪين
گوڙا آهستي آهستي ڪرڻ تي هس جو در تي مٽرڪي جهوڙي
ٺوڪ ٺوڪ ٻڌي سنڀالي ورتائين.

”الا، الا، ٻه گهوڙيون نلڊ به ڪونه ڪرڻ ڏٺون ٿو.“
ماڻهي، ماڻهن کي پنهنجن گهرن ۾ سڪ ئي نٿو اچي“ ٻڌڪندي
جان اٿڻ جي ڪيائين ته ڪنگڙهه جي دوري اچي ورائس.
”اي ابا گلو... سبو...“ راند ۾ رڌل پوڻ کي سڏڻ
لڳي. ”هڙا ته ڪون ٿيا آهيو، اتي ڪو در تي ڏسي نه
سگهري آهي، مون کان نه اٿيو ئي نٿو ٿئي.“
”ڏاڏي، آءُ ٿو ڏسان.“ ڪلهو ڦڙتائيءَ مان چيو.

”تون وري چو، آءُ ٿو وڃان.“ شيوءَ ڪارڙجي جهو.
”آءُ ويندس پهرين مان ٺوڪو ٻڌو.“ گلو هشي ڏسي
در ڏانهن ڊوڙ هاتي.
”اونهم... اونهم... آ ن ن ن، نون نه وڃ.“ شيو رڙهيو
بمبائس لڳو.

”ابا ڦٽجو ڇو ٿا،“ زليل بيزاريءَ مان چيائين، ”مونءُ
نه پئي ڪن ۾ ڪي به وجهو ويٺا هئا، هاڻي ته اچي اٿ
لڳي آهي. ٻلي ٻلي، رب منهنجي جا شان. اها چونڪ چيڙي
ٺاڻي هوندو، ٻيو ڪنهن جو اڏو ڪٽو هوندو جو ٻڌي ٿو.
رلي سرندو.“

مر جي لڳاتار ٺوڪي ۽ ٻارن جي رڙين تي راند...

نهن ممتاز ڪڪو هنج ۾ ڪري پنهنجي ڪوئيءَ مان ورائي
۾ ايندي پڇيو: ”چاچي ڇا آهي، ٻار ڇو پيا روئين؟“
”اٺي امان، در تي وڃڻ ڪاڻ ڦٽجي پيا آهن ٻاڻ ۾.“
زبل بيمرواهيءَ مان ورائيس.

”آءٌ ٿي وڃي ڏسان ته ڪير آهي.“
”پر امان هروڀرو تنهنجو در نسي وڃڻ جو ڪهڙو
ڪم، ۾ ڄڻا ويا آهن. اها ماڻهين هوندي پيو ڪير نوندو.
ئون ڪو ڪچ ۾ ته ڪونه ڪئي ايندس.“
”چاچي ٻڌين نه پئي، اڃان سوڌو نٿو نٿو لڳي پئي آهي
پر در جي ڪڙي تائين ڪونه ٿا پجن.“
”مائي تنهنجي خوشي.“

”اچي تون ننڍڙي کي جهل ته وڃي ڏسان.“
”آءٌ اڳئي مٺي پئي آهيان، پنهنجو ساهه ئي نٿي کڻي
سگهان، وٽر ڪڪو ٿي کٽائيم.“ زبل ڪنگهندي منجهندي
لاچاريءَ مان چيو، ”ڏينم پلا ته کٽائس.“
”چاچي در جو ڪڙڪو ٻڌي ٿي وئي آهين.“
”اٺي آءٌ ڪوهم تپان، تپن منهنجا ويري جيڪي ڏينهن
تتي جو رلي مئا آهن.“

”اهي منهنجي ماءُ کي ٿي طعنا هڻين.... نه آءٌ اڃان
شا هن گهر ۾ پرڻجي نه منهنجي ماءُ رلي مري ها....“ ممتاز
روئڻهارڪي ٿي وئي.

”مائي ڇڏ منهنجي جند هاڻي دستگير جو پلانڊ اٿئي،
ڪهڙا سر ڪڍيا اٿئي ڏينهن تتي جو خيري صلي. مونسڪي
ڏي نيگرو وڃي در کونئس ويچاري اس ۾ بيٺي هوندي.“
”ڇو پئي پلانڊ وجهيم پڇڙيوال کي“ ممتاز ڦوڪجي
... ڪي جيڪي ڇيو ۽ ڪڪي سوڌو در ڏانهن هلي وئي. ٻيا ٻار
۾ نيگ ڏيندا پٺيان لڳا. در کليل سان ماءُ کي ڏي ممتاز
جي سونبل منهن تي مرڪ مڙي آئي ۽ ٻارن ۾ ڌمڪي مڃائي

ڏٺو، سندن ٺيڳڻن وارا ميرا منهن، خوشيءَ ۾ ايئن ٻهڪڻ لڳا، جيئن گدلي پاڻيءَ ۾ ڪو ٽڙيل ڪنول.

سڀ ٻار نانيءَ کي ڏسي جهٽي ويا ۽ کيس برقي کان جهلي هٿن مان ٽيڙهي ۽ ڇٻيءَ کي پٽ پٽان ڪري ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا.

”اي ابا ڇڏيو ته سٺي، ڪيرايوم ڇو ٿا؟ هاءِ بوساڻي ڇڏيو اٿو.... هاءِ هاءِ، گرمي ته ڪهڙي آهي جن جيئرو دوزخ.“ ٻارن جي نانيءَ ست سان اچل ڏيئي پاڻ ڇڏائيندي چيو. ”ڪنهن چيئي ته ڏينهن نٿي جو اچي ڌڪا ڪاء.“ زبيل پائمرادو پڙڪيو.

”امان هيءَ اڌ من جو ٿيلو ۾ ڇٻي ته رک سڄي ڪور ۾ پسي وئي آهي.“ ممتاز ٻارن کي پري ڪندي چيو. ”اهي رڪڻ لاڪر ته آئي آهيان، ’رخشو‘ بيٺو آهي آءُ جيئرين ادي لڪائي جي گهران ڇڪر هيون ٿي اچان، پاڇائي ڪزل کي ڇيٽ ڏئي هي، سا وئي اٿم وئي، وچانس ئي نئون لاءِ اڳڙيءَ جو ڏڪر وٺڻ.“

”اٺي امان، جي اهڙي سٺي آهي ته پوءِ منهنجي لاءِ به ٽي وال وٺو اچجان.“

پر وري ڳڻتيءَ مان پڇيائين، ”...نمونو ڏينديون سهي؟“

”ڇو نه ڏينديون.“ بختاور ڦونڊ مان ورائيو، ”اهڙيون زبون ٿي ڪونهن جو نه ڏين.“

”نوبهن، توبهن“ زبيل ٽوڪ مان چين، ”ريس به ڪنهن نٿي ٿي ٿيندي آهي، ڪني ڇيٽ ڪاڻ مانديون ٿي بهون آهن.“

”ناني ادي گرميءَ ۾ ڇيٽ ٿڌي ٿيندي آهي انهيءَ لاءِ ٻارن چئون.“ بختاور ڦڪي مرڪ سان ورائيو.

”مائي پاڻ ڄاڻو.“ زبيل موڙو ڏيندي چين ۽ زور زور سان ڏيئي هلائڻ لڳي.

”اها ته اسان جي پٺيان ڪهڻي ڇڏيندي ڪون.“ ممتاز هوريان هوريان ماڻس کي چيو، ”ڏاڏا آهيون اچي سر مان.“ ”چوري هوريان ڳالهه ته ٻڌي نه وٺي.“ ”ٻڌي ته ٻئي ٻڌي، مون کي ڪو سندس ٻپ به آهي ڇا!“ ممتاز کي وڌيڪ شڪ ملي. ”هه... هه... هه!“ ڌيءَ جي همت ڏسي بختاور ٺهڪ ڏني وڏي واڪ چيو.

”منهنجي ڌيءَ آهين، سو تون ڪنهن کان ڇو ڊڄيندي.“ ”واھ ڪنوار واھ، ماڻهن سڀا سبق ٿي سڳارئي.“ ”اٺي ٻڌي ورتئين“ ممتاز پڻڪيو.

”ٻڌي ورتئين ته ڇا ٿيو، ڪهڙو آڱوڻو پٽيندي وڃانس ٿي اڄ ئي ڏاندار بي بيءَ کان تعويذ ڪرائڻ، پانيان ٿي ته اڳئين تعويذ جو مدو ختم ٿي ويو اٿس، تنهن لاءِ ڪر نڙي سرلي ٿي آهيس، هاڻي اهڙو ئي تعويذ ڪرايانس جو اصل سرلي ٿي بند هوندس.

”اٺي اسان، منهنجو ته رت ئي سڪائي ڇڏيو آهيس، هڪڙو هنن ڇهن ڇهن ۽ ستين انهيءَ ٻانپ! سڄو ڏينهن ڪهڙي ته ههڙيءَ نه آيو، هونءَ نه ٿيو، وڃان ڪٿي ڪيڏي ته جويم، ”اڃا، ٻئي بڙقي ماڻهن وانگر، اسانجو خاندانو برقيون ٻائي سڪون ممي، ويٺي سڄو ڏينهن ٻئي پنهنجو خاندانو ٻڌائي.“ ”اسانجو وري ڪو گهٽ خاندان آهي ڇا؟ شجرو چوري ٿي ويو نه نه هينئر جو هينئر ڪٿي اچي منهن ڀر هئانس نه امين به ڪنهن کان گهٽ ڪون آهيون.“

”هون... هون... ٻي، ٻي، ڪاري ڪڪڙ ڏندار جيڏي پچينس تيڏي تيار.“

”ها اسان، ها اسان کي ڪڪڙيون ڪڪڙيون، ٻيون ڪرين ٻي ڪرا! موئين جهڙي سون سرنگي ڌيءَ ڏنڊر تلھن ٿي رهي مانائتا“ لفظ ٻڌان.“

”تنهنجي سون سريڪي آهي ته منهنجو پٽ وري ڪو لال واه جو ڇيڙو آهي ڇا. منهنجو ٻه موٽن جهڙو شهزادو پٽ آهي، املو مائڪ، سمجهين ڇا ٻئي پاڻ کي جو ڌرتيءَ جو ايڏو وڏي مٿو هنيو اٿئي.“ زيبيل تڪائيءَ مان چيس.

”ممتاز ڏسين ٿي مسٽرن کي، ڇيلائي وانگر جهٽي وٺي اٿم.“

”امان تون بس ڪر، پاڻهي ڏينهن جا تارا ڏيکاريندي سانس. رڳو اچڻ ڏي ڪلوع جي پيءُ کي تون هن سان ڪون ٻڃي سگهندين؟ آٽ ته هلي هيڏانهن ويهون.“ ممتاز، ماءُ کي ٻانهن کان جهلي ٿيلها ڇپيون ڪٿائي ورائندي سان لڳ ڪمري ۾ وٺي آئي ويهريس.

”اٺي امان، گرانهن ذرو هجيئي ته ڏي، بسڪ کان ڇڪر اچي ويو اٿم، مٿو ابو لڪائي جو هيٺر اوڏانهن نٿي وڃان.... اچي هي پٽ، ڏينس ڪلوع کي ته وڃي ڏانڊيءَ لڳي ’رخشي‘ واري کي ڏيئي اچي.“

بختاور ويهائي ڪي ڏيک ڏيندي چيو، ”مسٽرن، ’بليو پيشر‘ ڇاڙهي ڇڏيو اٿم. بدن چڻ باهم ٿي ويو آهي. پاڻيان ته وڃي چنڊا پٽيانس، وس هليم ته نٿي ٿي سهن ڏيانس، نه ٿي مري نڪي ٿي منجو ڇڏي.“

”ٺهيو امان ٺهيو، ڪلوع پڙهه“ ممتاز دريءَ تي رکيل بنوري جڳ مان پاڻي اوتري ڪلاس ڏانهن وڌائيندي چيو، ”اچي هي ٿڌو پاڻي پيءُ ته هنيون ٿرئي، آءٌ تير ماني ڪٿي ٿي اچان.“

”گڙت گڙت گڙت.“ بختاور بڪ ساڄي سڄو ڪلاس ڏوڪي سامت ۾ ايندي چيو، ”گرانهن ذرو سنڀالي ڪئي اچ ته ڏيڻ نه ڏسي، سامهون وٺي آهي تارا ڦوٽاريو.“

ٿوري دير ۾ ممتاز ٻوڙ مان يون ڪرم ڪري آئي اڳيان رکيس ته ٻوڙي ڪڏي جهڙو وات مچڪائيندي ٻڃائين،

”هي ٻوڙ ڪنهن رتو آهي؟“
 ”مون رتو آهي ٻيو ڪير رڌيندو.“ ممتاز چيو.
 ”آءٌ صدقو ٿي وڃين منهنجي ٻچڙي! گرسِيءَ ۾ به اهي
 پورهيا نون ٿي ڪرين.“

”ٻيو ڪير ڪندو؟ نوڪرياڻيءَ کي چاچي سهي ٿي
 ڪن، رات به چيائين ته مائيءَ ديگڙيءَ ۾ ڏوٽي گهمائيندي
 ماڃيس جي تيليءَ سان ڏاٽ پي ڪوٺي سو ماني نه کائيندس.
 تنهن لا ڪر ٿي آءٌ ٻچايان.“

”اٺي ڪيئن نه ڪيئن، ٻي جهانين نه ڪيئن. خوشي سندن،
 تون چيو ويٺي سور سهين. ايترا پورهيا ڪري پاڻ ڪي
 جهوري رکيو اٿئي.“ بختاور پٽاڏو گيهندي چيو.

”ادي واڌاري ته آءٌ آهيان، ٻيو ته سڀ راج ٿي پنهنجو
 اٿن.“ زبيل چڙ مان چيو. ”هرو ڀرو پاسو ڪئي ڌيءَ جي ٻيڙي
 نه ٻوڙ، پنهنجو گهر اٿس، آخر به ته کيس ٿي ڪرڻو آهي
 ڪا ٻي ته نهن ڪانه اٿم.“

”ڪن ته ڪهڙا نه سرلا اٿس.“ بختاور ڌيءَ کي چيو،
 ”ٻوڙي به اڃان ڪانه ٿي آهي.“

”اٺي چيو ٻوڙي ٿيان.“ زبيل ڀڙڪ ٻڌندي ورائيو،
 ”کيس هڻي ڪارو مٿو ڪيو اٿئي، ڏٺو اٿئي پاڻ کي، جو
 ننڍڙي بڻي ٿئين تنهنجي ۽ منهنجي عمر ۾ فرق ڪهڙو؟ ڀڙڪ
 جبلڙي ٿي پئي آهي، تنهنڪري پائين پئي ته ننڍڙي آهيان.“
 ”مائي زال ٿي ڇا ٿي! ٻڌين ويٺي نه ممتاز؟ ڪهڙا نه
 وڏا ويٺي وجهيم، گهرائي ڏينم ’رخشو‘ آءٌ مرگيو وڃان ٿي.“
 ”ڪن ٿي نه ڏينس امان، پئي مٿو هڻي.“

بختاور کي گهڙيون مات رهن کانپوءِ وري سر ڪڍيو:
 ”اڄ دڪان تي ڳاڙهو هندورو ڏسي آئي آهيان، هانءُ
 ۾ ڀڄي وڃي، رخشو بهاري انهيءَ مهل ٿي سوئي ڏيئي

چڏيم، ننڍڙا ٻار اڻي لوڏي ڪاڻ پيا سڪن، تن لاءِ چڱو ٿيندڙي.“

”اڻي امان پينگهو اڳ ٿي پيو جو آهي.“
 ”اڻي انهيءَ پينگهي جو آسرو لاهي ڇڏ. اها مڙهه جيسين جيئري هوندي تيسين چڪ هنيو پينگهي ۾ پئي هوندي.“
 ”امان رڪنداسين ڪٿي، ڏسين به پئي ته سمورا صفحا ورائڊا چاچيءَ بلي، مون وٽ ته رڳو اهي ٻه ڪمرڙا آهن.“
 ”اڻي پاڻهي ڪو بلو ٿي پوندو، تون پشن جو ڪو بندوبست ڪر نه ته به اهي چوڙا چوڙا گروي رڪنداسين آخر اهي ڏکيءَ ويل ۾ ته ڪم ايندا آهن. آءٌ پاڻهي ڇڏائي ڏيندي سان ۽ رڳو مٺڪي پڳو چاچهن پسا ڏيم.“ پشن تي وينل مچر کي اڏائيندي چيائين، ”ممتاز، امان ڏينهن ڏئي جو مچر ته ڪيترا اڻي گهر ۾، درين دروازن کي جاريون ڇو نه ٿي ڪئي هئائين.“

”امان اڃان ٽيپ رڪارڊر، چينجر ۽ مشين جون قسطون ٽي پوريون ڪانه ڏنيون اٿم، مٿان وري ڪپڙي وارو پٺاڻ به روز پشن لاءِ در تي بيٺو آهي، جاري ڪٿان وجهايان.“
 ”الله مالڪ آهي، وڏي دل ڪر ڪوڙ پسا ٿي پوندا،
 هالي جاري ته وجهائي ڇڏ.“

”چاچيءَ به انهيءَ ڏينهن ڳالهه پئي ڪئي ته ماسي ميرل جي گهر جاريون لڳل آهن.“
 ”اڻي ڪو رڳو پاڻس ميرل جي گهر لڳل آهن ڇا.“
 ”بختاور موڙو ڏيئي ڏاڍيان ڇيو، “گهر گهر ۾ ڏس ته جاريون لڳل آهن.“

”ادي هاڻي ٻين گهرن جي مونکي ڪهڙي خبر. گهر گهر ۾ برقي پاڻي ڌڪا کائيندي هجان ته خبر پويم، مون ته رڳو پنهنجي پاڻ ميرل جي گهر ڏئي سوڳالهه ڪئي ڪيم.“
 ”اڻي اهي مونکي ٿي طعنا هئي، مائي هتي ايندو ڪير،

ننگ جون پاڙون پاتار ۾ چوندا آهن نه ته هتي اچان چو.“
ايئن چوندي برقعو کنيائين.

”ترس ته سهي امان.“ ممتاز چيو.

”ماڻي تون چو ٿي پاڻ کي ڦٽڪائين.“ زيبيل نهنس
کي چيو، ”ويڃن ڏينس، ڏس ته ڪيئن ٿي پالهي موٽي اچي.“
”اٺي ها، ها، آءٌ ته آهيان ئي بيعزت جو گهڙي گهڙي
بيعتي سهي وري وري پئي ايندس.“ بختاور ڪاوڙ مان چيو،
”خدا جو قسم ڏي ۽ هتي نه هجي ها ته آءٌ هن گهر کي
ٽڪ به نه هٿان ها.“

”ماڻي ڏاڍو خيال اٿي ڏي ۽ جي گهر جو ويٺي هج،
آءٌ پائيندس ته ڏاج ۾ آئي آهي.“

”امان تون ئي ڪٿي ماڻ ڪر، چاچي ۽ جي اڪين ۾
مهانن لاه ڪا عزت نه رهي آهي.“

”واه جو مهمان ٿا اچن.... هون.“ زيبيل منهن ڦيرائي
ويهي رهي ۽ بختاور کي گهڙيون گيهه ڪئي پر جڏهن کيس
زيبيل جي طرفان پرچاءُ جي ڪا آميد نه رهي ته پوءِ پير
ستيندي هلي وئي.

”هاڻي ته هيانءُ ٿريئي.“ ممتاز ماءُ کي ويندو ڏسي
ڪاوڙ مان سس کي چيو.

”ماڻي ڪو ليڇن ڌار وڌن سان ايئن نه ڳالهائبو آهي.“
”مون ۾ ته ليڇن ڪونهي، باقي تو ۾ ته ليڇن ئي ليڇن
آهن، اچڻ ڏي هن کي ته اچ ئي ٿي فيصلو ڪرايانس.“
”ڪهڙو فيصلو؟ مان به ته ٻڌان.“

”اچن ڏينس، آءٌ ڪا نوڪريائي ته ڪانه آهيان جو
گهڙي ۽ گهڙي ۽ منهنجي بيعرتي پئي ٿيندي.“

”اٺي ماڻي هيءُ گهر ئي تنهنجو آهي، پر گهر کي
گهر ته ڪري سمجهه. توبه، جڏهن به اها دهليزي اچي تڏهن
ڪو نه ڪو منڻ مچايو وڃي، خدا پڄيس.“

”ڏس چاچي، منهنجي ماءُ کي پيٽ نه، نه ته ٻوڏ پاڻ
 ٿي ڄاڻين.“
 ”امان، آئون... شيءِ وٺان....“ شبنو ماءُ کي ڇهيندي
 ڇڏيو.

”ٻيڙيءَ تريا، آءٌ ڇو اچي توهان مان ڦاڻي آهيان.“
 ممتاز شبنو کي چنبو وهائيندي چيو، ”مهل ڪمهل نه ڏسندا،
 بس آئون.... جن ته مون وٽ ڪا ڌراوت پئي آ.“
 ”ڇتي ڇو ٿي آهين مائي.... ٻارن کي هروڀرو ماري
 مَر ڪري ڇڏيو اٿئي.“

اهڙوئي ٻارن جو خيال اٿئي ته ويهي پاڻ سنڀال.“
 ممتاز، شبنو کي زيبيل ڏانهن ڌڪو ڏنو زيبيل ٻوڏس کي
 پاڪر ۾ ڀري ٻيٽ ڪرڻ لڳي ته ممتاز وڃي برقعو ڀاتو
 ٿوري دير ۾ مٿان ڀورل به اچي ويو ۽ ماءُ کان پڇيائين:
 ”ممتاز ڪٿي آهي امان؟“

”ابا پگهر ته سڪائي.“
 ”امان آءٌ ڪم سان آيو آهيان تمام ضروري ڪاغذ
 رهجي ويا آهن.“

”ابا اجهو هيٺر وٺي آهي.“
 ”جنهن وقت گهر ۾ اڄ غائب، آءٌ ته تنگ ٿي پيو
 آهيان.... ڪٿت جون ڪنجيون ڪٿي آهن؟“
 ”ابا اهي به وٺس آهن.“

”اوه.... خدا جو قسم.... صبح جو گهر مان نڪرڻ
 وقت هوش هجي ته ڳالهائون ڇو وسرن، تمام ضروري ڪاغذ
 آهن، صاحب ايندو ناراض ٿيندو جنهن جي ڪا حد ڪانهي.
 انهيءَ ڪري، هن ڌرتيءَ جو پنڌ پيو آهيان- ۽ هيءُ آهي
 جنهن کي هل لاه گهر ۾ سڪ نٿو اچي.... پریشان ڪري
 ڇڏيو اٿس.... به ٿيا آهن.... چئين بچي آفيس بند ٿيندي.“
 ”ابا بس ايندي پئي هوندي.“

”چاچي به آئي هوندي؟“ پورل سوچيندي پڇيو:
 زيبيل ڪنڌ سان هائوڪار ڪئي.
 ”بس پوءِ ته ٻڪ بازار وٺي هوندي، الائي ڇا ڇا اڃايو
 خريدي ايندي.“ پورل ڪمري ۾ ويندي چيو.
 ”ابا ڇا پيو ڪرين؟“ ڪمري مان ڪنهن شيءِ جي
 بچڻ جو آواز ٻڌي زيبيل پريشاني مان پڇيو.
 ”امان تالو پيو پڇان پيو ڇا ٿو ڪريان.“
 ”هجين گهر ۾ سڪ ته اڃايو زيان نه ٿئي.“ زيبيل
 ڪيو.
 ايتري ۾ پورل به فائيل ڪٿي ڪاوڙ مان تڪڙو تڪڙو
 گهر مان ٻاهر هليو ويو.

.....

”بابا اچي ويو، اچي ويو.“ ٻارڙن خوش ٿيندي چيو.
 ”اُئي امان آت مڙسهن ڪي ماني گرهه ڪڍي ڏينس.“
 ”آءٌ نه ڏيندي سانس ته پيو ڪير ڏيندس.“ ممتاز رنڌڻي
 ڏانهن ويندي پئيڪيو.
 ”بابا منهنجي لاءِ ڳاڙهي عينڪ آندو؟“ گلمو پڇيو.
 ”بابا منهنجي ڦٽاڪن واري بندوق؟“ شبنم به پڇيو.
 ”بابا ڇيون ننڍڙي به پتڪڙا هٿ اڳتي وڌايا.
 ”ابا ساھ ته پٽن ڏيوس ٿڪجي آيو آهي، ڪپڙا ته
 ستائي وئي، ڪو ماني پور ته کائڻ ڏيوس.“ زيبيل ٻارن کي
 سمجهايو.
 ”ها بابا، حاضر.“ پورل ٻئي ڪمري ڏانهن ويندي ٻار
 ن چيو، ”کوڙ بندوقون، کوڙ شبنم.“

....

”منجهند جو ڪاڏي وئي هئين؟“ پورل پريان ئي
 ممتاز کي ٻڌائي ته ماني رکندو ڏسي ڪاوڙ مان پڇيو.
 ”ٻاڙي ۾ ويئي هئس.“

”توڪي گهر ۾ سڪ ڇو نٿو اچي، جيڪڏهن اڄ تالو
پڇي ڪاغذ نه ڪڍي وڃان ها ته نوڪري به وڃي ها ۽
بيعزتو به ٿيان ها.“

”ماني ته ڪاٺو.“ ممتاز پشيمانيءَ مان چيو.
”ڌوڙ ڪاوان.... جڏهن به چاچي بختاور گهر ۾ ايندي
آهي تڏهن ڪو نه ڪو مٺ ضرور مڇندو آهي ۽ تون برقعو
پائي نڪري ويندي آهين.... ماڻهو چوندا ڇا؟“

”ماڻهو ڇا وري ڇا چوندا؟“ ممتاز ٻوٽ سڄائيندي
چيو. ”چوندا ته سس، نهنن کي سهي ٿي ڪانه ٿي، اڄ امان
آئي ته ان کي بيٺي پير بيعزتو ڪري گهر مان ڪڍي
ڇڏيائين، انهيءَ لاءِ ته اوهان ڪجهه به نٿا ڇڻو.“

”بس توڪي سواءِ امان جي شڪايتن جي ٻيو ڪجهه
به نٿو اچي. پنهنجن ڳالهين بابت ڪڏهن سوچيو اٿئي، سدائين
امان جي شڪايت.“

”آهستي ته ڳالهايو، چاچي نه ٻڌي ته ويل ۾ نه پوان،
اڳئي مون مان وڙهيو ويٺي آهي.“
”جڏهن به ماڻهن ايندي آهي، توڪي الانبي ڇا ٿيو
وڃي.“

”آءُ ته ساڳي هوندي آهيان،“ ممتاز ڦوڪجي چيو،
”چاچيءَ جو رخ سو امان جي اچڻ ڪري بدليو وڃي.“
”تون سدائين امان جي شڪايت ڪندي آهين پر امان
ته ڪڏهن به تنهنجي شڪايت مون مان ناهي ڪئي.“
”آءُ حق تي جو آهيان.“

”تون پليل آهين ممتاز، امان توڪي پنهنجو سمجهي
ڇڏائي چوي ٿي. توڪي دل ۾ نه ڪرڻ گهرجي تون به هن
کي مون جهڙي ئي عزيز آهين، مان سندس اڪيلو پٽ
آهيان تون سمجهين ٿي ته مان تنهنجو پاسو ڪٿي ساڻس جهڙو
ڪندس.“

”ڪاوڙ ڇو ٿا ڪريو، سڀ منهنجو ڏوھ آھي منهنجي ماءُ جو ڏوھ آھي.“

”مائرون اولاد جون دشمن نه هونديون آهن، پر ڪي مائرون اڻ ڄاڻائي ۽ ڪم فهميءَ سببان اولاد جي پرسڪون زندگيءَ ۾ ڪنڊا پوکينديون آهن. ڇاچي انهن مان هڪ آهي.“

”ڇا ڪيو امان؟“

”ڇاچي نه صرف هر ڳالهه ۾ تنهنجي طرفداري ڪري ٿي پر توکي فضول خرچي ۽ رٿ جي سکيا ڏيندي رهي آهي، ۽ اهوئي ڪارڻ آهي جو امان جي ساڻس نٿي پوي ۽ ٻڌي ڇڏي، جيڪڏهن تنهنجي اهائي هلت رهي ته پوءِ پنهنجو گهر ڪڏهن به آباد نه ڪري سگهندين ڇاچي به انهن ئي ڳالهين ڪري پنهنجو گهر برباد ڪري چڪي آهي نه ته هوندا ڇا هو به پنهنجي گهر جي راڻي هجي ها.“

”اوهانجي ته سدائين امان تي ڪاوڙ ٿيندي آهي.“

”ڪاوڙ جي ڳالهه ئي آهي، آخر هو به گهر ۾ کپيو ڇو ٿي وجهائي؟“

”هو به ٿي وجهائي؟“

”نه ته وري؛ جڏهن به ڇاچي اچي يا ته توکي امان سان ٺڪرائي وڃي، يا وري توکي ابتا ڏس ڏئي پگهار ٿي پوري ڪرائي.“

”پر اڄ ته اهڙي ڪابه ڳالهه ڪانه هئي.“

”امان، اڄ ڇا تي جهيڙو ٿيو هو؟“ پورل ماءُ جي ڀر ۾ ويهندي پڇيو، ممتاز در وٽ ڪن ڏيئي بيٺي.

”ابا مڙئي خير هو، ڇا جو جهيڙو، ڪهڙو جهيڙو؟“

”ممتاز ٿي چيو ته ڇاچيءَ سان...“

”ادي بختاور جون ڳالهون پنهنجون هونديون آهن، ٻت؛ منهنجي دل ۾ ته هن لاه وڏي حب آهي، پسر سندس ڳالهون اهڙيون هونديون آهن جن ۾ رڳو اجائي خرچ ۽

ڦيٽاڙي جي ڳالهه هوندي آهي.... سو اڄ به سمجهايو مانس
پئي ته انهن اڃاين عادتن کڻائي گهر ڦٽايا آهن، پوءِ بس
ڪاوڙجي هلي وئي.... هتي ته ڪا ڳالهه ڪانه هئي.“
”ممتاز به ماءُ جو طرف ورتو ڇا؟“

”ڪنوار سان منهنجو ڪهڙو رسن مان ته کيس چڱائي
چوندي آهيان. آڻ اڄ آهيان سڀاڻي نه هوندس لڻي پئي هي
سڄو مانڊاڻ کيس ئي سنڀالڻو آهي. جيڪڏهن هينئر ئي هٿ
جهلي هلندي ته يا عمر خوش گذاريندي نه ته....“
”ٻڌين پئي ممتاز.“ ڀورل چيو.

”اڄو نه هاڻي.... ماني ٿڌي پئي ٿي.“ ممتاز ڪنڌ
هيٺ ڪري نرميءَ سان چيو.
”ابا وڃ ماني ڪاءُ، ٿري وئي ته مزو ڇڏي ويندي.“

.....

”گهرڙ گهرڙ گهرڙات.“ رکشا ممتاز جي
در وٽ زور سان بريڪ لڳائي ۽ ويرم کانپوءِ بختاور چلي
هٿ ۾ ڪري ڏيڍيءَ مان جهاتي وجهي ڏيڻس کي سڏ ڪيو.
”ممتاز سگهي ٿيءُ رخشو، بيٺو آهي برقعو پائي اڄ
ته قسطن تي ئي. وي وئي اڃون. ڪلوه پان واري جي زال
به وئي آئي آهي ماري سڄو ڏينهن پيا ڪيل ڏسن.“
”اجهو آئي گهمڻ جي گهوڙي سجن سوڌي.“ زبيل
پڙڪيو.

”اندر ته اڄ امان.“ ممتاز اتان ئي چيو.
”آئي سدوري جلدي ڪر وقت نه وڃاءِ، رخشو نه
وڃي هليو.“ پريشانيءَ مان چيائين.
”ماڻي ڪهڙين گهڻين ۾ پئجي وئي آهي؟“ ممتاز کي
ماڻ ڏسي پڇيائين.

”امان آڻ هينئر نٿي هلاڻ ئي. ويءَ جي آخر ايتري
ضرورت به ڪهڙي جو قسطن تي وڻجي. الله ڏيندو ته يڪا

پئسا ڏيئي وٺنداسين.“

”اٺي امان ڏاڍي سهڻي T.V اٿي، گهر ۾ رونق وڌي ويندڙي پيو ته ’مسڪيءَ‘ لاءِ ڪپڙو به ڏسي آئي آهيان.“ ٻه وڪون اندر ايندي چيائين.

”نه امان بس، مونکي انهن شين جي گهرج ناهي. ۽ تون به تون به اجايو روز روز بچڪو ڪڍي بازار نه ويندي ڪر.“

”اٺي گهوڙا! منيس. ڇا پئي چوين؟ هن مسم توتي ڪو زبرو تعويد ڪرايو آهي جو اهڙا ايتا ٻول پئي ڪيڻ.“
 بختاور، حيران ڀرسان ٿيندي چيو، ”آءُ اڄ ئي ٿي وڃان ڏاندار بي بيءَ وٽ مٺيءَ تي اهڙو ئي تعويد ڪرايان جو ياد ڪندي.“

”ادي هيڏانهن ته اچ.“ زيبيل کيس ويندو ڏسي مرڪندي سڏ ڪيو.

”ڇو؟“ ڀريان ٿي پڇيائين.

”اڄ ته سهي.“ ڇٽ مان چيائينس.

”ها، ڇڻو.“

”هي وٽ پنهنجا تعويد، وڃي ڏاندار بي بيءَ جي ڳچيءَ

۾ ٻڌجاس ۽ کيس چئجانءِ ته مان به تو جهڙي پير ٻوٽي آهيان، اهڙا تعويد مون تي اثر نه ڪندو.“

لالڻ

لالڻ جي ٻوڙهي ڏاڏيءَ جنهن جا مڻيان ڏند ڀڄي پيا هئا، هيٺيان چار ڏند کڳي وانگر ٻاهر نڪري آيا هئس، ڇپ ٻوڙهي اٺ جيئان لڙڪي پيو هئس، نڪ جي جهنب ڀرڪي اچي ڇپ سان لڳي هئس تنهن پاڻيءَ مان نڪتل سيسر وانگر وڏو وات ڦاڙي منهن تي پلاند وجهي اوچنگار ڏني: ”لالڻ، تنهنجو ڪلمو به نصيب ڪونه ٿيم ابا سڄي عمر آسرو ڪيم ته ڪلهو ڏيندڻ ۾ اڃ ڇڏيو ٿو وڃيم، هيءَ ٻوڙهي کي رلايو پيو وڃين.“ لالڻ جي ماءُ سسٽس جي ڀر ۾ ويٺي هئي تنهن پڻ وڏي اوچنگار ڏيندي چيو: ”منهنجا ابا، مونکي ته وڏي اميد هئي ته توکي موڙ ٻڌائينس، پر تو ڀيٽن کي ميندي به لالڻ ڪونه ڏني.“

”ڇوڪر منهنجي چيلهم ڀڄيو وڃين منهنجي اچن تي ته رحم ڪرين ها.“ لالڻ جي چاليهن ورهين جي ڪنواري ڇاچي عطالو پنهنجي مڻي تي ڏک هڻندي چيو. ايتري ۾ ٻاهران هڪل ٿيس: ”عطا علي خان، هيڏي ٻاهر ته اچجان.“

”ادا اسانجون چيلهون پڳيون ٻيون آهن، اسانجا ڪهڙا حال هوندا جو ٻاهر اچون. جنهن کي ساوڪ مڇن جي مس ڦٽي سو ئي اسانجو نه رهيو.“

”ٻيلي هاڻي ڪلمو ڀريو، سنجها جو وقت آهي.“
بارمحمد خان ٻرڙي عرف ياروڪ نر تان ورائيو.
”ادا توهانکي ڪلمن جي لڳي آهي، هتي قلبن جا

ڪتاب ئي سڙيا جلپا پيا آهن“ عطاو رانپات ڪندي ورائيس. لال جي ٻڌي ڪي جا هيءَ دڪ دائڪ خبر پئي تنهن اچڻ سان پاڻ کي تڏي ڪي سٽيندي پار ڪڍيو ”ابا وڻ ويڙي واڙون ڪريان، تنهنجي نيلي گهوڙي سڏي بيٺي تون ڪڏي ڇڏيو پيو وڃين.“ ايئن چوندي جهڙو وات ڪوليائين ته مک اڏامي وڃي ڪاڪڙي ۾ اٽڪيس. زال جو ساهه هيٺ ساهه مٿي، آت جو ٺڪاءَ پي پيس. سڀئي پريشان ٿي ويا. مائيءَ جو ڪاڪڙو ئي چلجي پيو. ڪڙو کڻي وات ۾ وڌائين. اڌ ساڻي ٿي پئي. مس مس اها مک پاڻيءَ جي ڍڪ سان هيٺ ٿي ته مائيءَ سامت جو ساهه ڪڍندي چيو ”مائي زالون آهيو ڪير آهيو، اسين به ڳوٺاڻيون آهيون ته به صفائي گهر ۾ اهڙي رکيو اچون جو چڻ مک پئي ترڪي، ايتريون زالون ويٺيون آهيو ته به گدلائي ايڏي جو مڪيون ئي چٽيون ڪري ڇڏيون اٿو.“

”پوءِ آئينءَ ڇو ٿي،“ پائيس جنت چيو، ”اسين ته برابر اهڙيون آهيون پر تو وٽ ميڙ ته ڪانه موڪلي سين جو اچڻ سان ويٺي آهين عيب ثواب ڪڍڻ.“

”آئي آهيان ته پنهنجي ابي جي گهر آئي آهيان ڪو پنهين علوءَ ڪونه ٺهرايو آهي.“

”آئي تون اسانجي پيءَ جو ٿي نالو وٺين!“ ٻي پائيس زينوٽ چيو.

”آئي پنهين ڪو ارباب اچي لٿو آهي ڇا، پاءُ منهنجو آهي ڪجهه به چوانس توهان جو ڇا وڃي ڪمريون، نار جون لوٽيون، اچڻ سان وٺي ويون آهيوم.“

”لوٽي اٿي اها ماڻهين، جيڪا چار ڏند ڪنيو ويٺي ڇمڪائي.“ زينوٽ چيو.

”شال ڪاڪڙي ۾ مٽي پٽيو ڏيئون، منهنجي پچر ڇڏيو، مون هٿ ٻڌا.“

”سُنيون منهنجي ڌيءَ کي سهرڻي ڪين ٿيون، ڪهڙي
اوهانجي گهر تي لت ڏئي اٿس! ٻه گهڙيون ابي جي گهر اچي
ٿي ته ڏاڻن وارو ڏهڪاءُ ڏيو هنيون ئي روڙيو ڇڏيوس، جن
اکين جو ڪندو هجيو.“

”اجهو شروع ٿيو ڪينرو“ جنت پٺڪيو، ”ڏاڏي
هاڻي بند ڪر پنهنجو ڪينرو.“

”بلي! ٿور مان جعفران ٿي پئي آهين! آءُ آهيان
ڪينرو؟ هي روز جو ناناڻيون پلٽيون گهر ۾ ويٺيون اٿو
اهي بهشت جا گهڙا اٿو؟ توهين مونکي ڪين سهنديون چوريون،
وڃي در در پندس ته به مونکي ٽڪر پيو الله ڏيندو.“

”اٺي جنت ڏئي نه؟ نه وات ڪرين ها نه پنهنجا ناناڻا
ڪيڏائين ها،“ لالڻ ماءُ چيو. ”هن ڏاڻ مان ته اسين ڦاٽا
آهيون، پاڇا پير ڪا ڪندري زبان کي هٽيس، اسانجا ته
پتاڻي ساڙي ڇڏيا اٿس.“

”اچي پتڻم ته چوانس،“ ننڍس کي اڻڻو ڪندي وڏي
واڪ چيائين. ”ته چوريءَ کي شينهن ڪلهي چاڙهي وائڙي
ٿي پئي آهي، ماڻس اڳ ئي ڏاڏاڌار ڪري ڇڏيا وري هاڻي
هيءَ اٿي آهي ٻانگون ڏيڻ.... پر هن چوري کي به چئي ڇا
ڪنديس.... ڪهڙو سندس ڏوهه.... جيئرا چمڙا پيٽ ۾ پيا
اٿس، چمڙن وانگر جهٽو پيو اٿن.... مارئي ڪي اهو پئسو
ڪونهي جو ڏاڏون ڪٿي پرائي، رڳو ڳانا موتي ۽ ڪنگڻ
پايو ڄاڻي.“ ”اٺي اسين ته بچڙيون آهيون، هاڻي پيسو پٽ
پرڻائي ته اها ننهن اچي تخت تي ويهاريئي.“ لالڻ ماءُ چيس.
”ڪارو منهن تخت جو! توهانجي هٿ چڙهندي سو
تخت مونکي ملندو؟ تخت ته ٺهيو تختو نڪرندڻ، منهنجي
ڪٿي جند ڇڏيو.“

”اٺي پاڇائي، ڇو ماءُ ڌيئون اچي هٿ ڌوئي منهنجي

مسڪين ماءُ جي پٺيان پيون آهيو، ويچاري اڳيئي بيمار ٿي ماڻهو.“

”اڏي ڪير چوي هنن کي اڌ ماڻهو، هن ’ڪرپن‘ جو ڪٽيو ڪاڌو آهي سڄي عمر. ڏسي به ٿي ته اسين ميون پيون آهيون پنهنجن سورن ۾!“

”اٿي سڙ توهان کي سور آهن مون کي ڪونهن؟ آڻ سڙي جڀي پئي آهيان، طاقت هجيو ته منهنجو اندر ڪولي ڏسو، ڇرو هٿو ته رت جي ڦڙي ڪونهي. منهنجو به ته جگر آهي جنهن ڪاڻ هي حال ٿيا اٿم. يادگيري ٿي پويم ته دل ٽڪر ٽڪر ٿيو پويم. ٻارهن وڳي سوڌو راتين جو ٺوليون ڏنيون مانس پر منهنجي ڪانه هلي، ڪانه هلي هجت ٻاروچن تي...“

”امان روٽاڙيم ته نه، اڳ ئي روئي روئي ماندا ٿيا آهيون“ لال جي پٽي پنهنجا ڳوڙها اڳيندي چيو.

”ڇا آهي؟ ڇا آهي؟ خير ته آهي ڏاڏي.“

لال ڪوٺڙيءَ ۾ گهڙندي پرڀاشيءَ مان پڇيو. ”گهوڙا خير هوندا، مري وئي ڏاڏهين! ڏاڏهين ۾ آهي باقي ڇا رکيو، جيئرو لاش آهيان، سو پئي هلا. جيئري اماڙيون ڏيئي ڇڏيئيم اڪين ۾! اڃان تو پڇيم ته ڏاڏي ڇا آهي؟ ننڊ جون گوريون وئي ڏينر ته ڦڪي سجهيئي پنڌ پوان ته ڏاڏا ڏنڀ نه ڏسان.“

”پر ٻڌايو ته ٿيو ڇا آهي؟“

”اي رڇي پڇ ٻڌهين ڪان منهنجي هندي هلي ها ته گهڻا ڏينهن اڳ هليم ها.“

”آئيءَ ڪان دائيءَ کي منو ٿيو، آڻ به ماءُ آهيان، گهوڙا گهوڙا ڪري سڄو پاڙو ڪڍي مٿي تي کنيو اٿئي.“

”اٿي سو ڪهڙن پاڙن ۾ منن مٿي وئي آهيان جو تون سون تي پئي هرو ڀرو ڪاوڙجين پنهنجي مڙس جي گير ويني آهين ڪو تنهنجي مڙس ته ڪونه ٺهرايو.“

”ڇاچا عطاو پلا اهي ڇا؟ ڇا تان مانڌاڻ متو آهي؟“

”ابا ڪارو منهن ٿيو پيو ائون هاڻ ڪهڙي اوکڙ ڪريون.“

”جه! پر ڪهڙو پرو چڙهيو اٿو ٻڌايو ته سهي ته اهو علاج ٿئي.“

”بس سمجهه ڪئي ته مري ويا آهيون، مٿن جا ڪپڙا علاج.“

”گهر آهي جيئرو جهنم آهي... ڪهڙيءَ جو به دل کي آرام ڪونهي،“ لال پٺڪيو. ”دل جي گهالهه ڪريو ڪشي مرو پرو بر باد چو ٿيون ڪريو، امان تون ئي ڪشي ٻڌاء، ڇا آهي؟“

”ڇا آهي! ويهه سال پاليو مان، اڄ ڇڏيو ٿو وڃين اسانکي، اسانجي اندر کان پڇو اٿئي؟ ٽي ڏينهن ٿي ويا آهن جو پٺن وات ۾ گرانهن وڏو هوندو چاهين ڪي پٺت ۾ دٻوڙ بيٺن ٿي نٿا. اسانکي جي خبر هجي ها ته اهڙو ڪامورو ٿيندين ته توکي پڙهايون ٿي نه ها پنهنجي جائگي جاري ڪايو گهر ۾ ويٺا هجڻ ها، پرديس ته نه جهاڳين ها...“

”هاه پرديس! پڪين ۽ پرديسين جا ڪپڙا مڙهه مقام.“
 ”ڏڏيءَ ڇاڻيءَ تي مڪ هڻندي چيو.“

”ابا موڙ به مونکي ڪونه ڏيکارين ٿي...“ ٻڌيءَ چيو.

”اڙي مرڻ ٿو وڃان ڇا؟“

”اڙي ماريو ته مونکي ٿو وڃين، ڪنڌ ۾ ڪرايو نٿو ويهه، مٿس ٿو پڇيو وڃي“ ڏڏيءَ وڇڙي چيان وڻندي چيو.

”ڏڏي هاڻي ڇڏ گهم پي، اچي هي به رپيا وٺ، وڃي ناس پاس ڏجن.“

”منهنجا سڌان جڙيا، شال بچيم جيئرم! ابا توهان سڀڪي ٿيندو، او ڪراچيءَ مان تڪو تماڪ وٺي اچيئيم...“

”ادي جنت، بيگ تيار ڪري وٺ دير ٿي وئي آهي.“

”تيار ڪري ڇڏي اٿس اڌل ڪوپ، ڇهڻل، ڏنڻ،
نوال، ڪپڙا سڀ وڌا اٿماس. خط ٻت لکندو رهجان سعيو
ڪري.“

”پڙهائيندو ڪنهن کان؟“

”اڌل، دڪن واري ڇاڇا پائيءَ کان پڙهائينداسين، ڪٿي
ٻه آنا پڙهائي وٺندو سو ڪري ڏينداسين.“

”اڌل، اڌا“ ستارو ٻاهران ٻوڙندو آيو، ”ڏانگو اچي ويو.“

”ڄڻو هاڻي ڀرتو الله ڪي“ لالڻ موڪلائيندي چيو.

”تتر آنا ٻت ۾ جنهن جو واهي الله، ابا ٻت ڏيئي
وڃين ٿو شال منهن ڏيئي ايندين.“ لالڻ ماءُ چيو.

”او الله سائين ائين رکندئي جيئن ٻليءَ جا پنونگڙا
نهنئينءَ ۾ ٻڇايا هئين.“ ڏاڏيءَ چيو.

”رب جون رڪون اٿئي ٻڇا باقي چيلهم پڇيون ٻيو وڃين،
حال ڪونهيم ڪو.“

”ڇاڇا سڙئي خير آهي، سڙئي خير آهي، سوڪلن ۾
ايندس پيو، ڪو ڀري ڪونه آهيان.“

”اي ابا بس ڪري ويو! مٺ ڪونه ڪي ٿورا
آهن؟ اسان جو ته هنيون ٿو ڌري.“

”دل وڏي ڪريو ڇاڇا.“

”الله واهي ٻڇڙا، الله واهي! جيڏي پير تيلڏي خير،
پر ٿورو ترمين ها پڙهين بم ڏيونئيءَ سان ڄاڻ سونيو،
موڪلايون وڃيس.“

”ڇاڇا هاڻ بابي ڪي منهنجا پيرن تي دٽ چنچوريل
جو ٽائيم ڀريو بيٺو آهي.“

”ڄڻو مولوي مدد“ ڇاڇي اداسيءَ مان ورائيو. لالڻ
جو ٽانگي تي ويهڻ ۽ سڀني زائقان جو اوچنگارون ڏئي روئڻ.

”او ابا چيلهم پڇيو وڃي! اها نه ويل تنهنجي وڃڻ
جي“ ڇاڇي رانيات ڪئي.

”او جانب ادا گهاريون وجهو، ڦٽ چڪايو پيو-
 وڃيم.“ جنت رڙ ڪئي.
 ”چوريون هاڻي ڪلمون ڀريون مون بيمار جو هيانءُ
 نه ڦاڙيو.“ چاچي پاسي ۾ رکيل ڪونٺري ۾ ڊٽ وجهندي
 لوڙهي جو رخ رکيو.

*

*

*

”پوسٽ مين.“ ٺهاليءَ جو سريلو آواز دريءَ سان گونجيو.
 لالڻ جي ڏاڏيءَ، ننڍڙن پوٽن ۽ پوٽين جي وار سوڌو
 در طرف ڊوڙ پاتي. ولر جي ونگن ۾ وچڙجي ايتي ٿي وڃي
 ٿلهي تان ڪري پئي ۽ ڏند پڇي پيس، ۽ زخمي ٿيس. رت
 ٿينديون ٿي وهڻ لڳو. ”من جي پٺيان رلي مٺي آهيان. چلي
 ٻار چٽي پاڻ سڪي ويئي آهي، پري ٿيو ته هٿانوه منهن وار
 بجا چونڪ چنڊا!“ پوڙهيءَ پٽ تان ڏند ڪٽي تريءَ تي رکي
 گهوريندي چيو.

”اٺي ڇو پئي پٽين؟“

”تنهنجي ٻارن ته هي ظلم ڪيم.“ پڳل ڏند تري تي
 رکي ڏانهس وڌائيندي چيائين ”باقي ۽ ڏند منهنجي ڏهڻ جا
 يا ڪهڻ جا، هاڻي اهي بيم جنموري ڪٿي چڪي تون ئي
 ڪليم، من هيانءُ ٿرئي. سور ئي منهنجي ڏندن جو هيو،
 سڄو ڏينهن طعنا ڏينديون هيون ڏندن جا ته چار ڏندا! گهرواريون
 ته ٺهيو، اوڙي پاڙي واري جيڪا رسندي هئي ته چئن ڏندن
 جو طعنو، چڻ آءُ ڪا پڇي آئي هئس. هاڻ ڇٽي لولي ڪٿن
 کان، ڪڏن لڳنس ٻار.“

”پر تون هرو ڀرو ٻارن سان ٻار ڇو ٿين.“

”بس اها ته دانگي مليم!“

”امان مونکي ڏي ته آءُ ڏسان ادي جو خط“ جنت
 جهٽو هڻي خط مائڪان ڦريو، ۽ عربي جا ٻئي اکر هڻي
 ٻڙهڻ لڳي ”لڪيو اٿس، اسلام عليكم رحمت الله وبرڪات

دائمر قائم!

”ماڻي ڏسو ته، چوڪر هاڻ قرآن ۾ ٿو ڳالهائي!“
 ڏاڏيءَ عجب مان چيو، ”امين ته علم کان انڌا لوڪ سمجهي
 نٿا سگهون ڇا لکيو اٿس! الانجي ڪنهن رحمت الله وٽ وڃي
 رهيو آهي يا انهن جي پٽن دائمر ۽ قائم سان گڏجي ٿو پڙهڻ
 وڃي.... الانجي اهي ڪير آهن.... سڏيو ڪنهن علماڻي کي يا
 چاچا پائيءَ کي ته اچي خط پڙهي ڏي.“

* * *

چاچا پائي، چاچا پائي! هلي خط پڙهي ڏي“ لالڻ جي
 ڀاءُ لاڏ ڪندي چيو.

”چورا آءُ ڪو پڙهين جو منشي آهيان جو ويٺو خط
 پڙهندس. هل هاڻي مل!“ چاچا پائيءَ جي رهڻ کان چورو
 چرڪي وٺي گهر ڀڳو.

”امان خط نٿو اچي پڙهي ڏي.“

”ابا وڃي توڙ پائي سگهرو مٿو.“

”اڻي مونکي ڏيو ته آءُ قلندر جي چوهي کان پڙهائي
 اچان“ ڏاڏيءَ چيو.

ڏاڏي لمڪا ڏيندي چوهي جي گهر رخ ڪيائين.

”امان ڪٿي آهي چوڪرو؟ ڏاڏيءَ چوهي جي ماءُ

کان پڇيو.

”اهو ته ڊپوئيءَ تي ويٺو آهي، هڪ بچي ايندو.“

”ڪارو اٿس منهن، نيرا اٿس پيرا“ ڏاڏيءَ دل ٽپي

دل ۾ قلندر جي چوهي تي قلندر جي ڦٽڪار وجهي ور ڪاٽي
 مولويءَ جي گهر رواني ٿي. پريان ٽپي توتلاڙي جيان
 واکا ڪندي واءُ چوهو وسائيندي اچي حجري تي پهتي.

”ابا نصرالدين، خط ته پڙهي ڏي.“ ڏاڏيءَ ايلاز ڪندي

چيس. ”رلي مٿي آهيان، ڏند به پڇرايم، ڏسڻ ٿو، چپ به

سجيو ٿيو اٿم.“ سٿڻ جو ويڪرو پانچو ڪٽندي چيائين.

”هي ڏس!“

مولوي نصرالدين جا گول تارا حيرت ۽ سسپينس ۾
مُٽاندا ويا.... لالڻ جي ڏاڏي پانچو مٿي کڻندي وئي. هي ڏس....
هي ڏس.... اجهو.... هي.... هي گوڏا ڦٽيا پيا اٿم!“

”ڏينم خط تم پڙهان،“ مولوي وسائيل آواز ۾ چيو.
”ابا کڻي ڪونه آئي آهيان، چورين ڏنم ئي ڪونه،
هلي پڙه....“

”مائي آءٌ هينئر ڪٿان هلندس، هي درگاهه وارو دڪان
سڄو ڪيئن ڇڏيان، ريوڙيون پٽاشا، هار گل، اگربتيون سڀ
پيون آهن.“

”ابا روهه رلين خط ڪونه ڏنم، هلي هلي منهنجون
تم ننگون ٺڪر ٿي ويون آهن تنهنجا لائق ٿيندا هلي
پڙهي ڏينم.“

”نه مائي نه، آءٌ واندو ئي ڪونه آهيان!“ ملان ريوڙين
تان چيلانا اڏائيندي چيو.

ڏاڏي موٽي ماڳ پهتي.

”موت پيشو مونکي تم ماري ڇڏيو اٿو، منهنجو تم
اهو حال آهي ته ڪتو به انهيءَ کي ڪاٺي موچڙو به انهيءَ
کي لڳي! خط ڏيو ها ته آءٌ پڙهائي اچان ها، هتي ته ڪير
به نٿو اچي.“

”ٺهيو ڏاڏي ٺهيو، اسان پڙهائي ڇڏيو. ادا لالڻ سڀ
خير لکيو آهي. اسڪالر شپ منظور ٿي اٿس. نوڪريءَ جو
آسرو به آهيس، تمام خوش آهي.“ زينوع چيو.

”نپتيون، روهه رليون! پوءِ مونکي رلايو ڇو ٿي؟ ڏند
ڀجرايو گوڏا به ڦٽرايو اچان به اندر ڪونه ڦريا اٿو. هن ڪهر
۾ هاڻي منهنجو گذارو ڪونه ٿيندو.“

”پوءِ الله واهي، ميڙهه اسانجي ڪانم ايندي.“

اهو ٻڌي لالڻ جي ڏاڏي سڌي ڀڳي ڀورل جي

سودبيء نو،

”اٺي جيڪي زيبل! اي پورل سماءُ ڪٿي آهن؟ او
جيڪان!“

”اٺي چاهي، اڃان پئي، ڪهڙو وٺي ٽمچر مچايو اٿئي.“
”اٺي ٽمچر ته هوڏانهن مٽا پيا آهن!“
”ڪيڏانهن؟“

”پوڏهن جو خط آيو اٿئي.“
”ڪهڙو پوڏو؟ هانوءَ ڇو ٿي ڦاڙيم! منهنجو ٽن سالن
جو پوڏو ڪيئن خط لکندو!“
”اٺي جيڪان سمجه ڪٿي ته منهنجو پوڏو سو تنهنجو
پوڏو—“

”اٺي تنهنجو پوڏو سو منهنجو پوڏو ڪيئن ٿيو! آءُ
تنهنجي هٿن جي ٻار، هيڏا ڊگڙا ٿا منهنجا پوڏا ٿين. ڏند پڇائي
هوش وڃايو اٿئي.“
”ڏند وٽم تڏهن به طعنو نٿو وڃي.“
”اهو طعنو ته جيتر جيئري هوندينءَ تيتر ڪونه
ويندي.“
”ٺهيو، توکي به ڏنم...“ هو بنا موڪلائڻ جي رسي
اٺي هلي.

*

*

*

”اٺي لالڻ آيو ڙي آيو! جيئس ڙي جيئس! منهنجي
صبح کان اک پئي ٽڙڪي.“ لالڻ ڪي ڏانگي تان لهندو
ڏسي ڏاڏيس چيو.

”اٺي منهنجو صبح سان، ڪلهو پئي ٽپڪيو ڪانگ
لنڻ وٺيو ڇيومانس لنڻ ڪانگ مني ٽڪي ڏيان، منهنجو
لالڻ اچي پيو اهو هڏي ڪانگ آڏاسي ويو.“ لالڻ ماءُ
ٽڙندي چيو.

”آءُ پاڻ پتنگ فقير ڏانهن ڳٽي ڳار شربت پيئڻ پئي

ويس ته ۾ ڪپريون بابي جي قبر مٿان ويٺيون پنهون پنهون
ڪن! چيو مان، رنون جهجڻو ان پنهو پيو آهي رڳو اسانجو
چوڪر پرديس مان اچي” چاچي عطا ٿيو ڇيو.

”اٺي لالڻ آيو پيهي، ويا سور سيڻي، جيئس جيئس آڻ
جيئڻيون منهنجو لالڻ آيو پيهي“ ڏاڏي خوشيءَ ۾ ڳائڻ لڳي.
”چاچا عطا ٿيو هي توهانجي لاءِ ملهائي ڳوڏ آندي اٿم،
پانهن جو قلندري ڪنگڻ، ڪن جو والو، هار، اهي سڀ
پائجان ۽ هي پنڌرهن رپيا روڪ اٿي.“

چاچي جون خوشيءَ کان وڃي وڃي وڃي وڃي وڃي
آڪيو ڪونه ٿيس.

”ابا منهنجي ڪاڻ ڇا آندئي، ڏند بم تنهنجي پٺيان
وڃايم.“

”فڪر نه ڪر ڏاڏي، تنهنجا پٽيه ڏند ڪراچيءَ ۾
هلي وجهرائيندس.“

”اي ابا خير گهر! پيريءَ ۾ پرديس وڃي آڻ پنهنجو
ابو ڏاڏو لڄائيندس! ڪهڙا ٿوڏس ڏين. اتان ئي مري نڪرندس
انهيءَ چونٺ تان!“

”پلا تنهنجي مرضي، هي جوڙو اٿي ڪڙڻ جو“ لالڻ
بڻگ بند ڪندي ڇيو.

”هي چيٽ جو وڳو آندو اٿي!“ موڙو ڏيندي چيائين
”اهو ته مرادان پنگيائي به پايو وٺي.“

”ڪهڙو منهنجي ڀڄي ڪاڻ ڪروڌ لاتو اٿي، اڳي
ڪهڙا ويس پاتا اٿي؟ هڪڙو ته چڪائي ڪري وٺي آيو-
اهي“ لالڻ ماءُ ڇيو.

”اٺي اهو پيو اٿي وڳو، ڪن پنهنجو ايڏهن! مون
پانيو ته ڪا سوسيءَ جي ستن، ڪو ڀرت وارو چولو هوندو،
مٿس ۽ پٺس لاءِ اوچا وڳا، پٺس لاءِ لونگيون، منهنجي لاءِ
چيٽ نصيبن ۾، وڃي پنگيائيءَ جهڙا توهين پايو.“

”اڙي ڇو ٿيون بي شڪريون ٿيو، توهان کي ته اهڙا
وڳا پارائيندس جو ڏيهم اچي ڏسندو. اڃان ته امتحان ڏئي آيو
آهيان نوڪري به نٿي اٿم، جنهن مهل انجنيئر ٿيس ته پئون
ٻارهن ٿي ويندا.“

”مان ادي جي سڪان به ته پاسي هئي سين“ زينو چيو.
”ڌيءَ مون کي ياد آهي، سڀاڻي مان ئي پنجين سيرين
جي طاهري رڌائيندس.“ ائين چوندي پٽيءَ مان پيسا ڪڍيائين.
”اچي ادا عطاو، هي ويهه رپيا اٿئي، تن ٽن رپين وارا پنج
پڙ ۽ هار گل وٺي اچ. دهلاري عرس فقير کي به ڇيو اچ
ته پهچي وڃي“ وري سس ڏانهن منهن ڪندي چوڻ لڳي ”چاچي
هل ته پاڙي ۾ سڏ ڏيڻ هليون.“

*

*

*

زان ٻارن جو ڪوڙ دهل جي ٽپڪ، ٽپڪ ۽
شرنايون....

لالڻ پانهن لوڏي

سدان پانهن لوڏي

رب جو ٿيندس راز پيلي پانهن لوڏي

اٺي ڏمي ڏاڏيس جو شان لالڻ پانهن لوڏي

رب جو ٿيندس راز پيلي پانهن لوڏي

سدان پانهن لوڏي

دهلن دسان سان سڀئي اچي درگاه پيڙا ٿيا. جتيون
لاهي هڪ پاسي رکي، در تي ڏنگيل ٽلين کي لوڏي ڇڻ
ستل سائينءَ کي سجاڳ ڪيائون. قبي اندر مولوي نصيرالدين
جيڪو ڪاري گوڏ خميس ۽ ڪنگڻ مٿڪن سودو بوچڻ
مٿي تي رکي مراقبي ۽ ويٺو هو تنهن به آواز تي وات
چوريندي ڪٽ ڪٽيو.

لالڻ ماءُ اگر ٻين جي بديل سميت نياز آئي اڳيان رکيس
ته ڪجهه حصو ڪڍي باقي موٽائي ڏنائين.

هار گسل ۽ پڙ ڇاڙهي سڀني ڏيارت ڪئي دعائون
 پٺيون ڪن باسون باسيون ته ڪن وري پوءِ ڪونڊيءَ مان
 ڪلن جي پٽين گڏيل خاک وات ۾ وجهي پوتين جي پلانڊن
 ۾ ٻڌائون ته ڇاتي تي به ملياؤن. ۽ پٽي ۽ سا پيٽيءَ ۾ ڪيرائي ايتري
 پهرين ٻاهر موٽيون. وڏي ميدان تي قبرن وٽ ڪپڙن جي ڇانور ويهي
 ڪجهه گچ ڳاڻي بڪ کان ٻاهر ٿي اچي طاهريءَ تي ڪريون
 تنهن بعد درگاهه جي ٿڌي ناديءَ مان پاڻيءَ جا ٽپا ڀري ڀري
 پيش جي ڌم لاهي ڏنائون ۽ وري ساڳيا گچ ڳاڻيندي اچي
 لالڻ جي گهر پيڙيون ٿيون.

سڪان ۾ آيل هڪ زال ٻئي هٿ پٽ ۾ وجهندي چيو،
 ”اٺي اڏي ڏينهن تتي جو ڪوسو ڳوڙ جو پٽ ڪارائي ماريو
 اٿن - پٽ ۾ چڻ ڇاڪو پيا لڳن.“

”اٺي اڏي، مونسان به اهو حال اٿي“ ٻيءَ ورائيس،
 ”نوهان جوانن جو اهو حال آهي ته منهنجو ڪهڙو
 هوندو“ لالڻ جي ڏاڏيءَ چيو.

ايتري ۾ ٻاهران عطاالله جو آواز آيو،

”بابا زالن کي پاسي ڪريو، مونکي ٿورو غسل خاني
 ۾ ڪم آهي،“ وري هوريان ماڻس کي چيائين ”امان...
 هي ڳوڙ کي ٿورو چٽو ٿي پيو آهي توڻي چڱو ڄڻ.“

”پنهنجي سورن جي ڪريان کي تنهنجي ڳوڙ جي
 ڪريان موت پيا، توکي ڪنهن چيو ته ڪڏجي هل؟ اڳتي
 اڌ ماڻهو، وري پنج ميل اوت موت جو پنڌ ڪيو اٿي.“

”پوءِ ڇا ڪريان! رنن جي راڄ ۾ ڪو مڙس به ساڻ
 هلي ها“ عطاالله چوڻ مان ورائيس.

”ڇڏو ادي“ هڪ زال لالڻ جي ماءُ کان موڪلائيندي
 چيو ”وڃي ڪي گوريون ڦڪيون ڪاڻون هاڻي مرون ٿيون.“
 ”ماڻي ڪنڊ ڪونه هڻي ته ڪٿي ڪڇڻي ٺاهيو ها“
 ٻيءَ زال چيو ”گڙ جي ته نه ٺاهيو ها، زالن کي تڪليف
 ٿي آهي.“

”ادي پنج سير طاهري جا هئا، ڪاڻي ته سڀڻي ويون،
 هاڻي عيب ثواب ٿا نڪرن“ لالڻ ماءُ ورائين. ”اوليائن جي
 شين تي ائين نه چڻبو آهي.“
 ”ڇڏو ڀيڻ، هاڻي الله ڪسي ڀرتئين“ هڪ ٻئي کان
 موڪلائي پنهنجن گهرن ڏانهن روانيون ٿيون.

* * *

”لالڻ جا ٻيءَ ٻڌين ٿو، لالڻ خير مان نوڪريءَ
 تي به آهي، ڄاڻ انجنيئر به ٿيو، ڪو پڙهه ته ميٽر تيار
 ڪريون.“

”ها، لالڻ جي ماءُ، مونگي پاڻ اونو آهي، ڀلا ڪا
 نينگري نظر به اٿئي ڇا؟“

”اي لالڻ جا ٻيءَ پنهنجي لالڻ لاه نينگريون ڪٿيون
 آهن ڇا، پنهنجي موتين جي داڻي جهڙي حميده پٺاڻ ڪونه
 ويٺي آهي.“

”نينگر جي به ته صلاح ٻڃ.“

”ڪهڙي صلاح پڇانس، اندر ئي اندر ڪلفيون پيو
 ڪارائيس. مون کي ڪلمي جو قسم رات به ناريل ڪٽلون
 وٺي آئي ڏنائينس، ذرو به ڪنهن کي ڪونه ڏنائين. اندر ئي
 اندر گيهي ويئي! چئبو ته بلا ٿي، هينئر ئي بلا آهي ته بوءِ
 ڏنگ هڻندي ڪهڙي دير ڪندي. لالڻ جا پيءُ اها وٺي پنهنجي
 نانيءَ تي، هوندي هوندي به ڪين جو ڪنو چڙهيو بهو آهي
 ته: مون کي علو ڏئي ڪونه، ڪير ئي ڪونه ڏينم پنهنجي
 تي اڃان ته سڄي پاڙي مان پني ڪاڻي ويهان.“

”هاڻي جيڪا تنهنجي صلاح؟ پاڻ ۾ جي ٺهي ويا آهن ته پوءِ ٽيڪ آهي.“

”بس جيڪا لالڻ جي مرضي، نٽ ايرينگ ته رکيا آهن باقي ۾ ئي جوڙا ڪئي ٺهرائيندس. پوءِ انجنيئر ٿئي ته جيڪو وٺيس ٺهرائي ڏيس.“

”نٽ ايرنگ تو وارا؟“

”ها اهي لعنتيءَ جو ٺڪرا ماڻهن مونکي ڏيئي وري ڦريا ته عطاوڪ کي ڏيندس وري چوي ٿي ته پوئتي لالڻ کي ڏيندس. ٻيا ڦر سونڀيءَ وانگر ڦرن ڪيڏيءَ مهل چوي ته پنهنجي ’خزن‘ کپري اٿم، موچڻو هٿان منهن تي ڪنهن جي طاقت آهي جو سونڪان وٺندا.“

”نهيو الله مالڪ آهي.“ علوڪ اٿندي چيو، ”مينئر منهنجي نوڪري جو ٽائم ڀريو پيو آهي.“

”لالڻ جا پيءُ، اها نوڪري ڪرڻ توکي نه جڳاءِ، ڇا پتيوالي ۽ ڇا انجنيئر جو پيءُ!“

”ٽيهه سال نوڪري ڪئي اٿم، پنهنجا حق وڃائيندس ڇا چري! منهنجا صاحب منهنجي شرافت ۽ محنت جي نوڪري ڪري مون تي مهربان آهن. انهيءَ نوڪريءَ سان ته مون لالڻ کي مشترڪ تائين پڙهايو، پوءِ پنهنجي همت ۽ محنت ڪيائين جو پرديس جهاڳڙائين اچ اها پتيوالي خراب ٿي پئي جو تنهنجي اک ئي ٺٽي پڏي. توکي فخر هئڻ گهرجي ته تون مزور جي زال آهين تنهنجو پٽ هڪ مزدور جو پٽ آهي! اچ تون مزدوريءَ کان نفرت ٿي ڪرين اهو وقت وسري ويئي جڏهن ٻرئجي آئي هئين ته برقعو به ڀورل جي ماءُ ڏنو هئي.“

”لالڻ جا پيءُ تون سچ ويٺو چوين، انسان کان غلطي ٿئي ٿي سون کان غلطي ٿي.“

”هيءَ حڪومت اسان مزورن جي دم سان قائم آهي. اسان پنهنجو پگهر وهائي، رت ست ڏيئي هيءَ حڪومت ٺاهي

آهي. تون سمجهين ڇا ٿي منهنجي نوڪري وري پنهين کان
ڪا ڪهٽ به آهي ڇا!؟”

”مٿا پهرين پنهنجون ڏاڏون ته پراڻي حڪومت وارو ٿيو
آهين! جيئن آءٌ ڀري ٿي آهيان تيئن سنگرجو اچين. هڪ دفعو
ٻڌم حڪومت، حڪومت ڪري وٽ ولوڙي ويو آهين،
مٿي تي چڙهندو پيو اچين.“

”ٺهيو لالڻ ماءُ، علوءَ ڪمپٽيءَ مان ورائيو.“ هاڻي
معافي ڏين، پاڙو نه ٻڌي.“

”پاڙي جي مونکي پرواه ناهي، بدنام ته اوهيئن ماڻهين
ڪري ڇڏيو اٿم، آهو گهر ناهي جتي منهنجي ڪلا نه ڪئي
هجي ڇو منهنجو صبر آهي اهو پاڻهي ڪندڙ تي پوندس.“
”ڇڏ ويڇاري اسان کي، پوڙهي آهي، اڄ هوندي
سپاڻي نه هوندي، ڇو ٿي غريب کي چوين.“

”ماڻهين جي ته جهنڊڙي لڳو وڃيئي!“
”لالڻ ماءُ منهنجو نالو ڇو پئي وٺين. تنهنجي ڪنيءَ
قوم کان به ويس ڇا؟“ لالڻ جي جي ڏاڏي اوچتو ڪوٺيءَ
مان ورائندي ۾ وارد ٿيندي چيو.

علو موقعي جي نزاکت سمجهندي ٻاهر هليو ويو.
سس نهن جي چنچ چنچ گهٽيءَ ڏير تائين هلندي رهي.

*

*

*

”اٺي سوڍري لاکون ٽليو ٽليو ٽيلارا ڇو پئي ڏين؟
ڪيڏي پئي وڃن اها مٽي گود اويو؟“ لالڻ جي ڏاڏي
سازهيءَ ڏانهن اشارو ڪندي حميدو کي گهوريندي چيو.
”صاحب سان پئي وڃان فلم تي!“

”ڏانن ڪاڌو پئس به صاحب آهي! مائي تو تـم اسان
جون ست ٻيڙهيون ڪاريون ڪري ڇڏيون.“

”بوءِ آءٌ ڇا ڪريان لالڻ کي چئو نه.“ حميدو مائو
ڪندي چيو. ”اٺي اهو ڇپو ڇو مٿي ۾ وڌو اٿي“ ڏاڏيءَ

وگ ڏانهن اشارو ڪندي چيس.

حميده منهن ۾ ڪهنڊ وجهي کيس ڪهورن جا ڪهاڻ هڻندي سڻڻ لڳي جي ست ست ڪندي ساڙهي جو ٻلڙو ٻانهن تي رکي هلڻ لڳي.

”هاڻي زال سان گڏ اسانجي پورين جي به ٻيڙي ٻوڙيندو، لالڻ ماءُ ڪرڪيو. ”اسانکي هاڻ جيئن جو ڪهڙو حق.“ ”اڻي ٻاجائي، تون ڪهڙي نه منهنجي ٽي لڳن جنت چيو.“

”ادي ڏوڙ ٻئي اٿم، لالڻ ته ٻڌي ئي نٿو ماسي.“ نانسي ته طعنا ڏيئي ڏيئي اندر ساڙي رکيو اٿم. هاڻ ته برقعو به نٿو پائڻ ڏي آڻ ڇا ڪريان، منهنجو ڪهڙو ڏوھ....“ ”بيون چون، ڪهڙو وڏين برقعو ٻاتو هو، ٻڙا لوڏي لوڏي مري ويون. تون جيڪو وڻي سو ٻاھ آخري ته انجنير جي زال آهين.“ جنت حميده جي وجود ۾ پنهنجو روشن آئيندو ڏسندي چيو.

”پر ادي ڪيترو ماڻ ڪندس، مونکي ته لالڻ جي مرضي به رکڻي آهي نه، جنهن پڙهيل ڳڙهيل مائٽيون ٿڏي مونسان شادي ڪئي. اڄ جيڪي به درجا انگريزي پڙهن ٿا سي به پاڻ کي شي ٿا سمجهن.“

”ٻاجائي ور جي مرضي نه رکندڙ ته هي ڪو ٻيون ڪاٺي ويندئي، جيئن جنگال ڪري ڇڏيندئي. ٻن ٻيون مٿو هڻن تون ڪن ئي نه ڏين.“

”تيار آهين نه حميده؟“ لالڻ ڪهر ايندي چيو. ”جنت تون به تيار ٿي وڻ، زينو کي به چئيس.“

”ادا توھين وڃو اسانکي امان ڪانه ڇڏيندي.“ ”جنت امان، بابا ۽ ڏاڏي جن پراڻي خيالن جا آهن انهن جو احترام ۽ تلخ ڳالهيون اکين تي پر حياتي اسانکي به گذارڻي آهي.“ لالڻ جيڪو هاڻي انجنير لال محمد خان ٿي پيو هو.

پنهني پيڻن ۾ زال سوڌو ڪاريڊور کان نڪري ڪار
ٽائين آيو.

”ت.... ت.... توهان!!“ ڪار جو در کولي لالڻ حيرانيءَ
مان چيو. ”اي ها ابا اسين، سگهو ئي موٽر ڪاه!“

”ڇا ٿيو خير ته آهي ڏاڏي؟“
”اي سڀ خير آهي“ لالڻ ماءُ ورائيو ”جلدي ڪري
موٽر کي هڪائينس قلم جو ٽيم نه ٿري وڃي!“
”توهين به....!“

اي هائو.... و.... و! اسين به جيئرو سام آهيون ’شبنم‘
جي قلم ڏسي هلي روح وندرائي اچون....“ ڏاڏيءَ چيو.
”هوءَ لالڻ مرڪندي گاڏي اسٽارٽ ڪئي.“

چلو

”بي بي سائڻ، مان ڪٿي سمهان؟“

”هوڏانهن ورائندي و، پست تي.“

ڪٿو، ۾ تيل لڳل پرائيئون ۽ ميريون رليون ڪٿي هيٺ وڃائي سمهي رهي ۽ سمهن سان ننڊ ڪٿي ويس.

”هيءَ به ته ڪنهن جي چاڻي آهي! ڪيڏي نه ڏکي سٽي پيئي آهي!“ دل ۾ قياس جي جذبي ڪٽر ڪنيس. پنهنجي ڌيءَ ڏانهن نظر وڌائين ته هوءَ نرم بستري واري هلنگ تي سڪ ۽ سائت سان سٽي پئي هئي.

جلهن هوءَ پنهنجي وڏي وڳر ۽ ويڙهي سان ڳوٺ واري حويلي ۾ رهندي هئي، ته ڀير ساريون دايون، گولڊون پست تي ستل ڏسي جلهن به کيس اهڙي سوچ نه ٿي هئي. پر هيٺن نئون شهر ۾ سانگيٽون ۽ جهانگيٽون کان دور هڪ نشن جڏهو، هڪ نئين سوچ هن منجهه ڪيئن پيدا ٿي، هو پاڻ حيران هئي.

”ڪيتريون ئي خالسي ڪٽون ٻيون آهن، اٿاري ڪٿي سمهاريانس.... مٿس، منهنجي پياري ۽ سڪيلڙي ڏي ۽ ائين پست تي ستل هجي ته جيڪر مان ڪيڙي نه پوڙا پوڳهان.“ دل ٿي چويس ته اٿي ڪٽ تي سمهاريس.

ڪٽو ننڍ ۾ بنهه الوٽ هئي ۽ ڊولن چين وارو وات پٽيل هئس، انهن مان ڪڳ وهڻي سڙهي وهڻائي تي جذب ٿيڻ بدران ٻئي ترڪي.

”هان، مان هي ڇا ٿي ڪريان، هسي ڇا ڇائي ڪٽ ڪٽولن مان، ڀل ته ستي پيئي هجي.... پوڙهين کان هن جا اها ڏاڏا اسان ياڪن جو احترام ڪندا آهن.... اسانجي سڳاڳن قدمن تي پنهنجو سر نمائندا آهن.... مان پاڻ سان برابر ۽ جو درجو ڏيئي اها ريت ريتي رهڻي آهيان! نه، نه مان وڏڙن جي پٽ نه پيوندس.... ڀل ته ستي پيئي هجي.... ستي پيئي هجي.... ٻئي هجي.“ هن ڪٽو جي چاهري تي مشاهري نظر وجهندي ڪراحت کان ٽوڪ آڇي ۽ واپس وڪون ڪٿي پنهنجي لوم جي گڏيل واري هلنگ ۾ ڦٽان ٿي پئي. پر ننڍا اکين کان سوين ڪوهم پري هئس، بادگيرڙون سندس هر سوچ تي ڇڻ ڇاڻيون هي ويون. صبح جو جڏهن ڪٽو جو ٻي ڳولان کيس هٿ ڪر ڪار لاءِ ڇڏي ويو هو ته هو ۽ اچڻ سان ڪيئن نه اڻڻ ۾ ڀيل جنهڙي واري نواڙ جي ڪٽ تي ٿي ويئي هئي ۽ پوءِ ڪيئن نه هن بچو گهروڙي ڏٺو هئس: ”بي شرمي! شرم نٿو اچي منهنجي آڳاٽي ڪٽ تي ٿي ويئي آهي.“ هو ۽ اوچتي دڙڪي کان ڏڪي ۽ واٽي ٿي ڪيئن نه هيسجي هيٺ ٿي ويئي هئي.

هن کي اهو به ياد آيو ته اچڻ سان جڏهن ڪٽو هٿ ڏيئي ملي هيس ته هن ڪيئن نه ٽوڪ مان چيو هيس: ”ماڻهين اڃا اچڻ نه سڳاريا اٿئي ته ٻيڻ سان ڪيئن

ملبو آهي؟“ هوڻ پنهنجي ڇيٽ جي چولي جي ڪنڊ کي
ڏسڻي ۽ آڱوٺي سان مٿڻ لڳي هئي. ڊپ ۾ منهن هيلو ٿي
ويو هئس. کيس صفا هيسيل ڏسي رعباڻي ۽ هيٺاڻي نموني
سمجهايندي چيو هئائين: ”پهر ٻين کي پهرين ٻئي پوءِ ڪيڪر
ڪندي ڪر. اچي سامهين آهين پر پاڻان ئي حويلين ۾ اٿي
ويئي ڪانه آهين، نه وري ماڻهين ڪا فضيلت سيکاري اٿي.“

سندس سوچ جو رخ هڪدم لفظ ”ٻين“ ڏانهن ڪهي
ويو. اڄ صبح سان سندس ڀنگياڻي ڏيڍي ۽ وٽ ٻيهي ڪيئن
نه زور سان ساڙ ڪندي چيو هئو! ”بيگم صاب جي، ميري
هيئي ته اندر نئين آئي؟“

”اٺي هان، ڇا ٿي چوڻ؟ ٻي ٻي! ڪهڙي ٻي ٻي؟“

”جي ميري تي ۽ حاڪم ٻي ٻي.“

”اٺي ڪهڙو، ندوري، مار پويو رسول جي، توهين
به ٻيون ٿيون ٿيو؟ سڀ سان لکيو ڪيو هئي ڇا جنهن
منجهان اها ٻيبي چڻي!“

”ڪيا ڪهنڊ ۽ او بيگم صاب جي؟ تاديان گلان ته
سڀون سمجهه نئين ٻڌيان.“ ڊگهي ۽ مهاندي ٻوڙهي ۽ ڀنگياڻي
ٻهاريءَ سان ٻيون ڪنهندي چيو.

”ڪس دي گهڙي؟ ته ڪڙا سيد؟“

”اٺي ڪجهه نه، ڏاڻو وڃ هتان ٿر، ڪونهي ڦٽڻين
ڀنگياڻي هتي. صبح سان مان ۽ ساڙڻ آئي آهين ۽ پاڪن جي
جتي ۽ ۾ ٿي پهر وجهين.“

”ڪيڏي نه گهٽي ۽ خيال اٿن جوان ڏهڻن جو، اکين
کان ٿورو هيڏانهن هوڏانهن ٿيون ته بس سندن مائرون
جهڙيون چريون. اسان ليکي ته ڀنگياڻيون آهن جو آڪ ٿي
ٺٽي ٻڏي، هر عزت هر ڪنهن کي پياري ٿي ٿي.“

سوچ جو رخ ٿڙي پنهنجي جوان ڌيءَ ڏانهن ويس :
 سڄا ڪريان... ڪو سنگ نٿو ملي... پنهنجن ۾ ته ڪا
 اهڙي واه ناهي... ڌارين ۾ به مائٽيون ته گهڻي چڱيون آهن
 هر آهي سڀ امتي آهن، ۽ امتين ۾ بي بي! اهو سوچي
 ڇرڪي هئي... کيس ڊپ ٿيو ته انهن ڪيترين ئي پيڻن جيان
 ڏيئس به ڪنهن امتي سان سول ميرج ڪري نه رڳو پنهنجي
 قيام ڪاري ڪري پر خاندان تي به دانگي ملي.

اوچتو ياد آيس پنهنجي سڳي سؤٽ- سيد دادن سائين
 جي زال... بي بي اسيرزادي، جنهن نه ٿو ميرج ڪئي نه
 سول ميرج. باقي جهنڊولن وارن وارو ڪارڙو ڊولڙو هٿ سو
 چئي ڏنو هيائينس. جنهن سان لاشڪ ته سندس پڙهائڻي لوهه
 مروڙ ٻانهي دلاور جي ڏاڍي دل هئي. آپ اکئين هي ڏٺو.
 ته به سڀني ڊولڙي کي ٻاهو ٻاون سائين ڪري نه رڳو جتي
 سوڌو جهولي ۾ ويهاريو پر دادن سائين جي مٿي هڃاڻان پڳ
 ٻڌي راڄ جو وڏو به ڪيائونس.

ائين چو...؟ ائين ڇو؟ چئبو ته سول ميرج کان اهو
 ڪم ڀلو نه ئي قيام ڪاري ٿين جو ڊپ نه ئي خاندان تي
 دانگي ملجن جو خوارو.

اهي مرد وري ڪهڙا سٺا جتا آهن. جڏهن پنهنجو
 اولاد ڳلي ۽ ڳلي ۽ ڳاڙيندا وٽندا آهن تڏهن ته کين ڪائي
 غيرت ڪانه اچي. سوين سڄا سيد ۽ پيڻيون به ڪولاڙا ۽
 ٻانهيون ٿيو وٽاهجن.

ته چئبو رت جا رشتا يا خون جي ڪشش ڪجهه به
 ناهي. اهو سڀ ڍونگ آهي. ذهن جنهن کي دنياوي دستور
 موجب شعوري طرح قبول ڪري، اهو ئي سڀ ڪجهه آهي.
 پر خير... سيد جي گهر ۾ ڪو ڪوچڙو به جنم

وڻندو ته اهو سيد نه ٿيندو ته ٻيو ڇا ٿيندو! انهيءَ ۾ ڪهڙو
 ٻيو ٻولو. هن مرڪي سوچيو. ڏيتي ليتي ۾ ڪهڙو ڪناهه....
 کير وڃي ساڳيو ٻٽ ۾ پيو. آهي سيدن جي حويلي ۾ سيد
 ٿي هلجن ٿا ته ٻييون آرياڻيون به ڇو نه گوليون پانهيون ٿي
 هلجن ٻر.... مان پنهنجي ڌيءَ لاءِ ڪنهن کي آگر ڪڍڻ
 نه ڏيندس. آها اک ٿي ڪڍي ڇڏيندس جا مٿس ميري نظر
 وجهي

سائين ۾ ڪي به جوان ڌيءَ جي ڪا اون ئي ڪانهي،
 پانهن سهراندي ڏيو ويٺو آهي. سندس خيال مٿس ڏانهن ويو.

اڃ ته چڱي دير ڪئي اٿس. هوندو پنهنجي شوق
 شڪارن ۾ هورو، مان ته ڪڏهن اعتراض نه ڪندي آهيان.
 هرو ٻرو مرد جي هٿيان ڪهڙي لائڻ ڪا چڱي ته ناهي. مردن
 جو شان ئي انهيءَ ۾ آهي. آخر مرد جو ٿيا، ٻل سو سریتون
 هجنس. مور نه مٿ سنهنجو. سنهنجو مان ته وري به مٿاهون آهي
 سون ۾ ڳاڙهي ٿي ويٺي آهيان، ٻيو ڪهڙو سک ڪپهر!
 مون جهڙا ته شال ڪنهن جا ٻاگ ٿين. رب سائين سنهنجي
 ٻچڙيءَ جا به نصيب موچارا ڪندو.

ڦري ڪهري سوچ جو رخ وري ڏيئس ڏانهن آيو.

لههائي ته قيامت جون نشانيون اچي ويون آهن، آستمن
 ۾ به ٻييون اٿارين پيا هلا آستي ۾ جو اکر اڏو ڪيريل
 ۾ نيچ محسوس ڇو ٿو ٿئي مسلمان ته سڀئي نبيءَ جي
 امت آهن ڇا مان نبيءَ جي امت ناهيان مان آستمن سان
 ڪڏ ڏينهن قيام جي ڪلمو پڙهي نه آئندس ڇا؟ رسول پاڪ
 پنهنجي پٽيءَ جو سڱ غلام سان ڪرائي سگهن ٿا ته مان
 نعوذ بالله ان کان به مٿي آهيان ڇا؟ مان به ڌيءَ جي مائٽي
 ٻاهر ڪندس مان اهو فرق مٿي رهندس هاڻ ته هر ڪو
 ڪرو ڪن جو سيد ٿي پيو آهي مٿو ڪڏن! واڻها به عرب ۾

سيد پيا سڏجن پر پر اسان اسانجي ته خير هجي
 ڳالهه آهي اسين ته آهيون ئي برتر اسان کي پيڙهين
 کان برتريءَ جو احساس ڏياريو ويو آهي جيڪو مان ۽
 مرتبو رب اسان کي ڏياريو آهي، سو شال دائيم ۽ قائم هجي.
 ڪير سڏي ته پيو سڏي پيو ڀري پل پيا پيرين پون....
 پل ته پيا ڪنڌ نوائين سيد جو سڱ نه مليو ته حق بخشائي
 چڏيندي مائس. ست پيڙهيون آڪاڌي ڌيءَ کان نه لڳائيندس.“
 چاري لڳل دونهائيل ذهن سان آخري فيصلو ڪري
 هوڏ گهري ننڊ سمهي رهي.

مئي مرار

اهو آپ اکئين هئي ڏٺو ته وڏيرو مبارڪ علي باجنس جهڙو مڙو.
ڪٿي ڪاسي جيتري ڪا ڪسر هئي به ڪٿي ته ڀرڻ پوري
ڪري ڇڏي، جيڪي شهرن کي به شهه ڏيو پيئا هئا. اهو
راڻو توڙي جو اڌ وهي ٿيو ته به ٻار آهي ئي ٻار. ڪراڙي
شينهن جيان واجهم وجهيو اونڌاين ڪوئين ۾ پيو هوندو هو.
جا ڦاٽي ناهي سا ڦٽڪي ناهي. ويندڙن جا پيرا ڏسبا ها ته
هنڙن جا ڪونم. اها ته جن ڪن ئي ڪانه هئي ته ڪو
ٺاڪ منجهند جو وڏيري شاهه بانو پيتين مان 'خاشا' پسترا
ڪيائين ڪاڻ نئين ساماڻيل ٻانهي ساڻ ڪري انهيءَ پاسي
اچي نڪرندي. کيس ڏسي وڏيري جي حياتي ڇڏائجي وئي.
"ايڏهن ڪوپ ۾ ڇاپيو ڪرين؟" عيڪ، ٺونگي مان
مٿي ڪري، ڇاهين جو ڇڳو ٻانهيءَ جي حوالي ڪندي عجب
مان پيڻ لڳي.

"ٿڌڙي جا آءُ، مونکي اتي سمهڻ ۾ فرحت ٿي اچي."
"اينٽرڪنڊيشن مان آلا ٿي نڪتا ڇا؟" هن رهڙ ڏني.
"جيڪو مڙو قدرتي ٺڪار ۾ آ، سو اينٽرڪنڊيشن جي
ڀئون ڀونءَ ۾ ڪٿان لپي."

هن ڪوڙ جو پلانڊ ٺاهي، ڏندڙا ڪڍي ورائيو پسر نئين
ڏڪار جي صاف بچي نڪرڻ تي دل ٿي دل ۾ جڪ هڻي ڪاڌا.
شاهه بانو ته هونءَ به کيس ڪانه ٿي وئي، جو ڏاڏي هونڊون
ورلي وٺن. مڙهي الو ڀلو ڇڪيو هي وقت نڀايائين. هن به
ڪهڻا ڏهنهن آسرو ڀلي لاطمع ٻنجي وڃي ٿي-وي ۾ رڳڍو سان
لنڊون لاتو. جتان ڏڪاتن جا ڏڪر ٻڌيو هئي سبحان الله سبحان الله
ڪندي هئي ته ڪڏهن وري 'ٻُل' مارڪ ڪلام ۾ ڪافيون
ٻڌيو هئي دل ڀرپائيندي هئي. جڏهن مبارڪ علي کي هن منجهان
ڪا مٺي مراد نه ملي ته وجهه ملنديئي بنا ڏير وڃي ٻي ڀرڻو

جنهن سان منڍ منڍ ۾ هُنَ قريڙو تـم رکيو ۽ ڪيئي ساوڻ
 سيارا لنگهي ويا ۽ ڪو ٻوڏو ڪونه ٻريو ته آئندي ويهندي
 ميتون جيان طعنا تنڪا ۽ ڏين شاديءَ جون دل ڏول ڏياريندڙ
 ڌمڪيون ڏيئي ڏيئي کيس هيسائي ڇڏيو. نتيجي ۾ هو به
 وڃي ٿي درگاهن ٻلي - راتيون مقامن ۾ اوجاڳا ڪيندي ته
 ڏينهن زيارتن ۾ وارن سان بهاريون ڏيندي گذرڻ لڳس. گچي
 ۾ ڳارا وجهيو ڇڙو پئي پير سوريندي هئي ته من ڪنهنجي
 دعا مان ڪا مٺي مراد ملي پئي. ولوءَ ٻوڏي کان وٺي مارل
 مستانيءَ جي آستاني تائين اهڙو ڪو در نه رهيل هو جت
 تعويذن ڦيڻ پٺيان هن جهوت جهوتان نه ڪئي هجي. حويلي
 ۾ ويهن ته خير ڪو، ۽ ڪڏهن ويهندي به ته اوڙي هاڙي
 جا مڙئي مهاندا غاليچي تي ٻلتي هنيون ويٺائي ويٺا هوندا هئا.
 هڪڙي ڀلاند چنڊي آئندي ته مٿان ٻي اچي پاڻ سڏيندي.
 درويشن ديوانن جا نوان نوان ڏس، تعويذ تون ۽ خوابن خيالن
 جا ان ميا 'نذرانا' به ٿڌي جي جهوليءَ ۾ وجهي پنهنجي
 آڏي ڪٽي جي پورت ڪيو. بالڻ بڻيون ٻيون ٻوليءَ جيان
 هلائينديون هيس. هم کيس ائين وڪوڙي ويا جيئن مانجهانڊائيءَ
 کي رسو. ڏهاڪو ڪن مهاندا ساڻ ڪري ڦاٽي جي صورت ۾
 جتان به لنگهندي هئي ته ڪنهن نه ڪنهن تربت کي ڏسي
 آتي ضرور ترسندي هئي ته مٿان 'ولي' نه ڏمجي. - ۽ ر جي
 جهپ اڳتي نڪري وئي ته رڙ ڪري ڊرائيور کي چوندي:
 "اي بيهجان، بيهجان يعقوب! ٿورو پوئتي هل ته سلام
 ٻري وٺان."

انهيءَ ٿڌ ڦٽڙ ۾ برقعو به جهپ جي ڦيٽي ۾ اچي ويس.
 مٿي مٺي بچي ته به آڏلندو فخر مان چوڻ لڳي:
 "اڻي ڏٺو معجزو، اهو ساڻي ٻڙ واري پير ڇڪيو اٿم
 پاڻ ڏي - منهنجي ڇڪ ٿي اٿس، مٿان هٿ ڏيوس."
 ڪڏهن ڪليو ڪلايو ته ڪڏهن وڏيري جي ڊپ کان

لڪ ڇپ ۾ سارو ڏينهن هلي هلي نه رڳو هن مومنيائيءَ جي برقي جو پڪو رنگ آڏائو پر ساڻن جهڙي ترڪمي لسي ڪل به فڪر ڳڻڻ ۽ ڪاڙهن لڳڻ ۾ لوسانجي ڪوري بافتي جو روپ ورتو ته مبارڪ علي به پنهنجا ڀرڙا ساڃاهيا. پهرين ئي آڏام ۾ هُن جي اک وڃي برقا هوش نرس تي پئي. اعضا سان جنهن جو لنگهه ئي شاهي حويلي ۾ اڳيان ٿيڻ لڳو. هن جي نئين فيشن واري سٺل جي ٻانڌڻ هيل ٻڌڻ پيرن سميت هيانه ۾ ائين ڪهي ويس جيئن ڪيلي ڪٽي ڀت ۾. تنهن ڏينهن کان پوءِ روزانو اسٽيريو ٽيپ ڪٺائي نه جي ڇانو ۾ شاندار ولسي وڇايل ڳاڙهن ٻاون واري ڪٽ تي ويهي هاسيڪار وڏيون وڏيون ڪنگهڪارون ڪري ڇيڙي ڇيڙي وارن سان ويٺو حال احوال ڪندو هو. بس رڳو سٺل جي ڪڙڪي ٻڌڻ جي دير هوندي هئي جو ٽيپ جي هلي واري ٻڌڻ کي ڊٻائيندو هو. جنهن ۾ گهاٽل سمورا ڪيت سندس دل جي ترجماني پيا ڪندا هئا.

‘تنهنجي اچڻ جون واڙيون
 نيت نٿ آهي نهاريان‘ ته ڪڏهن وري
 ‘منهنجي اڳڻ اچين مونسان مٽڪي ملين
 تنهنجي قدمن تان قربان ٿيان‘.

زال ذات کي مرد ماڻهوءَ جي ڪهڙي ادا، خبر ناهي ڪڏهن، ڪٿي ۽ ڪيئن وٺي وڃي. لاشڪ ته مڙائي اسٽائيل نرس کي به موهي ڇڏيو. جنهن جو ثبوت آهي ته نوان عطر ۽ مستيون سينڊون هيون جن جو استعمال شايد ته هوءَ ٻاڻيءَ جيان ڪرڻ لڳي جو سندس لنگهندي ئي انهن جون هڳڪارون وڌيري جي چوگرد پکڙجي پئي ويون. جن کي هن وڏا ساهه ڪئي هئي جهڙو نه ته جيڪر اهڙين سادين سينتن کي هو ٽڪ ئي نه هئي.

نهنن نيٺ هئي هنڌ ڪيو. جلد ئي ڪنوار ٻڄي ڪڙن

ڪوٺڻ ۾ اچي ٿو ٿي ۽

‘جاڏي وڃي واکھو ٿاڏي ٻائي ٿانگھو’

جيان لڳو ٿي ته اها شادي به وڏيري کي ٻانه نه پئي،
جو انهيءَ مان سندس ڪوٺڻ جو ٻراڻو سور تھائين سھڻ کان
ٻاهر ٿي ويو. لاچار کيس سرڪاري اسپتال جي در اڳيان ويٺل
چورن واريءَ مان رابطو قائم ڪرڻو پيو جنھن چئن چورن
وارو سنڀاريل ٿيو سڃھائون ڏيئي سندس حوالي ڪيو. رات
ٿيندي ته ھنومئو ڌاري پلنگ ھيٺان ھٿ ڊگھيري ٿيو سڀريندو
۽ ھرھڪ ڪوڏي کسي مڪن ذرو مڪي ۽ ۽ چورون چھٽائي
چڙھندو ھو. تڏھن وڃي ڪنھن حال ۾ ڏسبو ھو. نئين جوھ
تي سندس گھڻو راز ھيو جو سارو ڏينھن ھنچ ۾ لپيو پيو
مٿي کي سيرون ڏياريندو ھيس. اڃان ھن ٻيار جي ڇانو ۾
کي گھڙيون ئي ڪونه ڪھاريون ته جوئس جو ارواح ھن تان
ڪڍي ويو. ڪجهه ٽپي واري لقاءَ ڪري، ڪجهه مھل ڪمھل
ٺوٺ ھڪ سان ٻاڏي جيئرو وات ڦاڙي ڏانن ڪوٺڻ جي عادت
جي ڪري ته ڪجهه وري مٺي مراد ماڻڻ ۾ دير ٻوٽ ڪري.
ھو کيس ٽڙيءَ ۾ ڦاٿل ان مڪ جيان لڳو جيڪا نه ڪڍي
سگھجي نه گھي سگھجي.

ھوءَ ڏاڍي حيران ٻریشان رھڻ لڳي. گھڻو تڏو ته ھو
ڪتابڙو کڻي روح وندرائيندي ھئي ته مٿي کي ٻئي ٻڌو
ٻئي ڪنڊون ٻاسا گوليندي ھئي، ٻائين ته وڏيرو ٻري ھجي
ته چڱو.

ھو اڃان شھپر وٺي ويجهو ئي مس آيس ته ٻوٽ ٻيڙو ڪري
چوڻ لڳي:

”وڏيرا ايلھين ايلھين! آءُ ڇاڪ ڪونه آھيان.“

”ڇو مٿا، هاڻ مان توکي ڪونه ٿو وٺان ڇا؟“ ھُن

بيٺي ئي پيو.

”ڇو ڪونه ٿو وٺين؟“ ھوءَ ڪٽ تي چنگھون سڀون

ڪنڊي چوڻ لڳي. ”ڪهڻي ٿو وڻن پر ڇا ڪيان جو مٽي جي سور ڪري ڪا ڳالهه ئي نٿي وڻي.“

”پر ۾ ويهڻ تي به مارشل لا لڳل آ ڇا؟“

”ويهم ڀلي اکين تي پر ڪٿ ڪي ڏڏڪو نه ڏجان.“

اهو ٻڌڻ سان هن جي سموري حشمت نڪري وئي. سڪريٽ ڏانهن ڇوڻ لڳو:

”مٺا هيئر ئي اهڙيون وڇوٽيون ڪيئن ته اڳتي اٿئي ڇا ٿيندو؟“

”آلا، اها ڳالهه ناهي.“

”نيٺ به ڪاڻي ته ڳالهه هوندي؟“

”خالي هيٺ، ڇانهه جي هڪ ڪوپ سان يڪيون

ساريون ئي گوريون ڳڻيون اٿن. ڪاڏو ته وڻي ئي ڪونه.

ڏڏڪي مان تنهائين دل ٿي ڪڇي ٿي. هو ڪرسي پئي

اٿئي، اورتِي ريڙهي اچي ويهم.“

اٿين چوندي ڪيس اٻڙڪو آيو.

”بس بس، مان سمجهي ويس. آهي ڪو ڪچو هڪو

الله مان اميد لاهي ڇا. ديريون سويريون ته ٿينديون ئي آهن.“

اٿين چئي ڊگهي خميس جيڪا مٿي لڳي وئي هيس، هيٺ

ڪري ڪمري مان ڦوٽجي ٻاهر نڪتو ته هن پاسو ورائيندي

ٻاٽمرادو پئڪيو.

”ڪليس خدا، ڏني نه ورتي مٿو راه ڪنهن جو پاسا ڪڍي

وجهه ڏا. اهڙو قرب ئي ڪهوريو جنهن مان هوند نه شڪر.“

هو اڃا ورائيو ئي پار ڪري رهيو هو ته مهڙ ۾ ئي

ڪيس حويلي جي خاص ٻانهي جافران ملي، جنهن جو ڪنهن

زماني ۾ ساڻس ريزڪي حساب ڪتاب هلندڙ هو.

”ڏاڍو خوش ٿيو ڏسجين وڏيرا.“

”مبارڪون هجڻي جافران، اڄ تو واري وڏيري اٻڙڪا

پئي ڏي.“

”هون! اهو ته مان ڏينهن ۾ ڏهن اڙڪا ڏيان.“
 اهو ٻڌي هن جي هٿ مان ’گولڊ ليف‘ جو پنڪت
 ڇڏائي ويو.

”وڏيري ۽ جند ڇڏائڻ لاه بهانو ڪيو هوندو.“
 هوءَ ٻيٽ تان پنڪت کڻي کيس ڏيندي ٽوڪ مان
 چوڻ لڳي.

”بهانو ڇا لاه ڪندي، هن جو ته مون سان ڏاڍو قرب
 آهي، جافران تون سڙين ٿي.“

”ڌڪ هڻي ڪلين ها وڏيرا، پر اها ڳالهه نه ڪرين ها.“
 هن سندس اکين ۾ اکيون پائيندي چيو. ”مان ڇو تنهنجين
 خوشين کان ارهي ٿينديس، مان ته هاڻ....“

”هون!“ هن کيس چڱي ئي نه ڪئي ۽ وڌائي ۽ مان
 هليو آيو، پر جافران جي ٽوڪ پري. مرڪ جي ڪري هن جي
 دل ۾ انوکڙو ڌڪ گمان پئجي ويا.

ڏينهن پهچائڻ، جڏهن جافران جي ڳالهه سورهن آنا سچ
 نڪتي ته سمورو عشق، قيشڪ ٿي ويو، اڃا پوءِ لومپون ڏيئي
 ڏيئي هن سندس پتائي لوئين رکيا.

هيءَ به پنهنجي وڏيري جو ويڄ نه طبيب پائيندي هروقت
 ٿڌا ساهه پري انهيءَ ڪهڙيءَ کي هڻي پئندي هئي جڏهن هن
 ساڻس ٻيڄ هاتو هو.

وڏيري مبارڪ عليءَ جي، ڪوراڙ بلا جهڙي اسي مت ڪسي
 ماءُ ته ٻيٽ کان به ٻه ڏاڪا گوڙ کڻي وئي. صبح سانجهي پٺڙ
 ۾ چلم ٽڪي آئي وئي اڳيان هڻي تنهن جا روڻا روئيندي هئي.
 ڪنهن کڻي پيو:

”ساڻڻ آهي ڪا وڏيري جي ڪهر اميدواري؟“
 ”امڙ ڪٿان آيون آسيدون،“ هن ڪاٺا ٿيل لغڙ جهڙن
 وراڪو ڪاٽو. ”ڦٽرون ڪاهي اچي ڪهر ۾ وڌيون اٿس جي
 نه ڏهن جون نه ڪهن جون. مونکي ته انهن ۾ ڪو حال ئي

نڌو سجهي. ٻچڙي جي قسمت ۾ ئي ڪي سنيون لکيل هيون.
 ”سائڻ وري به ڪٿي شادي ڪرائينس، شرع ۾ ڪهڙو شرم.“
 ”امڙ ڏسي وائسي اڪ جو ڪير اڪ ۾ ڪير ڏهائيندو-
 ئي اڳ ئي ويهيون آهن. چوٿين ڏکي ملندي.“
 ”چونہ ملندي، ملڪيت آ ته ڪهڙي پرواهه، سڳي
 سنجهي ٿيو ويئي ڪائيندي.“

”اٺي ڪيڻ ۾ ڇا آهي- ڪو ڪيڻ لاه ڪونه ٿي ڪهرايائس-
 جنهن ڳالهه لاه ٿي ڦاهو ڪان؛ دعا ڪيو ته شال اها پوري ٿئي.“
 اهو ٻڌي ويڙهي جي ماڇائين مان هڪڙيءَ چرچو ڪندي چيو:
 ”جيڃان اسان کي جي وڏيرو گهر ۾ زالون ڪري ويهاري ها
 ته هوند ٻارن جو ڪنڊيون ڀري ڏيونس ها.“
 ”اٺي لاچار ٻيو آ وڏيري ڪي. اسين مهائين ماڇائين جا
 ٻار ڪاڏي ڪيون ها.“ هو تيسن ڳڙي تي چڙهي.
 ”جيڃان اهو به شڪر ڪر جو ماڇائين مان ويهاري جي
 ٻيڙهي ته پيدا ٿي پئي ها. خاندانئين مان ته ٻڍر جو ڪڪڙو به
 ڪونه آيو.“

هن کي ڪو جواب نه سجهيو ته ڪڙ ڪڙ ڪري چاه
 مان زورائتا سونڌا ڀرڻ لڳي.

روز جا توتڙا ٻڌي ٻڌي نيٺ راجوڻي ۾ وڏيري جي ماءُ،
 پٽ جي چوٿين شاديءَ جي سنڀت جو فيصلو ڪري ورتو.
 حجامڻ ڏانهن ماڻهو ڊوڙايو ويو جيڪا ان دم ئي ڳاڙهو رومال
 ۽ ناس جي دٻلي ساڻ ڪري اچي حويليءَ تي پهتي ۽ پاڙي
 پٽيءَ جا پٽسا وٺي اوڏانهن رواني ٿي جتي چوڪريون سجهنديون
 هيس. وڏي گيهه گيهان کانپوءِ پشڪو نيٺ شاهدان جي نالي
 نڪتو، جنهن جي سڀ کان وڏي ڳالهه اها هئي ته هو به بيحد
 غريب ماڻهن جي مٿي جو بار هڻي- پئي مٿا وڏيري جي ڪنڌي
 رهيا. هڪ وار وري ڳاڙهو گهوٽ ٿيو- جيتوڻيڪ پٽڙي
 ٿئي تيتو هنجو، ڙهه مقام اڃا رولڙي ۾ هيو.

چو ويهه ڪيرات سون جهڙي سدا سهڻي لکيو لوڙڻ ڪاڻ
شرنائين جي گونجار ۾ دُهلان دمان سان حويلي ۽ جي پٿر ۾
پٿر ٻاتو ته هُن پنهنجي زندگي ۾ نئين سئين بهار جا جهونا
محسوس ڪيا.

لنگهيائين پنهنجون ويٺل نيڙيون سرليون ڪيون ته انهن
ڪڏ ڪاري ڏاڻو واري شورڪي نٽ سان ڪهوت مالا به
ست سري دھري وارو ڳاٽ مٿي ڪري تالين جو ٿهڪو
لائيندي سر ڪڍيو:

‘تنهنجي چاچن پٽو ڪير آلا،

تو مان حامي حضرت پير الا...’

غاليچن تي راج سان ڪڏ، مهمانن جيان رنگ ٻرنڪي ٻلن
واري جيهرمير ڪندڙ ڪنڊ ۾ ويهي ٿيئي بهاجون ساڳي
‘گريلو’ تي پهچڻ ڪري پاڻ ۾ ڪير پٽ ٿي هيان هڪو
ڪرڻ لڳيون.

‘اسان ڪيچ ڪٿيو باقي اها نيٽ ڪڙي اچي سونا آنا
لائيندي.’

‘مٿو اگهاڙو ڪري ڌر ٿئي جو پئي هٿ ڪٿي چاچي
جي ستن پيڙهين ڪي نه پٽيائين ته منهنجو نالو به ڪنهن
ڪٿي تي رکجو.’

‘اٺي مٿي مڙهانگ ڪي ته ڏسو ڪيئن نه کانپيون ڪنيو
سٺي نجي.’

‘اسان پيري به ته ائين پئي نجي نه.’

‘هٿن ڏينس کانپيون، هاڻي خبر هوندس، جڏهن تريون
کوڙيندي.’

مس مس ڪري وڃي ساڻ سوڻ هورا ٿيا. هوڏانهن ڪهوت به
دوستن، عزيزن کان رسا ڏوڙائي سينگاريل ڪمري ۾ اچي ڪنوار پڙو
ٿيو. جر ڪندڙ ڪهونڪهٽ هٿائي، کاڌي مٿي ڪري چوڻ لڳو:
‘منل، اهڙي سونهن منهنجي اک ۾ نه ڏٺل... مان ازل کان ئي

تنهنجي قرب جو ڪنل.

ماڻيءَ لار جيان ڪنڻ ۾ رسڻ وارا مٺا ٻول نه چاهيندي به الاڻي
ڇو شاهدان کي سيڪرين جيان لڳا البت برجستو آواز کيس وڻيو.
”مٿن اڪيون ڪول... مون ڏي نهار ته سهي...“ هُن پنهنجا
پٺ ڇمٽي جيان وڇائيندي چيو.

لحظي لاه هين اڪيون ڪڍي ڏانهس ٺهاريو ته کيس ائين لڳو ته
هرءَ موتي جي ڪومل مڪڙيءَ مان ڦري هڪدم ڏوهر بنجي
پئي آهي... رڻ جو ساڻي... هين گيت ڏني ته بيشمار ڪنڊا
ٽڙيءَ ۾ اٽڪي پيس، جن اڃان به کيس خاطري ڏياري ته
هاڻ اهي رڻ-پٽ جا رولڙا، سندس نصيب آهن.

ڏک مان هين جون اڪيون ماوڻ جي مند ۾ نديءَ وانگر
اُٿلي پيون. مبارڪ علي گهٻرائجي ڪڍي کيس پنهنجي ڊبل فوم
جهڙي ڇاتيءَ سان لاتو.

”رو نه مٽيا، مان ڄاڻان ٿو مائٽن جي وچوڙي توکي بي حال
ڪيو آ، دلجا ڪر ڪين تـو مان جلد ملائبو. هت توکي
ڪاڻي تڪليف نه ٿيندي. مان سچو وارو تنهنجو آهيان،
جيستين سسيءَ ۾ ساهه آهي تيسين رڳو تنهنجو ئي رهندس،
تنهنجي سڪ ڪڏهن نه گهٽبي.“

وڏيري جو ڇاڳ نئين ڪنوار تي ڏينھون ڏينھن وڌيڪ
ٿيندو ويو.

هتان هُتان ڦيريو مٽيا، مٽيا ڪيو ٻيٽو هيس، سسٽس به
گهور گهور ٿيڻ لڳي، ”منهنجي سوڀاري ڀڄڙي صدقو ٿيان“
گهور وڃانءَ! سوڀ نيٺ وري به منهنجي تـو مان ٿيندي،
سائءَ-پٽ پئي تو ۾ اڪيون وجهو اميدوار ٿيا ويٺا آهيون.“
ائين چوندي سسٽس جهڙو آڻي کيس پاڪر پاتو ته سندس
منهن وارو ٻوڙهو آيو هڻو ٽڪاءُ ٿي ويو شاهدان جي لونڊري
۾. هن کان دانهن نڪري وئي.

”ڇاڇي، ڇاڇي! ماري وڌو. منهنجي لونڊري عڏي مان

ٽوڙي رکيو ه.

”گڏهه کي به ڪو ڪج پائبو،“ هو ۽ مٿس ڏاڪا ٻڌي چڙهي وئي. ”منهنجي پاڪر ۾ ٿي تنهنجي لونڊڙي پڇي... بلي! اهڙي تون نازڪڙي ٿي پئي آهين، ڀينگين مائٽن جي گهر به اهڙا لاڏ هيءُ؟ دعا ڪر منهنجي شهزادي پٽ کي جنهن پئي مٿا ڪٽي اگهاڙي نه ته يا جمار پئي چائين بهارين ها.“

سسٽس ڪر ڪر ڪندي ٻي ڪوئي ۽ ڏانهن وئي ته هين نري مان ليئو پائي پانهي ۽ ڪي سڏيو جا ڊوڙندي آئي. سندس ڏاڻهي هاڻو منهن ڏسي پريشانِيءَ مان ڀڄڻ لڳي، ”هان صدقو! ڇا ٿيئي ننڍي سائڻ؟“

”تو واري ٻانڀ وڌيري ۽ قرب ڏيئي ماڳهين پورو ٿي ڪيم.“
 ”اٺي گهوڙن، مٺيس!“ پانهي ۽ مٿر تي هٿ هڻي چيو،
 ”سائين وڌيرو ايندو ته ڇا چوندو؟“

”اهو ڪٿل وري ڇا ڪندو، ڪانگن کي جي سونا ڪٺپ هيچن ها ته آڏامندي پيا ڏسجن ها.“

”سائڻ اهڙو بهاکو ته اسان ڪونه ٻڌو، اسان ته ٻيو ٻڌو هو....“

”اٺي چوري هل، دل نه ڪچي ڪر، سگهو وڃي ڇيڪو پتر ڪوسو ڪري آ ته ٽاڪوڙ ڪيان.“

آڏي ۽ رات جو وڌيرو مبارڪ پنهنجي بيل روم ۾ بي آراسي ۽ مان پاسا ورائڻ لڳو، جوڻس کي به جڏهن پاسن وارا آبا ڪوڏا ۽ نوڪدار ٽونڻيون لڳيون ته هن ننڍاڪڙي ييزاريءَ مان چيو:
 ”ڇا ٿيو اٺي وڌيرا، ڪٿيون ڪڍي وڌيون اٿي.“

”ڪيڙو....“ هُن اڏاءُ مان مس ايترو چيو ته هين ’اٺي گهوڙا‘ ڪري پلنگ تان هيٺ ٽپو ڏنو ۽ اچي ۽ چادر ڏي دهشت ڀريل نظرن سان نهارڻ لڳي.

”ٻيو نه ڪر، ڪو هنڌ ۾ ته ڪونه ٿو هلي.“

”تڏهن خواب ۾ ڏٺي ڇا؟“

”مان اهڙو بد ذوق ناهيان جو خوابن ۾ ڏکڻا ڏسان،
ڏاڏا واري ڪهڙي سور کان بي حال ڪري رکيو آ.... هاا
هاا.... الا ڙي....“ هو چنگهڻ لڳو.

”ڏانن ۾ به ڪيئن پيا اٿئي! بس وڏيرا هاڻ تون چڻين.“
”چو مان چٽس، اها وائي ته نه ڪي، ڪا مهل ڪهڙي
ڪا ڪهڙي.“ هن کي ڪيسڪاٽ اچي ويو ته به ڦونڊجي
چوڻ لڳو، ”صبح سان ٿو وڃي ڏاڏا ڪيرايان.“

”ڪيڏانهن ويندين جمهور وجهائڻ، اهي ٻانهي چئي پونده.“
”مان اهڙو ويل ته ڪونه هان.“

”انهيءَ کانپوءِ ڪهڙو چٽو لڳندو.“

”مٿو نه هڻ، سمهي پٺو ماڻ ڪري.“

ائين چوندي هو جيئن ’الا‘ ڪري آڻيو ته وڃي چيلهم ۾
ڪريو. هن اڳتي وڌي مهارو ڏنس ته چڙ سان ٻانهن ڪي
اڳل ڏيندي چوڻ لڳو: ”تنهنجي آڏو ڪين بڪڻ ڪري پير
ڪسڪي ويو، ڪو جڏو ته ناهيان جو آٿاريم ٿي.“
”پير يا ڪوڏو ٿڙي پيئي؟“

”ڪوڏو چو ٿڙندو، اها ته وائيءَ جي سور جي مصيبت آ،
نه ته مان ڪو ڪراڙو ٿورو ٿي آهيان جو هيٺ ٿي ٿي
منهنجا ڪوڏا ڦيرائين.“

ائين چئي پلنگ جي ٽيڪ تي آڻي ڪڙو ٿيو ته ۾
رڪيل چانديءَ جي گلاس هيٺ اچي ٽهڪو ڪيو.
”ڪهڙا ڦڙڦوٽ ٻاريا اٿئي آڏيءَ رات جو! ڇا ڪپئي؟
مونکي چئو ته آڻي ڏيان. نه.“

”ڪپت مان ڏاڏا جي دوا پيئي ته ڪٿي آ. هن پلنگ

تي ويهندو چيو.

ڪمري جون چار ٿي بتيون ٻاري به ڪيس ڪا دوا نه
لڌي ته آخر ۾ سسٽس جي ناس جي دٻليءَ مان چپٽي ناس جي
پري آڻي وڌيري جي ڪاڌل ڏاڏا ۾ وڌائين.

”من تنهنجي سهڻن هٿن جي صدقي اهو سور ٿري پوي.“
 هن ليٽندي چيو. هيءَ به پاسي ۾ اچي پئجي رهيس.
 جڏهن وڏيري جي وات مان رکي رکي عجيب قسم جا
 ٿوڪارا نڪرڻ لڳا ته هن کي خاطري ٿي ته کيس ننڊ ڪڍي
 وئي، پر هن جي پنهنجي ننڊ پٽر ڪري اڏامي وئي.
 سدا جيان، سوليءَ جهڙيون سوچون اچي ڳلي پيس. ظاهري
 ته گهڻي رعب تاب رکيو ويئي هئي پر اندر ۾ لڳل لوريءَ
 کيس هل لاءِ به سک جو ساهه نه کڻڻ ڏنو هو. هن اها زندگي،
 جهڙي به هئي مقرر جو لکيو ڄاڻي جيئن تئين ڪري گهارڻ
 جو فيصلو به ڪري ورتو. پر هڪ آسري... هڪ سهارو.
 جڏهن ڪوڙ ڏينهن لنگهي ويا ته هڪ ئي هيس ته هيءَ
 آها ڏوهر نه هئي جنهن جي لاسن ۾ گل به نسرندا آهن. هن
 جي ڀاڳ ۾ ته رڳو خوفناڪ نوڪدار ڪندا هئا.
 تنهن رات هن سوچي سوچي هڪو پهه ڪيو ته هو
 عملي طرح به ڏوهر جو وڻ بنجي وڏيري جي سامهون ايندي.
 سچ آپڙ سان وڏيري کي ائين ڪڍي ڏنائين جيئن سان
 ٻاڏو ڪڍي سگهن ٿي.
 هن ايان مڪريٽ جو ٻورو سوڌو ئي ڪونه ڀريو جو
 چوڻ لڳس:
 ”وڏيرا مون کي به ته ڪجهه ڪپي رڳو رات ڏينهن اهي
 ڀاڳ جا سوڌا پيو هئڻ، تنهن مان ڇا ورنده...“
 ”نٿا، هن ننڍي شهر ۾ رهندي به مون توکي راتين کان
 سکيو رکيو آهي، ايان ڇا ڪپڻي؟“
 ”مون کي ڇڙو دل جو چين ڪپي، ورهيه گذري ويا آهن
 وڏيرا هاڻ مون کان سٺو ٿڌو ٿئي. مان چاهيان ٿي ڪوئي هجي
 جو مون کي امڙ ڪري ڪوئي.“
 ”الله ۾ اسيد آ“ هن مڪريٽ وسائي ٿڌو شوڪارو ڀري
 ورائيو. ”ڪوشش ته هر جمعرات گهڻي ڏو ڪريان.“

”اهو جمعرات جو وري ڪهڙو شوشو ڇڏيو اٿئي؟“
 ”انهيءَ شوشي جي پاڻهي توکي خبر پوندي آخر ٻانگي
 ساوڻ کي به ته ڪنهن ڳالهه پٺيان ارڙهن ٻار ڄاوا آهن.“ هن
 اک ٻيٽي ڪنڌ کي ڏوڻ ڏيئي ٿورو مرڪي ورائيو.
 ”اهي سڪڻا دلاسا ٻين کي ڏنا هوندي.“

”مون کان رڳو اها خطا ٿي ته مان جمعرات جو سعيو
 ڪري آهين ڏي نه ويندو هوس، هاڻ ٻانگي ڏسيو اٿم ته
 بسم الله ڪري پنهنجن حقن ڏي وڃيو آهي.“
 ”پلي وڃين، مون ته نه جهليو ٿيمان.“

”هونه، مان وري ڪو جهلجڻ جو آهيان ڇا؟ پر مٿا
 آهي ويڇاريون ته ويون لسٽ مان ڪري، هاڻ آهين نون
 سو ماٺ ڪيو ويئي ڏس جمعرات مٿي مراد جا رنگ.“
 ”ڏسان ته ڪهڙا ٿو اک ڪرا ڪرين.“

”رڪ موليٰ تي.“ هو شڪار تي وڃڻ جي سبب کان
 سوير ئي پلنگ تان اٿي ڪڙو ٿيو.

”رات سور کان ٿڪڻين پئي وري شڪار تي ٿو وڃين؟“
 ”اهي سور وري اسان جهڙن روهه مروڙن کي ڪو
 جاليندا ڇا.“

هو ٽيئن سڀنيو ۽ ڪارتوسن جو ڪٽينو ڪلهي ۾ هڻي
 بندوق جو پتو ڪڍي ٻانهن تي لڙڪائي لوڏ مان هلندو وڃي
 جيب ۾ ڇڏيو. جتي ٻه چار همراهم اڳ ئي سندس اوسيٽوي ۾ ها.
 سڄيون ساريون سورهن جمعراتون ڇاڪييءَ جي ڏاند ۾ جان
 هلي هلي وڌيرو ساڻو ٿي پيو پر ڪو ڪڙو نڪو تيل. شاهدان
 جي طعنن مهڻن کان سڀ شوق شڪار وسري ويس، چارئي
 ڏسون کيس ڄڻ اوندهه ٿي آيون. ڪمدار اچو چونس، ”سائين
 فصل ٻڏي ويو.“ ته چوين، ”ابا پيو ٻڏي.“

زمينن جو ڪم به ڪانئس نه پي سڀنيو ٿيو، جيڪو رات
 سوڻن، ماسائن کي لاچار ٿي سڀائڻو پيو هو.

ماء جي چوڻ نسي لڳي چٽل ڦٽ کي چٽر هٿايائين. اڳيون ته مقدر جو لکيو پانيو ماڻ ڪيو پيون هون، پر هن جل ڦٽاڪيءَ نه رڳو وڏيري جون وايون بتال ڪري ڇڏيون، پر سندس ٽپو ئي اونڌو ڪري ڇڏيو. ڏينهن رات ٻارڻ ٻاريو پئي هئي. هر هن جو کيس هڪ ئي جواب هو: ”مان ڇا ڪيان منا، منهنجي وس جي ڳالهه ته ناهي. مان ته ملان مورائيا سڀ جانچي پيئو آهيان ته سڀ ڪو مونکي جمعرات جو ڏس ٿو ڏي. نيٺ اهو به ته ڪو ساڳو سوڻ هوندو.“

”جمعرات جي ڇڪرن ۾ ڇو اچي پيو آهين، ڇو نه ٿو ڪنهن حڪيم ڏي وڃين؟“ شاهدان جو رايو هن جي مرداني قوت تي چڻ ڪاريءَ ضرب ٿي لڳو.

”چري ٿي آهين ڇا، مان ڇو ڪرايان علاج. سان ته سئون آهيان، اوهين زائفائون وڃي پنهنجا علاج ڪرايو.“ اڏو بانور تون به نه ڪر وڏيرا، چئنين ۾ ته عيب ڪونه هوندو. ٿي ٿي ڪٿي به هڪ ٻن ۾ ٿيندو.“

”مونکي ڪهڙي خبر، مان ڪو ’ڏايو‘ ته ڪونه آهيان.“ ”اولاد نه ٿيڻ معنيٰ ضروري ناهي ته ڪو عيب هجي، اهو ته رب جو ڏنو آهي ڪنهن کي ڏي يا نه، اهڙا به اشراف پيا آهن جي صبر مان وقت پيا گذارين، زال ۾ جي عيب هوندين به ڪٿي ته ٻي ڪري پرڻه آهن، هر تو ڏسي وائسي چئن چئن جي حياتي وڃائي ته به پاڻ ڏي ڪونه ٿو سمجهين، آخر سڀئي عيب الله زان لاءِ ٿي ته نه خلقيا آهن، حڪيم کان صلاح وٺڻ ۾ ڪهڙو مان ڪهڻي؟“

”ڪهڻي واعظ ڪيم هان بس ڪر ته ڦيري نه اچي وڃئي.“ ”ڦيري ايندي جو....“

ايتري ۾ ٻانهي اندر اچي دسترخوان وڇائڻ لڳي ته ٺاهو ڪو

جواب هن جي چين تي ئي رهجي ويو.
 مبارڪ علي حڪيم ڏي وڃڻ کان گهڻي کيسر ڪئي پر
 اڳيان هيءَ به آگهاڙي ترار، آڻندي ويهندي اهڙا ته گهاو
 وڌائينس جو لاچار فون تي ٺاهيم وٺي کيس حڪيم ڏي وڃڻو پيو.
 سڄ لاڙي جڏهن آتسان موٽيو ته سندس قدم اڙيا ٽڙيا
 پي پيا.

”ڇا چيم حڪيم؟“ هوءَ کيس ڏسندي ئي پڇڻ لڳي.
 ”حڪيم ته مونکي وڏي خفي ۾ وجهي ڇڏيو آ.“
 هن صوفي تي ويهندي ورائيو.
 ”ڇا جو خوف؟ جيڪا ڳالهه آهي سا ڪر ڪئي، اندر ۾
 ڇو گهٽيو وينو آهين؟“

”مٿا....“ هٿ ۾ جهليل، حڪيم جي ڏنل دوائن واري
 وڏي پٿري ڏي گهوريندي هو وري ٺهيءَ ۾ پئجي ويو.
 ”ڇو ٻڌي وٺين، اهڙي ڪهڙي ڳالهه آهي؟“ هوءَ جا
 اک ٻيٺل هئي، پيرائتي ڳالهه ٻڌڻ کان سندس ويجهو غاليچي
 تي ئي ويهي رهي.
 ”سچي ڪري مٿان... حڪيم چيم ته مون منجهه
 حرڪت آ...“

”مٿا مرض لڳا هوءَ ڇو ٿي پرئين مونس! مون پسونٺي
 جي حياتي ڪئي وڃاڻي.“ انهن چوندي پنهنجو منهن مٿو
 پٽڻ لڳي.

”مونکي ڪهڙي خبر ته مائٽ مونکي پڙهه مرضي واکون
 جي وات ۾ وجهندا.“ هنجي اکين مان ڳوڙها جهرجهر ڪري
 وهڻ لڳا.

”مٿا رو ته نه... نون پوري ڳالهه ته سڻ...“
 ”هو...ون! نه اهو ڪو خلل هو“ هن کيس اڻ ٻڌو
 ڪندي چيو ”اهي ويڃاريون ئي نمائون، جن صبر ڪري
 اڇون سينڌون ڪيون تن سان اهو ڪو ويل هو، جهان جا

منڻا سهيو به ڏک ڏيکيو ٻيون هيئي. مون کان رکڻي ڪانه رکبي.“ هن کيس ڪٺيئي پلو جواب ڏنو.

”اولاد ڪاڻ تون پنهنجي مڙس کي ڳلا جو گهاڻگهو ڏيندين؟“

”مون نيڪ ڪهڙو ڏوھ ڪيو جو منهنجي حياتي وڃائي؟“

”شرع شريعت ۾ به اهو پرڻو بي واجبي آهي.“

”توڻ آڀريشن تائين صبر ته ڪر، نه مونکي ٻيڙو ڪر نه پاڻ.“

”پيريءَ ۾ آڀريشنون ڪرائي پنهنجا چوڏا لهرائيندين

تنهن مان ڇا ورتو؟“

”پوءِ ڇا ڪيان؟ تنهنجي ڪري ته طبیب حکيم پڇائيندو وٺان.“

”مان سڄي عمر ڇوڪري نه ڪانه هوندس، توڻ به سرائين

ته ڪونه هوندين. پيريءَ ۾ ته پنهنجو اولاد ڪم ايندو.“

”مٺا دولت جا دروازا ڪليا پيا اٿئي، توکي اولاد جي ڪهڙي پرواهه.“

”مان پڻ ڏيان دولت کي، سڀني لاءِ موندي هلي ته نه ايندي.

اولاد بيماري سيماري ۾ ڏوڙندو نه ايندو، اهي بنگلا ماڙيون چٽيندس

نه ڪانه.“

”صفا لانگڙ لاهه نه ٿي، ڪجهه ته حيا ڌار.“

هوءَ کي ”ٺهڙيون سوچ ۾ پئجي وئي... هن ڄاتو ئي

ته ’ستي لنگڙن کان موٽي ته ڪتن هاب ٿئي،‘ پوءِ به سوچي

سوچي هن نيڪ چئي ڏنو: ”تو جي شرع معصدي موجب چار

شاديون ڪيون آهن ته مونکي به شرع معصدي موجب ٽي پتر

ڏي ته مان به وڃي ڪو ڪڪڙ پنين لڳان.“

وڏيرو مبارڪ، جو هيٺائين هيٺاهين وڏيو پسي آيو تنهن

کيس زورائتي لت وهائي، دوائن وارو پڙو دريءَ کان ٻاهر

اڇليندي هڪدم پڙڪو ڪاٽو: ”رن، جي اهڙو ئي اولاد ڪاڻ

ماندي پئي ٿين ته سڄي حويلي پئي ٿئي وڃي دانگي مل. باقي

ملاقات ڏان هڻندومانءَ منهن وارو بادر.“

.... ماہتاب محبوب جا افسانا هميشه حقيقت پسندانہ هوندا آهن۔ سندس ڪردار حقيقي، سندس ماحول سچو، ۽ سندس بيان ڪيل صورتحال ڪنهن نہ ڪنهن واقعي جو عڪس هوندو آهي. تنهنڪري آءُ هميشه هن جي افساني جي بين السطور ۾، سنڌ جي موجوده معاشري جي تباهيءَ جي تاريخ پڙهندو آهيان ۽ انهيءَ کان متاثر ٿي سوچيندو آهيان تہ سنڌ جو اهو مخصوص طبقو ڪيتري نہ غلط فهميءَ ۾ مبتلا آهي.

ماہتاب، سنڌ جي فرضي ۽ هٿ ٺوڪئي 'خانداني' ماحول جي اونداهي معاشري جي انڌرنگريءَ تي تنقيد ڪري، وطن دوستيءَ جو حق ادا ڪندي رهي ٿي۔ درحقيقت پاڻ اهو فرض ادا ڪري رهي آهي، جيڪو بحقيقت فنڪار جي مٿس سنڌ طرفان عائد ٿئي ٿو.

اسانجو افسانو، دنيا جي عظيم زبانن ۾ لکيل افسانن جي ڀيٽ ۾، بلا، شڪ ۽ شڪي جي ٻيهي سگهي ٿو. هن برصغير هند و پاڪستان اندر، سواءِ هندي زبان جي، ٻي ڪنهن بہ زبان جو افسانو انهيءَ اعليٰ سطح ۽ آچي مقام تي پهتل نہ آهي، جنهن تي، سنڌ جو افسانو هن وقت آهي۔ انهيءَ آبرومند منصب تي افساني کي پڄاڻيندڙ سنڌي ليکڪن ۾، ماہتاب جي شخصيت، مرتبو ۽ سندس فن يقينن منفرد آهن.

ڪراچي ۱۴ آڪٽوبر ۱۹۷۹ع

— پير حسام الدين راشدي

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو: انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، پَرنڌڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پٽاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڻن ٿا؛
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه ٻهڙ ڇڻن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم- گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
 جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -
 ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته
 ”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه
 وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَنَ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽل گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
 پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
 - اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل . پَنَ The Reading Generation